

SEIRBHIS A' CHRUIN

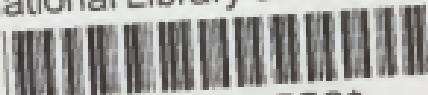
Ar tir
's ar teanga.

Lean gu dlùth
ri cliù do
shiansir.

Guma fada beò ar Righ.

SEIRBHIS A' CHRUIN

National Library of Scotland

B000568552

SEIRBHIS A' CHRUIN

Ar tir
's ar teanga.

Lean gu dlùth
ri cliù do
shinnsir.

Guma fada beò ar Righ.

AN COMUNN GAIDHEALACH
131 Sràid Iar Regent, Glaschu, C.2

1943

Air a chiodh-bhualadh le
A. Learmonth 's a Mhac
9 Sràid an Righ, Sruighlea

FAILTE.

THA an leabhran so air a chur thugaibh le deagh dhùrachd a' Chomuinn Ghàidhealaich. Tha fhios gum bi leabhar mar so a bhith agaibh 'nur cainnt fhéin, chum bìdeag dheth a leughadh an dràsda 's a rithist, mar a bhios cothrom is dad a shith agaibh, 'n a ùrachadh agus 'n a mhisneachd dhuibhse tha air falbh am feachd an Rìgh.

Tha *Seirbhis a' Chrùin* air a dheanamh suas de earrannan a thàinig a mach an toiseach sa' *Ghàidheal*, mìosachan a' Chomuinn Ghàidhealaich, agus ceithir earrannan eile.

Bitear an dòchas gun toir a bhith leughadh *Seirbhis a' Chrùin* 'nur cuimhne ni-eigin de ghaisge agus de dh' uaisleachd luchd na Gàidhlig, agus mar sin gum bi e 'n a neart agus 'n a chur-seachad dhuibh gus, le còmhnhadh Dhé, an till sibh dhachaidh an déidh an ruaig a chur air ar naimhdean, agus an t-sìth air a h-éigheach.

CALUM MACLEOID,
Both-chuidir, *Ceann Suidhe.*

An Lùnasdal, 1943.

AN CLAR-INNSIDH.

	T.D.
Ag cuimhneachadh 's ag ionndrainn -	133
An ceann ag itheadh na maraige -	72
An Clachan a bha ann - - -	137
Buaidh na mara air a' Ghàidheal -	76
Càileachd is meanmnachd a' Cheiltich	112
Ciobaireachd - - - - -	51
Clachan eile - - - - -	155
Clàr-fuine, An - - - - -	174
Comhairleach Sgiathanach - - - - -	103
Cor na Gàidhlig - - - - -	54
Fir-fheòirne - - - - -	167
Luinneagan cuain nan Eileanach -	23
Mar fhuair Coinneach Odhar Fiosaire a' Chlach - - - - -	97
Mar fhuair na Camshronaich an Suaicheantas - - - - -	121
Màiri Nighean Alasdair Ruaidh - -	89
Mnathan Gàidhealach, Na - - -	17
Niall Mac an Rothaich, An t-Ollamh -	85
Oidhche Shamhna - - - - -	44
Oran-molaidh Mnà - - - - -	62
Phrais Neònach, A' - - - - -	172
Pòsadh an Dealan-dé - - - - -	9
Sealltainn air aghaidh, etc. - - -	64
Tri seòid a' chuain - - - - -	126
Uiseag, An - - - - -	40

SEIRBHIS A' CHRUIN.

POSADH AN DEALAIN DE.

Fada, fada roimh linn do sheanair nuair a bha an saoghal òg is a labhradh na coilich Gréigis smaointich an dealan-dé gum pòsadh e bean. Dh' fheumadh i bhith cho bòidheach ri sóbhrach nan gleann; cho uasal ri mnaoisith nan cnoc; is cho math gu banas-tighe ri seangan nan gàraidhean. Dh' innis e so do'n chuileig; ach cha do rinn ise ach car cam a chur 'n a sròin is gàire a dheanamh.

“Siùbhlam shios, siùbhlam shuas;
Siùbhlam thall, siùbhlam bhos.”

“Gus am faigh mi riар mo chridhe,” ars an dealan-dé.

“Guidhe nan seachd gobhraichean glasa leat; còmhdailean nan seachd sionnach dhuit; beannachd nan seachd sìthichean leat gus am faigh thu riар do chridhe,” ars a' chuileag; “ni mise lochdan beag cadail am broilleach neòinein gu ceann latha 's bliadhna is an sin bidh fiughar agam ri fios do bhainnse.”

Is ann mar sin a bha. Cheangail an dealan-dé crios òir mu a chois dheis; chuir e trì

maighdeagan lainnearach am bac easgaid; sgaoil e a sgiathan breacain ri gaoith bhuiig bhlàith an fheasgair is thog e air. Chuir e a chùl ris an àirde tuath is aghaidh ris an airde deas, is fad sheachd sheachdainean samhraidh dh' imich e gun a sgios a leigeil, thar aibhnichean, thar achaidhean, thar iomairean, thar bheann, thar ghleann, thar chuantan gus an do ràinig e an t-eilean uaine, far nach laigh grian is nach éirich gealach, is far nach cualas fuaim riamh ach fuaim an taibh is guileag na h-eala bhàin a tha 'n a suidhe air tolman uaine 'n a theis-meadhoin. Seachd seachdainean ni an eala so cadal gun dùsgadh; ach air an t-seachdamh Dòmhnaigh dùisgidh i is ni i trì guileagan cho binn is gun éisd an cruinne is gun toir clàrsair nan cnoc osna bhròin as le eud. Ràinig an dealan-dé an cnoc; rinn e iteag trì uairean mu thimchioll na h-eala; leig e a thaic air bileig fheòir; chuir e maighdeag fo cheann is rinn e cadal. Bhruadair e gun robh e an caisteal rìgh far an robh sparran an tighe air an deanamh de shnàth sìoda, is nigheanan an rìgh a' dannsadh orra is bad de luibh-chneas am broilleach gach té dhiubh. Chual e an t-aon cheòl a bu bhinne chuala cluas no a smaointich cridhe; ceòl a dhùisgeadh gaol; ceòl a dh' fhògradh eagal; ceòl a bheireadh bainne bho'n chrodh-sheasg.

Seirbhis a' Chrùin.

Ciod e a bha an so ach guileag na h-eala is a' dùsgadh. Thog an eala cuiseag airgid 'na gob, is cha luaithe a thog na thàinig neul dubh air aghaidh na gréine, is thòisich gach roinne fedòir a bha air an eilean air crathadh. Ciod e a bha an so ach sgaoth dh' eunlaith cladaich a bha a' freagairt guileag na h-eala, is a bha a' tighinn le biadh is deoch gu aoigheachd a dheanamh do'n dealan-dé.

"Ol seachd copanan cobhannach meala ith seachd baibeanan reamhar arain; is an sinn innis ceann fàth do thuruis," ars an eala Rinn an dealan-dé sreothart agus thàinig gruaim air an eala. "Le 'r cead, chuir an gille-bride snaoisean anns a' mhil," ars an dealan-dé. Rinn an eala fead is thuit an gille-bride fuar marbh. Chriochnaich an biadh is thòisich an seanchas.

"Is mise," ars an dealan-dé, "mac àillidh nan speur a' siubhal o dhuthchannan tuath gu tir mu dheas, an tòir air riар mo chridhe Feumaidh i bhi cho bòidheach ri sóbhrach nan gleann; cho math gu banas-tighe ri seangan gàraidhean." Thuirt an eala gun deanadh cadal nan seachd seachdainean gus am faigheadh i èòlas nan trì saoghal: an saoghal do'n toiseach cuimhne, an saoghal do am meadhon cuimhne is an saoghal do an deireadh cuimhne; is an

Seirbhis a' Chrùin.

sin gun tugadh i dha trì comharran leis am faigheadh e riар a chridhe.

Is ann mar sin a bha. Chuir an dealan-dé seachad an tòine 'g a fhaileadh féin is a' deanamh tàir air a' bhogha-frois: nach robh uibhir de dhathannan ann is a bha 'n a sgiathan-sa. Is ann air an t-seachdamh Dòmhnaich a dhùisg an eala, is rinn i guileag mun cuireadh cleasaiche car dheth. Bha an dealan-dé far an robh i is sheas e air a leth-chois is rinn e modh. Rinn an eala fead. Anns a' mhionaid thàinig clacharan far an robh iad. "So agad," ars an eala, "an t-eun as géire sùil 's as bioraiche cluas san ealainn. Fhuair e èolas na sìde o bhodach na gealaich; aithne na talmhainn o chailleach na h-oidhche; is fios a' chuain o'n mhaighdean-mhara. Thig e is chan aithne do dhuine cia as e; falbhaidh e is chan aithne do dhuine c' àite; is bidh e dhuit-sa 'n a fhear-iùil an déidh riар do chridhe. Paisgidh tu do sgiathan is suidhidh tu air druim a' chlacharain gus an seas e air lic luim léith a tha air beulaibh a' bhothain far am bheil riар do chridhe a' tàmh.. Trì seachdainean fogharaich siùbhlaidh an clacharan an coinnlean na gaoithe, thar aibhnichean, thar achaidhean, thar iomairean, thar ghleann, thar bheann, thar chuantan gus an tig e gu criochan Tìr na ciùine. A' cheud Sathurna

Seirbhís a' Chrùin.

'n a dhéidh sin chi thu cóig ionghaidhean ; is an sin bidh fios agad gum bheil thu dlùth do'n lic a tha air beulaibh a' bhothain far am bheil riар do chridhe a' tàmh."

Is ann mar sud a bha. Phaisg an dealan-dé a sgiathan boillsgeach ; chuir e trì maighdeagan lainnireach cladaich am bac easgaid ; shuidh e air druim a' chlacharain is thàr an t-eun as. Thàinig tuainealaich an ceann an dealain-dé le luathas an t-siubhail. Bha sin cho luath ri saighead an t-sealgair ; nas luaithe na gaoth an earraich ; cho clis ris an dealanach. Dh' fhàlbh an clacharan is e ag cur aghaidh air an aird-an-ear. Trì seachdainean foghair bha iad 'g a chaitheamh mar sin, gun bhiadh, gun deoch, gun sgios ; is 'n a dhéidh sin thàinig iad gu Loch a dh' fhior-uisge, am meadhon coille. Bha a leithid de shìth is de shuaimhneas air aghaidh an locha so is gum faiceadh na seilleinean a bha anns na rionnagan am faileas féin ann. Dh' aithnich an dealan-dé gum b'i so Tir-na-ciùine. Sheas iad air òban a bha am meadhon an locha ; dh' òl iad an sàth de'n drùchd is rinn iad cadal.

Dhùisg iad air a' cheud mhaduinn Shathurna, is cha luaithe dhùisg na chunnaic iad daol a' deanamh air an òban a' luingeireachd air duilleig chàil is 'g a stiùradh le a chois. "Am faic thu sud?" ars an clacharan. "Chi mi

Seirbhís a' Chrùin.

rud nach faca mi riamh," ars an dealan-dé: "a h-aon de chóig ionghnaidhean Tír-na-ciùine." Chaidh e an sin do'n choille, is aig bun craoibhe, chunnaic iad cat a' toirt na feusaig bhàrr buachaille-laogh le snàthainn clòimhe. "Am faic thu sud?" ars an clacharan. "Chi mi rud nach faca mi riamh: a h-aon de chóig ionghnaidhean Tír-na-ciùine," ars an dealan-dé. Streap iad a suas do chraoibh is chuir iad an aghaidh san aird-an-ear. "Ciod e chi thu?" ars an clacharan. "Chi mi dà ghrian is dà ghealach a' deanamh ruidhle dannsaidh, is na rionnagan a' bualadh am boisean," ars an dealan-dé. Chaidh iad gu lár is ghabh iad air an aghaidh gus an tainig iad gu cnoc uaine. Nuair a bha iad aige, dh' éirich am mullach bhàrr a' chnoiq; is ciod a bha an sin ach faileannan am briogaisean liatha is boineidean breaca, ag ionnsachadh sgoile do sheilleanan ruadha. "A h-aon eile dh' ionghnaidhean Tír-na-ciùine," ars an dealan-dé. Bha iad a' tilleadh dh' ionnsaigh an òbain nuair a chunnaic iad tigh beag fàs aig bun creige. Chuir iad an sùil ris an uinneig, is ciod e bha 'n sud ach coileach is e a' snìomh siomain le spuirean an dara coise is ag cluich feadain leis a' chois eile. Dh' iarr e orra tighinn a steach is gun cluicheadh e dhaibh "Cumha nan eireag," gus am biodh biadh deas.

Seirbhis a' Chruin.

Is ann mar sud a bha. Thug an coileach dhaibh biadh is deoch is ceòl is conaltradh; is an ciaradh an fheasgair dh' fhalbh iad.

Chuir an clacharan aghaidh ris an aird-an-ear is thàr e as; is le luathas a shiubhail, dh' fhàgadh e gaoth luath an earraich fada 'n a dhéidh. Am beul an anmoich sheas e air lic luim léith air beulaibh bothain; is dh' aithnich an dealan-dé gum b' e so crìoch a thuruis. Bha gàradh de chraobhan mun cuairt an tighe is ùbhlan òir a' fàs orra; bainne drùchd air ceann gach bileig fheòir. Bha uinneagan a' bhothain mar sgàthan, is bha smèdraichean a' seinn ciùil air bàrr gach pris. Chaidh iad a steach; is 'n a suidhe an seòmar chunnaic iad nighean nan ciabhan òrbhuidh, nighean a bha ciùin mar an oidhche, maiseach mar a' ghrian, is dìleas mar mhac-talla nan creag.

"Fàilte air an dealan-dé," ars an nighean, "is mór t' imeachd, is fada do thurus. Bhruadair mise an raoir gun tigeadh tusa an diugh." Leum an crios òir a bha air cois an dealain-dé air gàirdean na h-ighinn, is leum na maighdeagan is shocraich iad iad féin 'n a broilleach; is dh' aithnich an dealan-de gum b' i so riар a chridhe, is sheas e air leth-chois is rinn e modh is phòg e i.

Dheogail an clacharan a shàth de anail nan

Seirbhis a' Chrùin.

speur is chuir e a chùl ris an aird-an-ear is aghaidh ris an aird-an-iar is dh' fhàg e gaoth is uisge-stoirm as a dhéidh is shiubhail thar aibhnichean, thar achaidhean, thar bheann, thar ghleann a dh' ionnsaigh an eilein uaine, gu fios a thoirt do'n eala mu thurus an dealan-dé. Phaisg an dealan-dé an nighean 'n a sgiathan is chuir e aghaidh air an neòinean far an d' fhàg e a' chuileag 'n a cadal. Dhùisg a' chuileag; sheall i air nighinn nan ciabhan òrbhuidh is chuir i car eile 'n a sròn le iongnadh a bòidhcheid.

Rinneadh banais air muin buaghalaín a mhair latha is bliadhna, is fhuair gach biastag mhachrach is gach eun san ealtainn fios. Ghabh an gille-bride an daorach is leum e air na faoileannan, is ghlaodh iad ris na guilbnich. Ghabh a' churracag an daorach le snaoisean is leum i air na steàrnail. Rinn na lachaidh-bhlàr pìobaireachd is rinn na seangain dannsad. Nuair a bha a' bhanais seachad, thog an dealan-dé a sgiathan is dh' fhalbh e féin is a bhean a dh' ionnsaigh a' bhothain aig crìochan Tìr-na-ciùine. Is mur d' innseadh breug dhomhsa tha iad an sin fathast.

EACHANN MACPHAIDEIN.

NA MNATHAN GAIDHEALACH.

Tha fhios aig an t-saoghal air an obair mhór agus air an obair fheumail a tha mnathan na rioghachd a' deanamh an dràsda chum an cogadh a chur air adhart, agus los buaidh a thoirt air ar naimhdean. Tha mnathan na rioghachd agus na h-Impireachd uile a' deanamh obair ri linn a' chogaidh a tha iomraiteach, obair a tha seasamh a' cheartais agus a bheir sìth a rithist do'n t-saoghal, obair cho mór agus cho ionghantach 's nach gabhadh e chreidsinn gun deanadh mnathan a leithid gus an so fhein. Chan e mhàin gu bheil àite agus làmh aig na mnathan òga anns gach obair is saothair a tha gach roinn de Fheachd an Rìgh, air muir agus air tir agus anns an adhar, a' deanamh—tha sin aca—ach tha iad an sàs anns gach obair cogaidh a tha dol air adhart sna gàraidhean iaruinn agus anns na muilnean a tha deanamh uidheaman is innealan cogaidh. Tha fhios aig a h-uile duine nach biodh ar rioghachd an diugh cho laidir agus cho comasach 's a tha i mura b'e saothair nam ban a thaobh a' chogaidh.

Agus chan e mhàin na mnathan a tha ceangailte an dòigh sam bith am feachdan an

Righ, no ag obair gu cruaidh sna muilnean agus 'nan seasamh ri beartan ullachaidh innealan cogaidh, a tha mar so ag obair gu cruaidh, agus 'nan cùl-taic do'n rioghachd an ám a feuma, ach iadsan a tha aig an tigh ri banas-tighe agus ri obair fearainn, agus ag cur air adhart gach obair eile a chleachd na fir a bhith a' deanamh. Tha iadsan ri am moladh cuideachd. Chan 'eil iad ceum air dheireadh, is iad nach 'eil.

Tha, mata, na mnathan an ceann an greuma, cuid aig an tigh, cuid air falbh bho an dachaidhean, sgapte feadh na rioghachdsa fhein, agus feadhainn eile an Sasainn. Tha feadhainn dhiubh thairis cuideachd sgapte an iomadh ceàrnaidh comh-cheangailte ris an arm—tha an nighean as òige agam fhein an dràsda an Ierusalem, agus móran eile mar sin coltach rithe.

A nis tha so a' toirt saorsa agus inbhe do na mnathan nach robh riamh roimhe aca. Dleasaidh an obair so saorsa ann an iomadh dòigh. Feumaidh saorsa a bhith aca a thaobh éididh nach robh riamh roimhe aca. Feumaidh an trusgan a bhith reir na h-obrach, agus mar sin thatar cleachdte nis air a bhith faicinn nam ban air cur umpa mar nach fhacas riamh roimhe iad. Agus cha deanar tàire orra air son sin. Bha uair ann, agus sin gun a bhith ro

Seirbhís a' Chrùin.

fhada air ais, agus dheanteadh tàire air bean no air nighinn ma bha i air a h-éideadh ann an trusgan ris nach robhtar cleachdte, no gu h-àraidh ma bha e leth-choltach air dòigh sam bith ri trusgan fir, eadar gu robh e freagarrach ris an obair no nach robh. Cha deanar tàire orra an iomadach àite mar sin an diugh, a thaing sin do'n t-saorsa a choisinn na mnathan dhaibh fhéin tre obair a' chogaidh.

Tha a rithist inbhe agus saorsa aig na mnathan tre na tha iad ag cosnadh air an ceann fhéin. Tha iomadach bean is nighean ann an diugh a tha ag cosnadh air an ceann fhein a' cheart uiread 's a tha an athair no am bràthair no am fear-pòsda. Tha na miltean bhan an ceann cosnaidh agus san t-suidheachadh so an diugh ri linn cogaidh. Tha so a' toirt comas agus saorsa do mhóran bhan nach robh aca riamh roimhe. Rinn obair a' chogaidh sin. Agus tha e cinnteach nach bi a' chùis a thaobh nam ban a chaoidh tuilleadh mar a bha e—air an cuingealachadh an iomadh dòigh gun fhiös air an t-saoghal carson ach a chionn gum bheil iad 'nam mnathan. Ach bidh saoghal ùr an iomadh dòigh aig na mnathan an deidh a' chogaidh so.

Ach is ann tha mi dhuibh air gun robh an inbhe agus an t-saorsa so aig na mnathan Gaidhealach o shean. San t-sean aimsir bha

a' bhean a cheart cho comasach agus cho saor ris an fhear. Ann an sùilean an lagha—'se sin seann lagh nan Gàidheal—bha a h-earrais fhéin agus a maoin fhéin aig a' mhnaoi eadar-dhealaichte agus air leth bho a fear; agus bha làn shaorsa aice nì sam bith a thogradh i dheananamh ris. Tha cuimhne agaibh air an nì bha mi ag radh a thaobh Ailill agus Medhbhe. Tha cuimhne agaibh gur h-ann á còmhradh cinn-adhart a bha eadar an dithis aca dh' fheuch có bu shaoibhre de'n dithis, a dh' éirich creachadh Tàin Bó Chualnge. Agus an rud a bha fior a thaobh Ailill agus Medhbhe bha e fior a thaobh a h-uile fear is bean Ghàidhealach san ám. Lean sin an iomadh dòigh am measg nan Gaidheal, ach gun tainig truailleadh fuadain 'nam measg bho chinnich eile cleas nan Sasannach. Bha àite agus inbhe agus saorsa aig a' bhean am measg nan Gàidheal nach robh aice am measg chinneach eile air a bheil eachdraidh againn. Bha a taobh fhéin de'n tigh agus de'n stòras aig a' mhnaoi a cheart cho maith's a bha a thaobh fhein 's a chuibhrionn fhéin aig an fhear. Chuir caraid dearbhadh air an so an dé fhéin dhomh agus sinn a' bruidhinn air an dearbh nì. "Tha sin cho cinnteach 's a tha sibh 'ga ràdh," ars esan; "tha cuimhne agaibh air an t-seanfhacal: 'Is maith an cearcal-màis deagh bhean-tighe.'

Seirbhís a' Chrùin.

'Is e an cearcal-mais,' arsa mo charaid, "a tha cumail an t-soithich ri chéile, agus ma thuiteas an cearcal-màis de'n t-soitheach tha an soitheach 'n a chlàirean." Is i a' bhean Ghàidhealach a bha cumail an tigheadais ri cheile agus gach earrais is maoin a bhuiineadh di fhéin agus d'a fear. Agus a thaobh maoin is saorsa is companachas bha i air a ceann fhéin paitl cho maith 's a bha am fear. Dh' fhaodadh i a reir an t-seann lagh Ghàidhealaich cunnradh is cùmhnant, creic is ceannach, a dheanamh air a ceann fhéin gun a dhol an eiseimeil a fir, mura togradh i fhéin sin a dheanamh. Bha so a' toirt inbhe is saorsa dhi nach robh aig bean an sùilean lagh chinneach eile air thalamh. Ann an sùilean an lagha cha robh cor agus còir na mnatha Gàidhealaich dad sam bith na bu diblidhe na cor agus còir a fir.

Agus air an làimh eile nan rachadh i am fiachan dh' fheumadh i fhéin seasamh air an son, agus chan e a fear-pòsda no a h-athair no a bràthair.

Thug an inbhe agus an t-saorsa so do na mnathan Gàidhealach gun robh iad comhionnan an smuaintean agus an tùr agus an cainnt agus an gniomh ri na fir. Bhà, agus gu minic air thoiseach orra. Bha mar so companachas agus comh-sheasmhachd eadar na mnathan Gàidhealach is na fir nach robh

Seirbhis a' Chrùin.

eadar mnathan is fir ann an cinneach sam bith eile. Dh' fhàg sin seasmhachd is fior bhanalas aig na mnathan Gàidhealach o shean. Dh' fhàg agus comas cinn is cridhe is làimhe, agus fior ghrinneas is uaisleachd na saorsa. Bha móran de ghne ban-righinn anns na mnathan Gàidhealach o shean seach gu robh iad ag caitheamh am beatha 'n an tigh is 'n an àite fhéin saor is seasmhach mar bhan-righinn.

Cha bu chòir, ma-ta, móran de'n t-saorsa tha tighinn an diugh dh' ionnsaigh mnathan na rioghachd, agus na buadhan a tha an cois sin, a bhith ùr no annasach do na mnathan Gàidhealach. Tha a' chuid mhór dheth san fhuil aca mar thà. Agus is e sin a tha toirt dhaibh an uaisleachd shònraichte air a bheil coigrich gu tric a' deanamh iomraigdh, uaisleachd anns nach fhaighear dànadas an aineolais, agus a tha air a cumail suas le comas na h-ailleanachd is maise na saorsa.

An t-Urramach CALUM MACLEOID, M.A.

LUINNEAGAN CUAIN NAN EILEANACH.

Rugadh mi ri taobh a' chuain,
Tha mo dhualchas anns an tràigh,
'S gur h-iomadh latha gòrach òg
A bha mi leis na ròin air snàmh.

Tha ar n-inntinn, ann an tomhas mór,
a' tarruing a dreach o ghnè na tire anns
am bheil i a' fàs, agus cha chreid mi gu bheil
e comasach do neach làithean òige a chur
seachad ri taobh a' Chuain-Siar gun gaoir a'
chladaich agus tòrmhan na tuinne air an tràigh
a bhith tric 'n a chluais.

Tha gach sgrìobhadair a tha a' rannsachadh
no a' deanamh iomraidih sam bith air litreachas
nan Gàidheal a' buntainn ris na h-òrain
spioradail, na h-òrain ghaoil, na h-òrain
dhùthcha, na h-òrain bhatail, na h-òrain òil
agus na h-òrain a tha a' moladh Nàduir gu léir,
agus tha iad, gach aon, ag innseadh dhuinn
mun ghaol a thug an Gàidheal do dhath is do
Nàdur, gu sònraichte do Nàdur mar as fiadhaiche
i. Is rud anabarrach iongantach a tha ann ma-
tà nach faighear ann an leabhar sam bith
iomradh air leth air òrain mhara nan Gàidheal.
C' àite am faicear sealladh as uamhasaiche na
anns na h-Eileanan an Iar an uair a thig gruaim

air an iarmait is a bhriseas a' ghaoth
stuaghannan àrd an Cuan Siar bàrr-gheal, air
cladach rudhach, gruamach? Tha am
bàrd MacThomais (Francis Thompson) a'
dealbhachadh stoirm Innse Gall mar a leanas:—

Where the Northern Ocean in vast whirls
Boils round the naked melancholy isles
Of furthest Thule, or where the Atlantic surge
Pours in among the stormy Hebrides.
Who can recount what transmigrations there
Are annual made? What nations come and go?
And how the living clouds arise,
Infinite wings, till all the plume dark air
And rude resounding shore are one wild cry.

Tha e 'n a chulaidh ionghnaidh nas mothà
am beagan iomraidh a tha againn mu bhàrdachd
a' chuain an uair a chuimhnicheas sinn gu robh
riamh flaitheas a' Cheiltich far nach laigheadh
grian nach éireadh gaoth is nach sguireadh
ceòl, fada siar an iomall cuain. Is riamh o'n
oidhche sin a sheòl Binne Bheul do Thìr nan
Og tha sùil na h-òige agus cridhe na h-aoise
a' shreadh siar. Mar a thubhaint an Lighiche
MacLachlainn nach maireann:—

Mi air m' uilinn air an t-sliabh,
'S mi ri iargain na bheil bhuam,
'S tric mo shùil a' sealltainn siar
Far an laigh a' ghrian sa' chuan.

Seirbhis a' Chrùin.

Cha robh geas anns an sgoil duibh nach robh ann an dòigh air choir-eigin ceangailte ris a' mhuir. Bha gillean-ruith aice a rachadh a dh' iarraidh a cuid ge b' e àite am bitheadh iad, agus a ghiùlanadh iad do'n tìr sin—Tir-fo-Thuinn. Mas fhior an t-òran a leanas, is e tìr bhochd tir nam beò seach an Tìr bheannaichte a tha fo thuinn :—

Ann an caolas Od-odrum
Far an caidleadh an ròn,
'S far nach cluinnteadh guth duine
Ach fuaim tuinne 's glog geòidh.
Mar mhuime 'g altrum a páisdean
'S i 'g an tàladh gu ciùin,
Gu bheil tulgadh nan cuantan
'G ar sìor luasgadh 'n ar suain.
Tha 'n ròn rìoghail ag gusgail,
'S an eala 'guileag r'a thaobh,
'S a' Mhaighdean Mhara 's i 'bruadar
Anns an uaigneas air laoch.
'S théid na luingeis a bhàthadh,
'S théid na h-àrmuinn a dhìth,
'S cha laigh suain air an ainnir
Gun a leannan sa' chill.
Och! an dùthaich an eòrna
Cha sguir còmhrag no eug,
'S gum bi dòruinn chloinn-daoine
Leis an aois dol am meud.

Seirbhis a' Chriuin.

Ach bidh mise 's mo leannan
Chaoiadh 'n ar flaitheas fo thuinn,
'S cha ruig airsneal no aois oirnn
Gus an saorar na suinn.

Math dh' fhaoidte nach robh na Ceiltich 'n an seòladairean matha an toiseach an làithean ged bu chòir dhaibh a bhith, oir is iomadh cuan borb a sheòl iad bho'n dh' fhag iad *Galatia* gus an do ràinig iad Hirt, ach co-dhiubh, bha a h-uile buaidh a bha feumail air son maraichean matha aca. Bha iad làidir, sunndach, misneachail agus treun. An uair a thàinig na Lochlannaich do na h-Eileanan an Iar, thug iadsan atharrachadh mór air muinntir Innse-Gall. Is ann bho na Lochlannaich a thug an Gàidheal an aigne a tha 'g a aomadh a dh' oidhche 'sa latha "gu marcachd nan tonn dù-ghorm a dh' aindeoin dùblachd slan." Roimh so sheall an Ceilteach air a' chuan mar chreutair beò a bha ag cur eagail bàis is beatha air muinntir na talmhainn. Cha robh e féin ro ghaolach air a bhith 'g a thàladh, ach bu dlon-math e o naimhdean á dùthchannan céine. Air an taobh eile sheall na Lochlannaich air a' chuan mar rathad mór gu beartas agus cliù. Air taobh thall nan stuadhan àrda bha tirean ùra, fàsail, anns am faigheadh iad mór shaibhreas. An uair a sheòladh iad o'n tir féin is e am port a bu trice air am bilean:—

Seirbhis a' Chrùin.

Tha na luingeis a' seòladh
Le 'n cuid òigear troimh 'n chaol,
An tòir air gaisge 's air gàbhadh,
Air ceòl gaire, air gaol.

Dh' fhàg an Lochlannach a shliochd anns na h-eileanan, agus dh' fhaodaomaid a ràdh gu bheil sinne an tomhas mór Lochlannach agus Ceilteach. B' e an Lochlannach maraiche a b' fheàrr, agus tha an dà chuid marachd agus bàrdachd nan daoine o'n tàinig sinn annainne.

Chan 'eil e ma-tà 'n a chulaidh ionghnaidh sam bith gun tugadh gach eilean bho Uibhist nam beann fuara gu Ile ghorm an fheòir do litreachas nan Gàidheal a chuid féin de dh' òrain mara.

Tha muinntir Leòdhais a' toirt a chuid mhór de am beò-shlainte thar a' chuain, agus tuigidh sinn sin "oir is miann le gach iasg a bhith cliathadh mu thràigh." Tha am bàrd a' seinn mu Eilean an Fhraoch mar a leanas:—

Tha 'n cuan an Iar 'g a chuartach 's a' bualach
ri thràigh,
'S 'n a chaoil cluinnear nuallan is fuaim a'
mhuir-làin,
Gu fasgadh nam mòr-bheann thig na h-eòin
bhàrr a' chuain,
Do 'n eilean laigheas àlainn sa' chearnaibh
mu thuath.

Seirbhis a' Chriùin.

agus a rithist :—

Eilean Leòdhais tìr nan gaisgeach,
Tìr nan lasgair is nan sàr;
C' àite 'm facas riamh no 'n cualas
Laoich air cuan thug orra bàrr?

Eilean a' Cheò :—

'S cuimhne leam nuair bha mi maoth
Buachailleachd a' chruidh 's nan laogh,
Long nan crannaibh ri mo thaobh,
Is biorain fraoich 'n an slatan seòl.

Ann an "Clarsach an Doire" gheibh sinn na
sreathan so :—

Do chreagan gu h-uaibhreach
Mar challaid mun cuairt duit,
'S na neòil air an iomairt
A' filleadh mum bàrr;
'S am bonn air a sguabadh
Le srùlaichean gruamach,
Bho bhàrcadh a' chuain
A' toirt nuallan air tràigh.

Tir an Eòrna :—

Is toigh leam fhéin an tìr iosal bhòidheach
Tha laighe sìos ann an strì nam mòr thonn,
An fhairge liath, bha i riamh ri ceòl dhi
O'n dh' éirich grian air là cian san òg-bhith.

Seirbhis a' Chruin.

Mar chrios geal gàireach de'n airgiod luachmhor
Tha tràighean bàna o'n làn 'g a cuartach,
Tha tuinn na fairge ri torman buan dhi,
No anns an stoirm beucaich borb 's a nuallan.

Uibhist:—

An iùbhrach àlainn aighearach
'S i ri gabhail a' chuain,
I ruith cho dìreach ri saighead
'S gaoth 'n a h-aghaidh gu cruaidh;
Ged bhiodh stoirm chlachan meallain
Agus an cathadh á tuath,
Ni fear Heisgeir a gabhail—

Làimh nach athadh roimh 'n stuagh.

Tha muinntir Bharraidh gu sònraighe déidheil mun mhuir, agus their iad rithe
“Cuile-Moire.” Gheibh sinn uatha-san an ionndrainn a leanas:—

Fàth mo mhulaid a bhith ann,
Mi air m' aineol anns a' ghleann,
Fàth mo mhulaid a bhith ann.

Rìgh nach fhaicinn an Cuan Barrach
Dòrtadh thar bharraibh nam beann,
Luingeis bhàn a' snàmh gu h-aotrom
Mar na faoilinn nunn 'sa nall;
Co tha sud ach an long fhada,
Tuinn 'g a sadadh 's i 'n a deann,
Iùbhrach bhàn na diùlt dhomh 'n t-aiseag,
Cha toir cas mi dh' Innse-Gall.

Seirbhis a' Chrùin.

Dh' fhuarainn Eige agus Canaidh,
Nunn gu Barraidh għlas nan tonn,
'S trom an ionndrainn th' air mo shiubhal,
Cha tog fidheall i no cainnt.

Gàir na mara 'n a mo chluasaibh,
Dh' fhàg sud luaineach mi sa' ghleann,
Fuaim an taibh 'g am shlor éigheach
Tiugainn m' eudail gu d' thir dhàimh.

O! ghrian ud shuas gur beag an t-ionghnadh
Glòir na faoilte bhith mu d' cheann,
Thu a' triall o'n ghleann san oidhche
Nunn gu coibhneas a' chuain thall.
Nam bu leam do thriall 's na speuraibh,
Rìgh cha bhiodh mo cheum cho mall,
Oir pògaidh tusa 'n nochd Cuan Bharraidh
Is mis' fo bharraidh chruaidh nam beann.
Fàth mo mhulaid a bhith ann.

Is mar sin tha na h-eileanan eile nach cuidich
tìm dhuinn ainmeachadh.

Chan 'eil e furasda eadar-dhealachadh sam
bith a dheanamh am measg cuantachas farsuing
Innse-Gall a réir na time anns an deach a'
chuid mhór de na luinneagan a chur ri chéile,
no a réir nam bàrd a rinn iad, a chionn gu bheil
iad mar gum b' eadh air an toirt seachad bho
linn gu linn agus air an aiseag bho eilean gu
eilean le beul aithris ; chan ann le làimh-
aithris. Mar sin tha a' chuid as mothà de na

Seirbhis a' Chrùin.

luinneagan ceòlmhor sin againn gun fhios no fàth cuin a rinneadh iad no có leis. Tha iad neò-ainmichte. Math dh' fhaoidte gu faodamaid a roinn ma-tà a réir a' bheachd mun chuan a tha anns gach òran dhiubh. Thar leam gu bheil dà bheachd comharrachte thar chàich a' ruith trompa uile. Anns a' cheud seòrsa tha a' mhuir 'n a nàmhaid. Anns an t-seòrsa eile tha i 'n a h-àite cluich. Tha an dà bheachd sin cho fad o chéile 'sa tha an Ear o'n Iar, ach gheibhear aon seach aon dhiubh anns gach duanag.

Far a bheil an cuan air a mheas mar nàmhaid tha an t-òran-mara, mar an còrranach, tiambaidh, tùrsach, trom. Mar as bitheanta is iad na mnathan a tha a' seinn air an dòigh so

Fuar, fuar, fuar,
Fuar an cuan 's gur snàigeach,
Fuar, fuar, fuar
O h-aigeal gu bàrr i.

Tha iadsan a' sealltainn air a' chuan mar chumhachd beò. Anns a' mhaduinn chiùin shamhraidh tha e laghach, sàmhach, réidh gu leòr, ach ri oidhche chruidh a' gheamhraidh tha e siobanach, leòntach thar tuigse. Bha, agus tha agus bithidh an Cuan Siar ag cur ionndrainn air siubhal nam fear, nach mùchar le ceòl no gaol. Chan ionghnadh ma-tà ged

Seirbhis a' Chrùin.

sheinneadh a' bhean òran cianail an uair a bhios sioban nan tonn a' stealladh thairis gu tìr, agus luchd a gaoil air bharraibh nan tonn ; air neo a bheil e 'n a iongnadh ged sheinneadh i luinneag dhubhach, bhrònach, an uair a leigeas an cuan mór fhaicinn gu bheil e gun iochd, gun truas, agus a shluigeas e suas a h-aon mbac gaoil. Is gur cianail an luinneag sin a sheinneas i ri taobh a' chladaich anns a' mhaduinn an déidh na stoirme, an uair a dh' fharraideas i de'n fhaoilinn ghil thig thar a' chuain :—

Fhaoileag bheag is fhaoileag mhara,
Fhaoileag a' chuain na ceil t' ealaidh,
C' àite an d' fhàg thu na fir gheala ?
Dh' fhàg mi iad an doimhne mara
Beul ri beul is iad gun anail.

O! fhaoileag bheag is fhaoileag mhara,
Sùil na h-òighe bhith 'g am chaithris,
Mas e 's cluasag dha a' ghaineamh,
Mas e 's suaineadh dha an fheamainn,
Mas e na ròin a luchd-faire,
Mas e an t-iasg a choinnleir geala,
'S a cheòl fidhle gàir na mara.

De'n t-seòrsa so de dh' òrain-mara tha againn
“Thug mi gaol do'n fhear bhàn,” agus òran
eile a rinneadh le a leannan do ghille a chaidh
a bhàthadh, agus anns a bheil i ag ràdh :—

Seirbhis a' Chrùin.

'S mór am beud do chùl clannach
Bhith 'g a reubadh san fheamainn,
Gun chiste, gun anart
Ach gaineamh a' ghruinnd.

Anns an roinn so cuideachd faodaidh sinn na h-òrain a leanas a chur:—'S mise tha fo mhì-ghean mun ghille dhonn, Fear a' Bhàta, Shuidh mi air cnoc, Fàill ill o agus ho ro éile, Mar tha mi o 'n dhealaich sinn, Thug mi gaol do'n t-seòladair, Tha mo ghaol air àird a' chuain, O, tha mo dhùil riut, agus Mo Dhòmhnullan fhéin.

Nuair dh' éireas na cuantan
A' beucail le buaireas,
Na neòil air an ruagadh
Is gruaim air an speur,
Bidh mise 'n am ghòraig,
Ag éisdeachd an còmhraig,
'S mo chridhe 'g a leòn mu
Mo Dhòmhnullan fhéin.

Am Freasdal bhith stiùradh
Nan gaothan le ciùine,
'S ag còmhnhadh mo rùin anns
Gach dùthaich is ceum;
'G a dhlon is 'g a sheòladh
Gus am pill e gu eòlas—
Gur mi dheanadh sòlas
Ri m' Dhòmhnullan fhéin.

Ach fàgamaid na còrranaich so agus beachdaicheamaid air an t-seòrsa eile de na luinneagan cuain a tha 'n ar litreachas; is iad sin na h-òrain anns a bheil an cuan far comhair mar fhaiche-cluich. Ma thug a' mhuir do na mnathan am bròn a bu truime, thug i do na fir aoibhneas is toil-inntinn a cheart cho domhain ri bròn nam ban. Ann an cridhe nam fear bha gaol do'n chuan nach gabhadh mùchadh an dòigh air thalamh. Ged bhiodh aca machraichean fàsail fo spréidh is fo bhàrr, air neo ged bhiodh iad gun chinn gun chùram fo dhubhar nam beanntan mòrail le crodh is caoraich air na raointean, bidh fhathast 'n an cluasan

Fuaim na tuinne,
Fuaim an t-slobain ris a' mhuran,
Fuaim nan Gall le 'n cuid luingeis,
Fuaim nam ball ri 'n cuid phutag,
Fuaim nan ràmh a' reubadh tuinne.

Agus ge b' e cothrom a gheibh an gille òg a tha a' fàgail a dhachaidh anns na h-Eileanan air son a lòin féin a chosnadhl, mar as trice is e a mhiann:—

Buaidh mara, sud mo mhiann,
Sa' bhìrlinn a bhith làidir luath,
Cala 'm dhéidh is cala romham,
An doinneann shios 's an ceò shuas.

Seirbhis a' Chrùin.

Anns an roinn so tha a' chuid as fheàrr de na h-òrain mhara. An toiseach tha agaínn le Mac Mhaighstir Alasdair "Beannachadh Luinge" a rinneadh do sgioba bìrlinn Chlann Ràghnaill. Tha e a' tòiseachadh le bhi a' beannachadh bìrlinn agus arm Chlann Ràghnaill. An sin tha e ag ùrnuigh air son gaoth fhàbharach gu an leigeil gu cala a mhiann, agus an sin tha e a' brosnachadh nan gillean gu suidhe aig na ràimh; tha e a' toirt air fear dhiubh iorram a ghabhail. Dh' iomair iad an sin gu ionad seòlaidh, agus chaidh obair fhéin a chur fa chomhair gach fir. An déidh do na h-uile goireas a bhuineadh do'n t-seòladh a chur air dòigh, thog iad na siùil. Mu éirigh gréine latha Brighde thog iad a mach o cheann Loch Aineirt an Uibhist-a-Chinne-Deas. Ged dh' éirich a' ghrian le daithean òir, cha robh fada gus an d' éirich an cuan:—

Dh' fhosgail uinneagan an adhar
Ballach liathghorm,
Gu séideadh na gaoithe greannaich
Is bannail iargaitt.

Tharruing an cuan a bhrat dubhglas
Air gu h-uile,
Mhantal garbh caiteanach ciar-dhubh
'S sgreataidh buinne.

Seirbhis a' Chrùin.

Dh' at e 'n a bheannaibh 's 'n a ghleannaibh
Moladh robach;
Gun do bhòc an fhairge cheigeach
Suas 'n a cnocaibh.

Dh' fhosgail a' mhuir ghorm 'n a craosaibh
Farsaing cràcach,
An glaicibh a chéile ri taosgadh,
'S caonnag bhàsmhor.

Taobh ri taobh ris a' bhìrlinn tha "An Dubh Ghleannach" le Alasdair Mac Fhionghuinn—iorram thar gach dàin an càinain sam bith. Rinneadh "An Dubh Ghleannach" do bhìrlinn Alasdair Mhic Dhòmhnaill a chuir suas an càrn-cuimhne do Phrionnsa Tearlach ann an Gleann Fhionghain.

Chunna mi 'n Druimneach dhubb, dhealbhach,
Long Alasdair ghlinnich nan garbh-chrioch,
Mar steud rioghail air bhàrr fairge,
Togail bho thòr le sìoda balla-bhreac,
Suaicheantas rioghail na h-Alba,
Gluaiseadh na mìltean gu fearra-ghleus.
'S i 'n Dubh Ghleannach a bh' ann!
Ho ro gheallaidh, na cò chuireadh i,
Trom oirre seinn.

Agus a rithist tha againn "An Iorram
Dharaich do bhàta Sir Seumas Mac

Seirbhis a' Chrùin.

Dhòmhnaill," le Iain Lom; mar an ceudna
"Smeòrach chlann Dòmhnaill" le Mac Códrum,
agus "Moladh na Luinge" le Coinneach Mac
Choinnich.

Chluinnteadh farum aig an fhairge,
Molach garbh anns an ath-sith,
Beucach, rangach, torrach, searbh,
Srannach, anabarrach bras i.

Comhla ri an leithidean so tha na duanagan
sin eile—"Gu ma slàn do'n rìghinn òig,"
"Nis o 'n chaidh an sgoth 'n a h-uidheim,"
"Leis an Lurgain," "Ho mo Learñan."
"Duanag an t-Seòladair," "Toirt m' aghaidh
ri Diùra." Ged bha na fir ro ghaolach air a'
mhuir bha iad cuideachd ro eòlach oirre, agus
uime sin bha fhios acasan nach robh móran
earbsa ri chur aisde. "Ann an Iul an
Eileanaich" tha an smuain so:—

Bha dubh-neoil nan doineann
A' siubhal nan speur,
Is fearann no fasgadh
Do'n sgioba cha léir,
Ach gun mheatachd, gun imcheist,
Air cridhe nan sonn,
Shìor ghléidh iad an gabhail
Air eilean nan tonn.

Seirbhis a' Chruin.

Deir am maraiche aosda
A shuidh aig an ailm,
Na strìochdaibh mo ghillean
Fo uamhar no stoirm,
Biodh ar n-earbsa gu daingeann
An Ardg Rìgh nan dùl,
Oir dheònaich a mhaitheas
 Na bheir soills' agus iùl.

Chan urrainn dhuinn na luinneagan cuain
fhàgailgun iomradh a thoirt air an òran lurach sin,
"Am maraiche 'sa leannan," le Màiri Nic Ealair.
Anns an òran sin tha an dà bheachd mun mhuir is
mun mharachd air an cur mu choinneamh a chéile :

O, 's maирg tha 'n diugh feedh gharbhlaich,
'S ri falbhan am measg fraoich;
Is gathan gréin' gu h-òr-bhuidh
 A' dòrtadh air gach taobh.

Gum b' fheàrr a bhith air bàrr nan tonn
Air luing nan cranna caol,
'S a' faicinn nan seòl ùra

Ri sùgradh anns a' ghaoith.

O, fhleasgaich òig, gur gòrach leam
Do chòmhradh anns an uair,
An fhraoch-bheinn ghorm 'g a samhlachadh
 Ri gleanntan glas a' chuain;
'S gur tric is aobhar caoinidh leam
A h-aon dha 'n tug mi luaidh
Bhith as mo shealladh fad air falbh
 Air bharraibh garbh nan stuadh.

Seirbhis a' Chrùin.

A rìghinn òg, dha 'n tug mi gaol,
B' e bhith ri d' thaobh mo mhiann,
Bho 'n cheud là riamh thug mi dhuit spéis
 Bu tu mo reul 's mo ghrian;
Ach taobh ri taobh, a luaidh, ri d' ghaol
Tha m'aigne 'g aomadh riamh
Gu marcachd nan tonn dùbh-ghorm
 A dh' aindeoin dùbhlachd sian.

MORAG NIC LAOMAINN.

AN UISEAG.

Chuala mise 'n uiseag
Mu mhullach nan àird;
Cha b' e m' fhuath an guth ud—
Is buidhe leam t' fhàilt.
I ri seinn le suigeart
Mu mhullach an àit,
Le co-sheirm nas mílse
Na bheir aon de chàch.

Iolach! còisreadh uasal
Ann an cuan nan nèamh;
Slor chur ris an luath-ghair,
'S na dol suas tha 'n t-séist.
Nuair a sgaoil an gruaim
A chuartaicheas an speur
Thaom i seòl a nuas
'S an earrach nuadh fo sgéith.

A' bhean mhocharach dh' éirich
Is na sléibhteán dorch,
An àird an ear le leus
Ag cur air éideadh gorm;
Mas tug grian nan speuran
A mach leum bho bolg,
A ceòl-maidne ghleus i
Nuair nach léir dhomh lorg.

Seirbhis a' Chrùin.

Eileamaid 's na neulaibh—
A' toirt sgeul gun d' fhalbh
Bhuaidh a chur fo 'n eug
Gach luibh 's gach feur a shearg;
An cruthachadh gu léir
Is i toirt ceum gu dearbh,
Gu dath éideadh chluaintean
Ann an uaine 's dearg.

Dhùisg a spiorad éibhinn
Iomadh cré is càil,
Gu bhith greis ag éisdeachd
Guth do bhéil 's na h-àird;
Shuas am measg nan neul
Ag cur an céill an là,
Co-mheasgta le chéile
Bidh gach té le dàn.

Bho an drùchd a dh' iadh i
Air an t-sliabh san oidhch,
Thog i ceum gu h-easgaidh
Dol air sgiath na gaoith,
Seòladh anns an iarmailt,
Cur beus air ceud le loinn,
Aig ám seinn nan eun
A thig gach bliadhna leinn.

Seirbhis a' Chruin.

Neultan tiugh a' gheamhraidh—
Thug iad deann san ruaig;
Dh' fhosgladh o an teanntachd
Na bha mall san fhuachd;
'S cha bhi teanga mhanntach
Aig bean rann nan cluain,
Ann an gaoth an t-samhraidh
A tha fann ag gluas'd.

An deisearach ghrianach
A tha sgiamhach grinn,
Nuair a dh' fhalbh na siantan
Bidh gach eun a' seinn;
Ceilear aig an eunlaith
Do an Dia a rinn,
'S thug an uiseag bàrr
Aig togail àrd an fhuinn.

Innleachd sean no ùr
Air inneal-ciùil a' mheòir,
Chan 'eil air an dùilean
Coimeas mùirn do bheòil;
Chan 'eil gineal Iubail
Aig 'eil tùr air ceòl,
Ach mar mhànan tùchaidh
Ri bean-chiùil tràth-nòin.

Seirbhis a' Chrùin.

Dìreadh is a' dìreadh,
Is a sìor chur rann,
I ri seinn 's a' dìreadh,
Sgiath mhaoth neo-mhall;
Le tiotaidhean faochaidh
Ach a' taomadh chainnt,
Mar roth beag 's na neòil
A' deanamh ceòl nach gann.

Am biadh a th' aig na flùirean—
Grian is drùchd is blàths,
Gleusaidh e do chiùil—
An ni bheir sùrd do chàch;
Feasgar bogha-chùmhnant,
Am gu diùmb o'n àird,
Ri toirt spionnaidh tìr
Do dheagh bhean-chiùil na Màigh.

Le subhachas t' òrduigh
An tiugh-reòil a' snàmh,
Is toilicht' le do stòr thu
Ged bu dòlum tràth;
Chan 'eil cùram tòrraiddh
Ann an dòchas àrd,
Air gealladh na dh' fhòghnas
A' tighinn beò gach là.

PADRAIG CAIMBEUL.

OIDHCHE SHAMHNA.

Ann an ùr thimean eachdraidh ar dùthcha tha cunntas againn gun robh móran greadhnachais is toil-inntinn 'g an cleachdadadh le òigridh gach baile comh-cheangailte ri deas-ghnàthan Oidhche Shamhna. Chan 'eil e coltach gun sgar soisgeul no fòghlum saobh-chreidimh gu h-iomlan o bhuidhean inntinn neach sam bith. Tha an t-astar a tha air thoiseach cho dorcha; an cridhe bochd cho teagmhach; cursan ar deanadais cho reachdach; ar beatha cho diombuain is cho teagmhaileach is gu bheil ar smuaintean ullamh air gréim a dheanamh air sgàilean a shaoileas sinn a tha 'n an comharraidhean cinnteach o shaoghal nan spiorad.

Ann am bailtean beaga ar dùthcha cha robh aitreabh a riamh cho dùbhlaidh, no anns an robh uibhir de bhòcain, ris an àth. Bu treun an cridhe òg a dheidheadh seachad gun ghiorrag air an àth oidhche gheamhraidh. Ach an té a bha air son ainm an fhir a bha i dol a phòsadh fhaotainn a mach dheidheadh ise a steach do'n àth 'n a h-aonar. Bhiodh aice cnocan snàtha air a thoinneadh gu math teann. Thilgeadh i an cnocan do'n t-surraig. Bha i ag gleidheadh

ceann an t-snàthain 'n a làimh is a' tachras air ais gus an greimicheadh rud-eigin ris a chuireadh stad air. Dh' fhaighnicheadh i ann an sin—“Có tha 'n so air ceann mo shnàthain?” Nam faigheadh i freagairt b' e sin ainm an fhir a bha i a' dol a phòsadhbh. Tha e air aithris gun deach crìoch air an fhasan so aon oidhche a chaidh caileag bhochd 'n a h-aonar do'n àth. Nuair a bha i a' tachras dh' fheoraich i “Có tha so air ceann mo shnàthain?” Thàinig freagairt oillteil air ais—“Tha an slaod mór glas am bàs ann.” Cha robh i beò ach beagan làithean an déidh sin. Nuair a bhiodh iad greis a' mire is a' sùgradh dh' fhalbhadh gach té le balgam bùirn a dh' ionnsaigh tigh air chor-eigin. Dh' fhuireadh i ann an àite uaigneach air cùl an talain no aig an uinneig, gus an cluinneadh i ainm duin-eigin air a luaidh. Nuair a dheidheadh iad cuideachd a rithist bhiodh gach té ag innseadh an ainm a chual i fhéin. B' e sin ainm an leannain. Bha cead aig gach balach is nighean anns a' bhaile san d' àraicheadh mise stocan càil a thoirt á lios neach eile air oidhche Shamhna. Bhiodh sùilean nan clann-nighean air an còmhdaich roimh dhaibh dol a steach do 'n ghàradh. Dh' fheumadh gach té a' cheud stocan air an amaiseadh i a bhuan. Ma bha am bun dubh, dìreach, na freumhan llionmhòr,

is luchdaichte le ùir, bha an duine gu bhith snasmhor, an teaghlaich llonmhор is an stòr pailt. Ceirsle mhór is cridhe milis—duine seasmhach gràdhach; is mar sin air adhart. Bha an stocan càil ag giùlan uile eachdraidh a bheatha. Bha na stocan gu léir air an càradh air an àrdorus, agus air an gabhail a réir siubhal na gréine. B'e ainm suiridheach gach té ainm gach fear an deidh fir a thigeadh a steach an déidh sin.

Nuair a bha mi 'n a mo bhalach bha bodach ris an abradh iad Niall Gobha ann am baile àraidih air taobh a' siar an Eilein. Bha e 'n a thuathanach grinn. Cha robh càl sa' bhaile bu mhotha na bu mhìlse na càl dearg Nèill. Bho Bhealltainn gu Samhain bhiodh am bodach ròcais aige an oisinn a' ghàraidih le aid dhuibh spairete mu cheann, a ghàirdeanan sinte a mach agus a pheallagan ag crathadh anns a' ghaoith. Bha Niall 'n a bhodach dranndanach is cha tugadh e luthaigeadh sam bith do na balaich ann a bhith ag cumail suas sean chleachdaidhean na Samhna. Rinn e suas inntinn an oidhche so air son cuideachd a chumail ris a' bhodach-ròcais ann a bhith a' dion a' chàil; ach bha na balaich ro sgiobalta air a shon. Cha robh Niall fada san lios nuair a chunnaic e na stocan 'n an dusain a' leum thairis air bàrr a' ghàraidih. Ach is ann a

bha an t-uamhas ann nuair a thug am bodach-ròcais a mach as an déidh. Bha móran shreangan aig na balaich air an geangal ri na bunan dubha, agus cha do dhi-chuimhnich iad té a cheangal ris a' bhodach-ròcais. Chuir na bha ann a leithid de chlisgeadh air Niall bochd is gun robh dath na liaghaig air ag innseadh na dubh-sgeul do Mhàiri is e a' bóideachadh nach fhaiceadh fear eile esan a rithist a' dol a chaithris a' ghàraidh-chàil. Cha b' e imcheist na suiridhe, no miann a' chàil, a bha a' toirt air na balaich a bhith a' briseadh a steach do na liosan air Oidhche Shamhna, ach an toileachas-inntinn a bha aca fhéin ann a bhith ag cumail suas na feasas-chuideachd a bhuineadh do 'n oidhche. Dheidheadh iad gu neo-umhaileach a steach do thigh aig nach robh càl glé phailt. Thilgeadh iad ciumpall stocanan air an starsnaich, tabhartas ma b' fhìor, do bhean an tighe. Cha robh fhios có a b' àirde beannachdan na caillich na gnùsdaich a' chruidh. Ach an uair a b' fheàrr is a b' fhearr a bhiodh a' chùis dheidheadh na balaich is an càl as an t-sealladh. Bha sreang aca ceangailte ri gach bun dubh leis an robh iad 'g an slaodadh as an déidh.

Bha cleachdaídhean aca comh-cheangailte ri leannanachd is pòsadh. Bha dòigh ann air am faigheadh caileag a mach troimh bhruadar

cadail có an cuspair a bha gu bhith 'n a chompanach aice. Nan robh allt no abhainn a' ruith eadar dà roinn fearainn bha i a' dol a dh' ionnsaigh an uillt sin aig tràth cadail. Mas ruigeadh i an tuisge bha a sùilean gu bhith air an còmhdach. Dh' fheumadh i mar sin an tuisge a lorg agus clachag a thogail as an t-sruth. Nuair a dheidheadh i a chadal chàireadh i a' chlachag fo a ceann san leabaidh. Bha a muilichinn gu bhith fliuch agus bha e gu tric a tachairt gum faiceadh i fear de feadhainn a' truiseachadh a muinichill mas dùsgadh i.

Tha an gnàth so dealaithe ann an cleachdadhbh is an dòigh anns am bheil am bàrd, *Burns*, ag innseadh. Tha esan ag ràdh gum bheil i a' tumadh a muinichill san t-sruth; a' dol a chadal am fianuis teine aig am bheil i a' fàgail na muinichill fhliuch a' tiormachadh. Tha i a' fuireach 'n a dùisg gu as déidh meadhon oidhche nuair a tha samhladh a leannain a' tighinn is a' tionndadh na muinichill air son an taoibh eile a thiormachadh.

Bha bruadar a' bhonnaich shalainn a cheart cho cinnteach nam biodh an t-aran fuite san dòigh cheart. An soitheach anns am biodh an t-aran air fhuineadh dù' fheumadh e bhith 'n a shuidhe ann am bròig a' ghille bu shine sa' bhaile. Bha e gu bhith air a dheasachadh ri

Seirbhis a' Chruin.

lic; agus bha aig gach té ri gréim maith a ghabhail deth. Cha robh uisge no bainne no tea gu bhith air fhaotainn air son a chur slos.

Chuala sibh gu léir mu dheas-ghnath nan cnothan. Cha robh Leòdhas a riamh glé phailt anns a' phòr so. Silean eòrna na corca a bhiodh aca. Bha bòrd fiodha no ionad còmhnaidh air a roghnachadh air son an dà ghràinean a chàradh agus chanadh i:—“So mi fhìn; sud Tormod.” Ghabhadh i ann an sin éibhleag dhearg as an teine is chumadh i os cionn a' ghràin i gus an leumadh iad taobh-eigin. Nan leumadh iad gu chéile bha an dithis a' dol a phòsad. Nan sgapadh iad cha robh an t-suirdh a' dol a leantainn, agus an gràine nach gluaiseadh cha robh pòsad air a shon.

Bha mór ghéill 'g a thoirt do 'n chruth a ghabhadh gealagan an uighe anns an uisge. Nan tugadh e am follais cruth saibh, bha sin ag ciallachadh saor. Innean, gobha; siosair, tàillear; crann, treabhaiche; dubhan, iasgair, is mar sin air aghart. Bha an t-aon chiall aig na cruthan a ghabhadh an gealagan an uair a dheidheadh a fhrasadh air an uinneig.

Air Oidhche Shamhna bu tric 'le muinntir cuman fiodha a llonadh le bàrr is min chorc, is a shuidheachadh ann am meadhon na cuideachd. Dheidheadh fàinne, putan is bonn airgid a chur sa' chuman. Bha gach neach

armaichte le spàin mhór adhairc. Leanadh iad deiseil ag gabhail na fuaraig is a' feuchainn ris an fhàinne, am putan, no am bonn airgid a thogail. Bha am fàinne ag ciallachadh pòsadh aithghearr; am putan pòsadh tàilleir; am bonn airgid beartas. Ach bu tric a chaidh an ceòl air feadh na fidhle is a bha a' chuideachd gu breac stiallach mas ruigte na bha air màs a' chumain.

Thuilleadh air an so bha iomadh cleasachd chridheil aig òigridh gach baile. Chuireadh iad gamhainn Alasdair air stéill an tigh Màiri, agus gamhainn Màiri air stéill an tigh Alasdair, air son an t-sean chupal so, a bha a' dì-chuimh-neachadh pòsadh, a thoirt gu chéile. Chuirteadh cairt Thormoid gu dorus Iain agus crann-treabhaidh Iain air tobhta Thormoid. Nam b' aithne dhoibh neach àraidh a bha a' feitheamh ri càineulachadh an latha air son a dhol an ceann dreuchd sam bith, chòmhdaichteadh an uinneag aige-san le sgrath, agus ghabhadh e mu dheireadh a leithid de dh' fhadachd is gun canadh e mar thubhaint an t-Hearach—“Chunna mi rud cho neònach 's gar an tigeadh là am feasd.”

DOMHNALL MAC IOMHAIR.

CIOBAIREACHD.

Aig gach ám de 'n bhliadhna tha obair a' chìobair a' dol air a h-aghaidh. Tha i mar an cuan mór—gun stad gun fhois.

Anns a' gheamhradh feumaidh an clobair a bhith am muigh ri fuachd is ri gaillinn, agus a bhith gu furachail an tòir air an spréidh. Aig an ám үd de 'n bhliadhna is àbhaist sneachdannan móra a bhith ag còmhdaich gach bealaich.

Bithidh na caoraich mar sin ann an cunnart mór a bhith air an slugadh suas anns na cuiitheachan sneachda, agus is iomadh latha fuar, reòta a dh' fheumas an ciobair bochd a bhith am muigh air an lorg.

Ach an uair a dh' fhalbhais an geamhradh agus a thig an t-earrach le frasan ciùine, agus am Màrt le a ghaothan sgaiteach togaidh iad an sneachda bhàrr nan sliabh, agus cuiridh iad na sruthain bheaga 'n an deann-ruith gu tràigh.

Tha gach nì, mar sin, a' tabhairt fiughair gum bheil a' ghrian chòir air tilleadh bho a turus do 'n Airde Deas; tha gach ni beò a' feitheamh air teachd an t-samhraidh, agus an sin is aoibhneach da-rìreadh beatha a' chìobair.

Faic e anns a' mhaduinn (roimh éirigh na

gréine) ag cur aghaidh ris a' mhonadh le ceum iollagach, sunndach agus a chù dubh—cho mear ris fhéin—air cùl a shàlach! Cha b' fhada bha iad ag cur an aonaich dhiubh. Faic e a nis am measg nan treud! Chan 'eil caora dhiubh nach aithnich e agus is math a dh' aithnicheas gach té dhiubh esan. Ruithidh iad thuige nuair a chluinneas iad a ghuth agus frithealaidh e do gach aon a réir a feuma.

Agus na h-uain òga! Có nach bitheadh sona am measg nan uan? Am b' urrainn do neach sam bith a bhith gruamach, trom-chridheach a' faicinn nam beathaichean neo-lochdach sin a' ruith is a' leum is a mireagaich mun cuairt dheth?

Faic a nis ma-tà an clobair còir a' tilleadh dhachaidh! Tha e a cheart cho aighearach is a bha e a' falbh anns a' mhaduinn agus is beag an t-iongnadh. Tha fàileadh glan nam beann ag cumail lùgh 'n a chorp is 'n a chnàmhan agus ag cur rudha agus deàrrsadhbh na slàinte 'n a ghruaidhean.

An uair a ruigeas e a dhachaidh bithidh iomadh nì aige ri dheanamh timchioll an tighe, ach mu chiaradh an fheasgair chi sinn e a rithist ag cur aghaidh ris a' mhonadh agus a' lorgachadh a mach gach aon de 'n treud, agus 'g an treòrachadh gu ciùin socair gu àite-taimh fasgach.

Seirbhis a' Chrùin.

Sin ma-tà a chaitheamh beatha latha an déidh latha, agus bliadhna an déidh bliadhna, chan 'eil dìth no deireas air, agus tha e cho sona ris an rìgh, tha aoibhneas agus ceòl 'n a chridhe moch agus anmoch agus chan 'eil farmad aige ri duine fo 'n ghréin.

O! nach bochd nach robh cothrom na h-òige againn a rithist agus b' i a' chlobaireachd ar roghainn.

AM BUACHAILL.

COR NA GAIDHLIG.

Tha a' Ghàidhlig air a cleachdadadh fhathast mar chainnt na cagailte am mór roinn nan Eileanan-a-Siar, an cois a' chladaich air Tìr Mór na h-Alba tuath air Maol Chinntire, agus an cuid de àitean eile an siorramachdan Earra-Ghàidheal, Rois, Inbhirnis agus Pheairt. Agus an iomadh ceàrnaidh air feadh an t-saoghail far am bheil sliochd nan Gàidheal a dh' fhàg an dachaidhean, no a dh' fhògradh le làmhachas-làidir agus a sheòl thar chuan a shireadh an lòin, cluinnear an t-sean chànan gu beò, sgairteil air uairean.

Ach beag air bheag tha a còraichean air an spuinneadh bhuaipe.

Dh' fhalbh an là anns an cluinnteadh a fuaim an lùchaint an rìgh, agus an cùirt nam maithean. Tha i tosdach far an tric a bhrosnaich na seann naoimh an sluagh borb gu àilleachd beatha, agus cha chluinnear a mac-talla an ionad tathaich nan cliar mar o shean.

Có ris a tha ar gearan?

Is e ar barail gur iad muinntir a teaghlaich féin fior naimhdean na Gàidhlig. Is iad sin a ghleidheadh beò, sultmhòr i nam b' e sin am miann. Is iad sin agus cha b' iad muinntir

Seirbhís a' Chrùin.

eile a leig bàs di beag air bheag. Mur a seas sluagh na Gàidhealtachd cainnt an athraichean, mura labhair iad i ri an cloinn agus mura labhair an clann i, cha dean strì a luchd tagraidih anns na bailtean móra a dion.

Cha bhi leasachadh buan air cor na Gàidhlig, dh' aindeoин oidhirpean a' Chomuinn, agus dh' aindeoин strìthean luchd-teagaisg, gus an atharraich na Gàidheil—luchd labhaint na Gàidhlig—am beachd cridhe tha aca air luach na càinain so mar mheadhon oilein, agus mar chòmhnhadh do 'n àl tha ag éirigh suas chum an teachd-an-tìr a chosnadhdh.

Is e beachd choitchionn a' Ghaidheil nach 'eil mór stàth anns a' Ghàidhlig mar mheadhon fòghluim agus nach fheàirrde ach gur misde neach aige i nuair a theid e an ceann a chosnaidh. A nis chan 'eil stéidh aig a' Ghàidheal no aig neach eile air son nam beachdan tha sin. Tha iad tur cli. Agus chan ann a chum buannachd ar cloinne a tha e gum biodh iad air am beathachadh le leithid a mhearachdan.

Chan e uiread na Gàidhlig ach cion na Beurla an cnap-starra gu minic, agus co dhearbas ormsa nach ionnsaichear Beurla gun a' Ghàidhlig a chall, no gun antromaich eòlas na Gàidhlig foghlum an cainnt choimhich.

Nan tuigeadh agus nan creideadh na Gàidheil gur i a' Ghàidhlig an soitheach anns am faighear

taisgte spiorad nan daoine o 'n tainig iad, gur i ghleidh dhuinn na subhailcean sin an eachdraidh ar sìnnseir air am miann leinn beachdachadh, gur i tha toirt cunntais air gràsan ar n-athraichean, tadhal an dòchais agus an rùintean, agus a luaidh air gniomh an làmh; nan tuigeadh iad sin agus nan creideadh iad gu bheil aca an sin luach thar nithean diomhain mar tha airgiod agus òr, cha bhiodh iad caoin-shuarach a thaobh an còir-bhreith agus cha mheasadh iad mar chàirdean an dream a spionadh an dileab o 'n dligheach.

Ach có theagaisgeas na Gàidheil agus cuin?

Chan 'eil sin gun fhreagairt mar an ceudna do 'n fheadhainn a their nach cuir Gàidhlig gu bràth mìrean ime air an aran dhuinn. Ann a bhi a' fadadh agus a' beathachadh agus a' neartachadh nam buadhan inntinn troimh an coisinn iad fadheòidh an teachd-an-tìr, agus troimh an sealbhaich iad agus an gnàthaich iad math na beatha so, có aige tha làn chinnt nach buannaichear na nithean sin troimh theagastg na Gàidhlig do chlann nan Gàidheal, math dh' fhaoidte móran nas fheàrr na leis na meadhonan a tha an diugh air an cleachdadhs anns na sgoiltean. Chan 'eil a h-uile beachd air a dhearbhadh, agus is iomadh breith neo-earbsach ris na chuir daoine an aonta gun a' chùis idir a rannsachadh gu ceart.

Seirbhis a' Chrùin.

Tha an Gàidheal ro ullamh gu bhith a' lorg gach math an cànainean eile gun luach idir fhaicinn 'n a chànan fhéin.

Nan robh na Gàidheil air fantainn dileas do 'n Ghàidhlig, seadh iadsan a thàlaidheadh gu suain le crònan a ciùil, agus a dh' éisd le tlachd ri cagar gràidh a luchd toigheachd, cha bhiodh cor na Gàidhlig an diugh cho iosal. Is lionmhòr iad anns na bliadhñachan a dh' fhalbh a dh' àraicheadh gu fearachas gun smid 'n an ceann ach Gàidhlig bhlasda an athraichean leis nach mithich a nis an dàimh ris a' chainnt sin aideachadh, ach a shéideas trompaid nan Gall gu liotach, spagluinneach. C' arson?

Dé an luach a tha innte co dhiubh? Dé an toradh a ghiùlaineadh i an crannchur a luchd tòrachd: Cia meud bonnach a chuireadh i 'n am broinn, no bròg mu an casan? Dé a dh' itheas agus a dh' òlas sinn agus a chuireas sinn umainn? Agus nach e sin an fhìor bheatha? Cha dean Gàidhlig mo chòmhnhadh. Séididh mi trompaid nan Gall.

Gun teagamh dh' fhàs an toradh sin air an t-siòl a chuireadh. Dh' fhuiling a' Ghàidhlig ainneart air nach robh i airidh. Bhacadh i i ann an sgoiltean na Gàidhealtachd. Nan innseadh a' chlann rùintean an cridhe innte, mur cumadh iad an teanga 'n a tàmh, gheibheadh iad seiche na bà air am bois, no

meangan na craoibhe beithe nam b'e sin a bu deise a thachradh. An ionghnadh ged chuireadh an òigridh an dìmeas an nì sin a dhleas dhaibh a leithid de dhuais.

Bha cuid ann, ach is ann tearc, nach tug gnùis do a leithid de ainneart, agus a shaothraich gu buadhmhor a' dleasadh an coir-bhreith do 'n chloinn. Cha chaill iadsan an duais.

Ach dé a their sinn mu dhéidhinn sluagh ar n-eilein fhéin, cuid dhiubh—a' mhór chuid 'n ar measg—a tha ag cleachdadh na Gàidhlig gu làitheil, agus a tha gu dian 'g a truailleadh le cainnt neo-choimhionta. Nach minic a chluinnear facail le clraiginn Ghàidhealach is spàgan Gallda, no Beurla agus Gàidhlig an achlaisean a chéile.

Am bheil còmhradh de 'n t-seòrsa so annasach duinn? "Is e céilidh *complete* a bha againn an raoir. Bha *sketch* gle *interesting* ann, agus dh' *enjoyig* mi fhein i A.I. Am faca tu am *frocka nice* a bha air *Miss Mackenzie*? Cha b' ann air *cheap sale* a fhuair i am fear ud."

Chan 'eil nì as freagarraiche de leithid sin a' Ghàidhlig nam bàs. Chan 'eil briseadh cridhe ann as mothà na bhith ag éisdeachd ri brothluinn gun bhrìgh, gun seagh, gun aobhar.

Tha feum aig a leithid sin de Ghàidhlig air flor chartadh. Agus mur tòisich sinne air an obair sin mar Chomunn có dha a bheir sinn an

Seirbhis a' Chrùin.

obair ri dheanamh? Ma dhearmadair an obair an diugh có mhìnichreas do 'n àl ri teachd a' Ghàidhlig am màireach?

Mur 'eil leasachadh air a' chùis is mithich dhuinn ar làmhan a phasgadh. Tha ar cruinnichidhean dìomhain, tha ar ceòl 'n a chianalas, tha ar n-oidhirpean gun stàth.

Cionnas a thig leasachadh? C' àite an tòisichear?

Tòisicheamaid aig ar stairsnich fhéin, agus an uair a ghlanas sinn ar stairsnich fhéin curidh sinn mar fhiachan air muinntir eile an eisimpleir mhath a tha againn dhaibh a leantainn.

- (1) Air tùs cuireadh buill a' Chomuinn mar fhiachan orra fhéin an uair a labhras iad Gàidhlig gur i Gàidhlig a labhras iad.
- (2) Brosnaicheamaid pàrantan aig am bheil Gàidhlig an clann oideachadh mun ghlùin anns a' Ghàidhlig. Am fear nach ionnsaichear ris a' ghlùin chan ionnsaich ris a' ghualainn. Is i Gàidhlig na cagailt an stéidh air am bheil an aitreach uile gu bhith air a togail. Mur leagar an stéidh is dìomhain a bhith a' deilbh a' mhullaich.
- (3) Rachamaid a mach am measg an t-sluaigh agus an coibhneas cainnte nochdamaid

dhaibh luach na dileab a bhuineas dhaibh. Is e aineolas air a luach is aobhar gun leigeadh iad an cuid chloinne air faondradh as a h-aonais.

- (4) Comhairlicheamaid a' mhuinnitir òga iad a ghabhail tlachd an cànain is an eachdraidh an sinnse. Agus thugamaid a h-uile cothrom do 'n chloinn cainnt am màthar a labhairt, a leughadh, a sgriobhadh agus a sheinn.
- (5) Tha feum air leabhraichean simplidh, freagarrach air son òigridh. Gun leabhraichean cionnas a dhùisgear iarrtas, no a dh' fhadar miann leughaidh an cridhe nan oileanach?
- (6) A bhàrr air na nithean sin leughamaid uile am Biobull Gàidhlig gu minic. Chan 'eil a leth-bhreac ann mar mheadhon stéidheachaид agus neartachaид an eòlas cànain. An luchd labhairt Gàidhlig as fheàrr a chluinneas sinn is iad an fheadhainn as eòlaiche anns an leabhar sin. Agus faodaidh beannachdan as mothà leantainn air an t-saothair.

Tha cor na Gàidhlig 'n ar latha ag agradh dian shaothair o a luchd dàimh gu léir gu bhith a' brosnachadh sluagh na Gàidhealtachd agus nan Eilean chum suim dhiligheach a

Seirbhis a' Chrùin.

ghabhail do chainnt am màthar air eagal gun
tig an t-ám anns nach bi leasachadh oirre. Is e
call gun teagamh a bhiodh an sin.

Chan 'eil sgaradh comasach eadar dùthchas
agus cànan. Seasaidh no tuitidh iad le chéile.
Ma chailleas an Gàidheal a' Ghàidhlig caillidh
e saoibhreas beul-aithris nan ginealach a dh'
fhalbh, nì nach ceannnaichear le òr; caillidh
e a' mhaoin a tha taisgte am bàrdachd is an
eachdraidh a dhùthcha; caillidh e a chòir-
bhreith, an dileab a bu chòir dha a dhleasadh
is a dhòn le ful a chridhe; caillidh e spiorad
a' Ghàidheil; agus ma bhios e a dh' easbhaidh
nan nithean sin ciod a bhios aige?

SEUMAS MAC THOMAIS, M.A.

ORAN - MOLAIDH 'MNA.

Mar tha mhil an cìrean céire,
Taisgte, stoirte 'n òrdugh réidh,
Tha gach snas is maise beusan
Paisgte còmhla 'n com mo chéil'.

Ailleagan nam mnathan i,
Sùgh mo chridh' ;
'S milis Mairi, mo bhean fhìn ;
Ailleagan nam mnathan i,
Sùgh mo chrìdh' .

Paisgte còmhla 'n com mo chéile
Gheibhtear gràdh is bàidh nach tréig ;
Grinneas nàduir, tuigse 's léirsinn,
Aluinn mar tha glòir na gréin' .

Alainn mar tha glòir na gréine
'Dath le meòirean neòil nan speur,
Tha fiamh-ghàire 'n sùilean m' eudail
Dòrtadh aoibhneis air mo cheum.

Dòrtadh aoibhneis air mo cheuman
Dùsgadh dòchais 'n a mo chridh' ,
Thug dhomh sòlas chaoidh nach tréig mi
'N là sheas i air mo chli.

Seirbhis a' Chrùin.

'N là sheas i air mo chlì-sa
Cheangal snaime cùmhnant pòsaidh,
Fhuair mi bhean as briagh 's as mìlse
Rinn an saoghal soillseach dhòmhса.

Ailleagan nam mnathan i,
Sùgh mo chrìdh';
'S milis Mairi mo bhean fhìn;
Ailleagan nam mnathan i,
Sùgh mo chrìdh'.

An t- Urramach CALUM LAING.

SEALLTAINN AIR AGHAIDH AGUS SEALLTAINN AIR AIS.

Is e cleachdadadh agus dùrachd na h-òigridh a bhith a' sealltann ris an ám a ta ri teachd agus a bhith a' deanamh gàirdeachais anns na làithean a ta air thoiseach orra. Tha an spiorad so nàdurra, agus bha e ann bho thoiseach an t-saoghal. Mar a thubhairt am bàrd Sasannach, agus mar a dh' fhaodas sinn eadar-theangachadh—“Chan 'eil mac an duine iomlan a nis, ach tha a mhuinghin is a dhòchas anns na làithean a ta ri teachd.” Labhair am bàrd ni a tha làn brigh agus firinn. Chan 'eil duine sam bithe toilichte 'n a staid, co-dhiubh a tha e bochd no beartach, àrd no ionic, fòghluimte no aineolach. Nis tha dà thaobh air an nòs so a tha ann am mac an duine, taobh fàbharach agus taobh freagarrach, agus cuideachd, taobh cunnartach agus bagarrach.

Rannsaicheamaid an toiseach an taobh fàbharach. Tha e cosmhuil gu leòr gum bheil neo-thoileachas-inntinn maille ri dòchas agus fiughair, ag gluasad agus a' brosnachadh an duine gu feabhas, leasachadh inbhe agus euchdan. Ann an toiseach eachdraidh an duine cha robh e móran na b' fheàrr na ainmhidh na machrach, gidheadh cha robh e cho làidir, no

cho treun, no cho armaichte ris na beathaichean fiadhaich; ach thachair latha bha sud gun do smuainich fear air choir-eigin air meanglan a bhriseadh thar na craoibhe, no air clach a thilgeadh, agus bho 'n tòralachd so dh' éirich maighstireachd an duine thairis air an domhan, agus ball-airm is feachdan nan cinneach air an latha diugh.

Bhuail fear eile dà chlach spor ri chéile agus dh' fhadaidh e teine; rinn so mar an ceudna atharrachadh mór ann am beatha agus an crannchur an duine. Fhuair e dìon o bheathaichean fiadhaich agus bho dhoirbhead na sìde. Dh' ionnsaich e mar an ceudna a bhiadh a bhruch an àite itheadh amh.

Tha an sgrìobhadair àbhachdach sin, Tearlach Lamb, ag cur a sìos cosamhlachd aighearach mun dòigh anns an d' fhuair an duine a mach cho milis is a bha muc ròiste. Loisgear tigh fear-eigin le tuiteamas agus fhuras muc air a ròstadh am measg na làraich. Chòrd i cho math riu uile agus gun do thòisich gach aon air a thigh féin a chur ri theine chum agus gum bitheadh muc ròiste aige. Ach thàinig e fanear do dh' aon duine latha bha sud gun gabhadh muc ròsdadh a cheart cho math le beagan cosdais gun an tigh uile a losgadh.

Is ann mar sin a tha feabhas is ath-nuadhachadh a' tighinn air suidheachadh an

duine; tha aon neach a' fàs mi-thoilichte le dòighean gnàthaichte a choimhearsnaich; tha e a' sealltainn air aghaidh ri nithean as fheàrr, agus iomadh uair tha e 'g an sealbhachadh chum buannachd do 'n t-saoghal uile. Faodaidh e bhith gun teagamh nach 'eil neach ag iarraidh tairbhe ach dha fhéin, ach ge b' oil leis, tha e a' deanamh feum da chomh-chreutairean le strì is le oidhirp.

Ach tha dòchas agus mi-thoileachadh ann an inntinn an duine a' ruith gu glòir-mhiann, nì a tha cunnartach do 'n t-saoghal. Thubhairt Milton gum b' ann tré ghlòir-mhiann a thuit na h-ainglean o 'n ionadaibh àrda. Seallamaid an truaighe, am bròn, an call a thug na buadhaichean móra agus na rìghrean glòir-mhiannach air na cinnich. Am bheil eachdraidh a' beannachadh Cheasair, no Alasdair Uaibhrich, no Attila, no Napoleon? Nach iomadh cron a rinn an seòrsa sin, air an gluasad le spiorad na féin-bhuannachd; agus ma rinn iad feum, b' ann gun taing dhaibh féin, cha b' ann idir le an toil no le an iarrtas? Ach gun teagamh tha am Freasdal ag uisneachadh glòir-mhiann féin air son feum an duine.

Rinn Impireachd na Roimhe feum do na Cinnich bhorba; stéidhich i riaghait, eòlas agus ceartas ann an ionadaibh dùmhail dorcha. Seadh, gach cogadh agus còmhstri a bha an

Seirbhis a' Chrùin.

Albainn agus am measg nam fineachan Gàidhealach féin, ged a bha iad mi-chneasda, docharach, an robh iad uile gu léir gun fheum, nach do dhealbh iad ar cinneach chum a bhith fearail calma agus dìreach, mar a tha an t-òrd a' dealbh an iaruinn air an innein? Chan 'eil sinn idir à' moladh cogaidh no aimhreit, ach tha sinn a' nochdadhbh mar tha am Freasdal a' toirt buannachd agus maith as na nithean a ta olc.

Air an latha diugh tha daoine òga, gu sònraichte a' sealltaiinn air thoiseach orra le dòchas. Mas flor an naidheachd tha an cumhachd a nis air a thoirt bho na maithibh agus air a thoirt do na mithibh; tha ceartas agus sùgradh ri bhith air gach bruach is bealach. Ach cuimhnicheadh iad gum bheil "iteagan bòidheach air na h-eòin tha fad as."

Thubhairt am bàrd mu Cheannairc nam Frangach anns an ochdamh linn deug

"B'e an sonas a bhith beò san linn ud

B'e aoibhneas nèamhaidh dhuinn a bhith òg."

Ach b'i deireadh na h-ùpraid tràilleachd, cogadh agus call do 'n Fhraing agus do 'n t-saoghal uile. Bitheadh gach duine òg 'n a earalas gum bheil cunnart cho math ri buannachd ann an nithean nuadha. Nach dubhaint am feallsanach Greugach, "Faigh eòlas ort féin," agus an duine glic Eabhrach

cuideachd, "Is feàrr an té a riaghlas a spiorad féin na esan a ghlacas àrd-bhaile."

Faodaidh mac an duine buaidh fhaotainn thairis air an domhan uile, ach is beag a bhuanachd mur a tuig e a nàdur féin, agus mur a riaghail e thairis air. Is còir do 'n duine òg gu sònraichte, a bhith a' meòrachadh air nàdur an duine, a chionn is anns an taobh a stigh a tha saorsa no daorsa shìorruidh.

Is i dlighe na h-aoise a bhith a' sealltainn air ais air an ám a chaidh seachad is nach till.

Gun teagamh tha an duine aosda, diadhaidh a' sealltainn ri ionad siorruidh, ach buinidh so do chreidimh agus do nithean spioradail ris nach 'eil sinn ag gabhail gnothaich anns an sgriobhadh so.

Tha an seann duine a' tighinn bed agus a' faotainn sòlais anns na làithean a dh' aom, ann an làithean òige. Tha na nithean a dhì-chuimhnich e an uair a bha e ann an tréine a neirt a' tilleadh air an ais a rithist; agus tha e 'g a fhaicinn féin as ùr mar ann an sgàthan. Faodaidh na smuaintean so a bhi brònach no subhach, ach tha iad daonnan maille ris an t-sean aois. Tha an sgrìobhadair Romanach ag ràdh gum bheil inntinn an t-seann duine nas taitniche na inntinn an duine òig, a chionn tha an dara fear a' breithneachadh air nithean a thachair gu flor cheana, agus am fear eile a'

Seirbhis a' Chrùin.

sealltainn ri nithean a *dh' ihaodas tachairt*. Air taobh na h-aoise tha dearbh-chinnt, air an taobh eile tha neo-fhiosrachd.

Tha gnath-eòlas na h-aoise luachmhor do 'n òigridh; chan 'eil nithean idir suarach a chionn gum bheil iad aosda mar a bhitheas an gille òg a' smaoineachadh; chan 'eil gach sean chaisteal ri leagail sios; tha gliocas is tuigse is tùr, seudan prìseil, anns an aimsir a chaidh seachad.

Air an aobhar sin tha e iomchuidh gum bi an duine òg a' sealltainn air ais cuideachd, is a' breithneachadh agus ag cnuasachadh air eachdraidh a shìnnse ag gabhail tlachd innte, a' faotainn seudan luachmhor 'n a meinnibh, a ni saoibhir e féin agus an ginealach a tha ri teachd.

Agus am bac sin an t-aosda o bhith a' faotainn tlachd ann a bhith sealltainn air ais? Nach e sin aon sòlas a bheatha?

Bha gille òg uair anns a' Ghàidhealtachd aig an robh deagh sgoil agus bha e deònach dol air aghaidh gu dreuchd fhòghluimte, far am faigheadh e farsuingeachd beatha. Ach b' fheudar dha fuireach aig an tigh a chuideachadh a mhàthar a bha 'n a bantraich. Latha an déidh latha bhiodh e ag obair anns an achadh o mhoch gu dubh, a' deanamh a dhleasnais gun teagamh, ach cha b' ann le a dheòin. An uair a chitheadh e na Goill anns an t-samhradh a'

sràidimeachd gu diomhanach, bha e làn farmaid is e féin ag obair gu saothrach fad an latha gun aodach rìomhach air an t-Sàbaid. B'e a mhiann dùthaich a shinnse fhàgail, agus a sgiathan a sgaoileadh a mach agus an fharsuingeachd a ghabhail mu a cheann, mar iolaire.

Thàinig an latha an uair a fhuair e saorsa mar bu mhiann leis. Chaochail a mhàthar, agus fhuair e cead a choise; dh' fhàg e achaidhean is monaidhean òige is thug e Galldachd air. Le a thapachd féin fhuair e dreuchd onarach, ged nach robh mórtshaoibhreas aige.

An uair a ràinig e suas eadar dà-fhichead agus leth-cheud bliadhna mhothaich e gun robh slabhruidhean ùra air an ceangal mun cuairt air. Bha cleachdainnean eile, daoine eile, ann a nis, saoghal ùr uile gu léir, agus cha robh a chridhe no a spiorad sàsaichte.

Is iomadh uair a dh' fharraid e 'n a chridhe féin, "Am b' fhiach e an t-saothair?"

Is iomadh uair a bha a chridhe ag éigheach air son tigh a mhàthar agus dùthaich òige. Bu mhiann leis a bhith ag iasgach air a' chreig mar a b' àbhaist a' tarruing a stigh an éisg, no ag éisdeachd ri sgreuchail na faoilinn. "Nan robh dòigh no seòl agam," theireadh e ris fhéin, "bhithinn air m' ais am màireach anns an àite ghaolach."

Seirbhis a' Chrùin.

Ach bha e a' faotainn tlachd anns na bruadairean sin. Tha na làithean a dh' aom air an sgiamhachadh leis an òr ann an sùilean chinneach is dhaoine aosmhòr; tha fìughair na h-òigridh ris an ám a ta ri teachd. Bithidh sinn taingeil ma ni beachd na h-aoise smuain na h-òige measarra agus cuimseach ann ar beatha féin.

AN T-URR. A. D. MACGHILL-EATHAIN, B.D.

AN CEANN AG ITHEADH NA MARAIGE.

Uair de robh an saoghal bha sud ann ceistear fileanta aig an robh sruth bhriathran a bha anabarrach. Cha robh neach a dh' éisdeadh ris nach biodh làn iongantais ciamar a b' urrainn e leantainn gun tàmh fad uair an uaireadair is còrr. Mur tugadh luchd-éisdeachd deagh aire do na theireadh e cha bhiodh an ceistear ach diombach; agus cha cheileadh e idir a dhiomb, oir dh' innseadh e dhaibh an làrach nam bonn ciod a bha e a' saoilsinn dhiubh. Cha chualas riamh searmon cho annasach; oir dheanadh e iomradh le aon rot air gach nì bha tachairt o cheann gu ceann de 'n dùthaich. Is iomadh cuspair air am buaileadh e mun sguireadh e. Cha robh fhios ciod an gnothach air an toireadh e tarruing leis an ath anail; agus mar sin bha déidh aig móran air a bhith ag éisdeachd ris a' cheistear, co-dhiubh bha iad dùrachdach mun aobhar no nach robh.

Thàinig an duine comasach so gu gleann àraidih far an robh e gu coinneamh a chumail air an fheasgar. Chuireadh sanas a mach an deagh ám agus rinn gach creutair inbheach oidhirp air dol do 'n éisdeachd. Bha bean

Seirbhis a' Chrùin.

anns an àite aig an robh teaghlaich de bhrogaich bheaga a' dol do 'n sgoil. Dh' fhàg a' bhean chòir poit eanraich air teine, air chùram Dhòmhnaill bhis. Ciod a bha anns a' phoit ach ceann is casan caorach, agus marag mhór anns an robh toirt is taisealadh. Bu mhinic a chuir a leithid sin de bhiadh feòil òg mu chnaimh do ar n-athraichean. Tha òigridh an latha diugh a' tighinn beò air biadhannan air nach robh ar sìnnseir eòlach. Bha uair ann agus bha toradh nàdurrach na dùthcha ag cumail lòin ris an t-sluagh; agus an uair sin bha iad pailt cho fallain, cho sona, cho saoibhir agus cho llionmhor is a tha iad a nis. Ach co-dhiubh fhuair Dòmhnaill beag òrdugh teann, cho luath is a ghoileadh a' phoit, gun tugadh e faothachadh do 'n mharaig le bhith a' stobadh bior caol cruadhach innte an dràsda is a rithist air eagal gun spraidheadh i leis an teas. Bha teine mòna air ùr fhadadh. Cha tug an teine fada air gabhail gu sunndach, agus chuir sud a' phoit air ghoil. Thòisich a' mharag is an ceann air ruith a chéile. Cho luath is a thigeadh an ceann an uachdar air an dara taobh, rachadh a' mharag an iochdar air an taobh eile.

Cha ruigear a leas a bhith ag ràdh gun robh so 'n a aobhar gàire do 'n chloinn. Thòisich iadsan air leumraich agus air glaodraich mu thimchioll na cagailte—fear a' tabhairt misneich

is molaidh do 'n cheann, agus fear eile a' slor bhrosnachadh na maraige. B' e Dòmhnull beag bu righ air a' chluich. Ach cuairt a bha sud cha tàinig an ceann no a' mharag an sealladh car greise. Is ann a dhearmaid Dòmhnull an earail a chaidh fhàgail aige, bior a chur anns a' mharaig gus an toit theth a leigeil mu sgaoil. Gu mì-flhortanach le dian theas an teine spreadh a' mharag air grunnd na poite. Dh' fhuirich an ceann gu h-iosal car tiota; ach mu dheireadh thàinig e nìos is làn a bheòil aige de 'n mharaig. Bha na balaich bheaga an dùil gur ann le fuath a rinn an ceann an gniomh cho dona. Ghabh iad a nis fearg ris a' cheann; agus chan fhaca Dòmhnull beairt a b' fhearr na ruith mar a bheatha far an robh a mhàthar anns an tigh leughaidh. Is minic a bheachdaich sinn an uair a tha àireamh sluaigh an suidheachadh sòluimte gur beag an nì neònach a thogas an aire gu sùil a thabhairt air an dorus. Tha so fior gu sònraichte ma tha fear labhairt ann cho mór as fhéin ris a' cheistear. Bha an duine sin cho goirid anns an nàdur is nach seasadh e drabadh sam bith; agus faodar a bhith cinnteach nach b' e an fhàilte a b' fheàrr a thug e do Dhòmhnull beag aig an ám. Cha robh Dòmhnull fada a' ruigheachd an àite anns an robh an ceistear; agus ged a bha an cainntear deas-bhriathrach sin cho àrd labhrach

Seirbhis a' Chruin.

ri beul uisge air aonach cas, cha do chuir sud eagal no tilleadh air Dòmhnaill. Is ann a ghabh mo laochan a steach am meadhon a' choimhthionail ag eigheach le guth àrd cabhagach, "A mhàthair, a mhàthair, thigibh dhachaidh gu luath. Tha an ceann ag itheadh na maraige—thigibh dhachaidh gun dàil air neo cha bhi gréim air fhàgail de 'n mharaig—tha an ceann ag itheadh na maraige."

Leis an ùpraid is an othail a bha ann chaidh an coimhthional gu aighir is mi-riaghailt. Cha robh comas aig a' cheisteir, a dh aindeoин a chuid càinidh, air rian a ghleidheadh na b' fhaide. Bha buaidh an latha gu tur aig Dòmhhall beag; oir bha dùrachd is dànochd air leth anns a ghuth àrd glan leis an do ghlaodh e a rithist is a rithist—"tha an ceann ag itheadh na maraige, tha an ceann ag itheadh na maraige."

An t-Urramach NIALL Ros,

C.B.E., D.D., D.Litt.

BUAIDH NA MARA AIR A GHAILHEAD.

“An ám dhomh bhith suaint’
Am fuachd san cadal a’ bhàis
Mo leabaidh dean suas
Ri fuaim na h-ataireachd àird.”

Nach iongantach a’ bhuaidh a bha aig a’ mhuir air aigne Dhòmhnaill Mhic Iomhair an uair a chuir e ri chéile na facail sin. Dh’ fhàg am bàrd a dhachaidh an uair a bha e glé òg agus an déidh dha a bhith dlùth air dà fhichead bliadhna air falbh thàinig e air ais gu baile òige. Chunnaic e atharrachadh mór, bha a dhachaidh fhéin fàs, cha robh air sgeul ach na tobhtaichean, ach bha an ataireachd bhuan fhathast “a’ sluaisreadh gaineamh na tràghad,” bha na tonnan uaibhreach ‘g an cosd féin ris an tràigh dìreach mar a chunnaic e iad o shean. Bha seirm na mara riamh an cluasan a’ bhàird, ged a shiubhail e cian fada bha éigh agus tèadh a’ chuain ‘n a fhuil agus an uair a sheall e thairis air aghaidh na fairge ‘n a shean aois thug e sàmhchair d’ a chridhe, chan fhaigheadh e àite na b’ fheàrr air son cadal sèimh na h-uaighe na tràigh mhór Uige. Chan ’eil teagamh nach e seòrsa de chianalas a thàinig air a’ bhàrd aig an ám so, ach cha mhór nach

Seirbhis a' Chruin.

'eil mi cinnteach gur e buainead na mara a b' aobhar do 'n bhàrdachd so. Chan 'eil teagamh nach 'eil buaidh mar so aig na beanntan cuideachd, ach tha rud-eigin eadar-dhealaichte aig buaidh na mara a bharrachd air buaidh nam beann. Tha mi a' deanamh a mach gur e duatharachd na mara aobhar na buaidhe so. Ar leam nam bitheadh sinn a' faicinn a h-uile nì a tha ag èaladh fo thuinn cha bhiodh an gnothach mar so idir ach cho fada agus a tha duatharachd ceangailte ri rud sam bith théid daoine gu uchd an dìchill feuch am faigh iad beagan a mach mu dhéidhinn na ðiomhaireachd so. Is fhada o thòisich ollamhan ainmeil breithneachail ri sgrùdadadh a dheanamh air nithean ðiomhair an aigein ach tha fear an déidh fir aca a' dol air na sgeirean; dh' fhairtlich orra a dhol air fueradh na Sgeire Baire. Air an aobhar sin chan 'eil an salmadair ceàrr an uair a thuirt e:—

Mar sin an cuan tha farsuing mór,
'S gach ni a shnàgas ann,
Na beathaichean tha beag is mór
Gun orra cunntas cheann.

A rithist seall air farsuingeachd a' chuain, seall air na caoil, na geodhachan, na sgeirean, có air uachdar na talmhainn nach biodh 'n a thosd air dha sealltainn air maise agus flor

Seirbhis a' Chrùin.

àilleachd obair nàduir—cuan nan garbh-thonn air a chumadh le cumhachd Dhé nan Dùl.

Am beachd nan Gàidheal bu bheò-chreutair an cuan agus bha iad ag ràdh nach robh creutair beò air uachdar an domhain nach robh a leth-bhreac an uchd uamhalta an aigein, mar tha an sean-fhacal ag ràdh:—"Chan 'eil beò air uachdar fuinn gun a mhac-samhuil an cois na tuinn." Mar sin bha taobh aig na Gàidheil ris a' mhuir.

Tha an cuan dhòmhsha mar fhear-eòlais
Tighinn am chòmhdhail air an tràigh;
Fiamh a' ghàir air aodann preasach,
'Sa thuinn bheaga cur orm fàilt.

Ach ged a bha na Gàidheil a' tagairt càirdeis ris a' mhuir na creid nach robh fios aca air duatharachd an taibh. Is ainneamh a dh' fhàgadh iad caladh gun a dhol an ceann facal ùrnuigh no rann no dhà a ghabhail de bheannachadh cuain.

Seun agus saor agus naomhaich sinne,
Bi-sa Rìgh nan Dùl air ar stiùir 'n a d'
shuidhe,
'S treòraich an sìth sinn gu ceann-crìch ar
n-uidhe.

Is iomadh uair a rinn na daoine treuna sin ùrnuigh an cois na mara agus na tonnan gàireach 'g an cosd féin ris an tràigh; an iarmailt

Seirbhis a' Chrùin.

air a comhdach le bratach thruim de neòil bhuidhe agus a' ghrian le ceuman mall a' teàrnadh o ghorm astar nan speur. Nach b' eireachdail an sealladh e; nach miorbhualeach an creideamh a bha aig na maraichean ann an Dia; nach iongantach a' bhuaidh a bha aig a' mhuij air inntinn spioradail an duine. Tha e soilleir gu bheil a' mhuij agus creideamh ann an dlùth-chàirdeas ri chéile, cha b' urrainn da a bhith air dòigh eile.

Cha chualas riamh fhathast iomradh air duine sam bith a bha air a bhreith ri taobh na mara a bha na bu déidheile air na beanntan na air a' mhuij, ach chuala sinn iomadh uair mu dhéidhinn duine a bha an caidreamh nan cnoc agus nan gleann a phill a shùil a chaoidh air falbh o na nithean sin agus a chuir roimhe urram a thoirt do 'n chuan o sin a mach.

Tha buaidh àraidh aig caochlaidheachd a' chuain cuideachd air inntinn a' Ghàidheil. Air uairibh tha an lear an saimh shuain, chan 'eil tonn a' falpanaich air an tràigh; ach ann am prioba na sùla thig dùbhradh air an iarmait, thig an uspag a' sgumadh nan tonn agus glé aithghearr bithidh fàbhradh de chop geal timchioll air an oitir; có a shaoileadh e; ach is ann mar sin a bhitheas. Nach 'eil beatha agus réis an duine glé choltach ri caochlaidheachd an taibh. Nach iomadh

uair a tha sinne air ar tilgeadh air oitir aineoil, àrd, chreagaich, agus is iomadh cruaidh-chàs a thig 'n ar car, ach an ciar aimsir nian aisling thig sàmhchar cho ciùin ri aiteal na maidne, agus cho caoin ri balbh dhrùchd mhaidne. Chan 'eil iongnadh sam bith ann ged a bhiodh an duine ag coimhead air a' mhuir mar fheareolaist.

A rithist bha na Gàidheil ag cumail a mach gun robh dòn air choir-eigin ceangailte ris an aigean. Tha e air a ràdh nach fhaigh bròn na mara a chaoidh furtachd; ach ma tha beul-aithris flor tha e coltach nach 'eil na daoine fo thuinn idir cho dona dheth agus a tha sinn a' smaoineachadh. Tha rioghachd agus àite fasgaidh aca air an son fhéin. Nach 'eil an t-Athair Urramach Ailean Mac Dhòmhnaill nach maireann ag ràdh anns a' bhàrdachd eireachdail ud, "Eilean na h-Oige"—

Ach 's e chuir air barrachd lurachd,
Air gach tulach 's gleann deth,
Dòn na tuinne a bhith uime
Cumail muigh na h-anntlachd.

An ám na h-airce agus a' bhàis bha na Gàidheil gu tric a' faighinn spionnaidh as ùr o 'n mhuir. Is ann thairis air lear, fada am muigh anns an àirde an iar a bha Tìr nan Og, agus is ann o 'n àite so a thàinig an long gheal

Seirbhis a' Chrùin.

le a siùil gheala a dh' aiseag nam marbh a null do 'n àros chiataich sin far an robh a h-uile duine cho òg, iollagach. Is e glé bheag a chunnaic an long faisg air cladach; ach tha e coltach gun robh i ann ceart gu leòr,

Chunnacas bàrca bréid-gheal fo m' rosg
Mar cheathach air osaig a' chuain.

Is ann sìos do 'n tràigh a chaidh nigheanag bheag a' bhròin a nigheadh ais-leine nam marbh. Is tric a chualas i a' dùrdan leatha fhéin ann am marbhan na h-oidhche, sruth an lìonaidh a' lùbadh agus a' sloisreadh mu mhulla-chlachan a' chaolais a' toirt freagairt do chumha na h-ighne. Is ann aig an ám so a bu chòit do chreutairean eigire an t-saoghal tadhal air cuan dòbhaidh nan tonn beucach. Tha sàmhchair neònach ag iathadh timchioll air a' chladach mu mheadhon-oidhche. Tha cuimhne agam fhéin a bhith ag glanadh bhreac aon oidhche air mol ri taobh Loch Ròg agus gu dearbh cha téid e as mo chuimhne gu la luain. Bha eathar a' tighinn dachaidh gu port agus bha na ràimh a' slapraich anns a' mhuir; shaoileadh tu gun robh iad a' treabhadh linne airgid leis a h-uile buille. Chaidh an eathar seachad; chuala mi am buille mu dheireadh; bha a' ghealach ag éirigh cùl na beinne; chunnaic mi ceò an anmoich a' sgaoileadh 'n

Seirbhis a' Chruin.

a stiallan bàna mu ghuaillich Chràgaim; bha a h-uile ni 'n a thosd an uair a phill mi o 'n tràigh; ach a mach o 'n là sin fhuair mi eòlas ùr air a' mhuir, eòlas diomhair nach urrainn domh a chur an cainnt. Is ann aig an tràigh mu mheadhon-oidhche a dh' fhairicheas duine agus is docha a chuimhnicheas duine gu bheil a leithid de spiorad an làthair ris an can iad Dia.

O! Thusa a chruthaich an cuan
'S a luaisgeas a thonna trom,
'S Tu chaisgeas an onfhadh a rìs
'S a ni iad ciùin mar am fonn.

Tha buaidh aig a' mhuir cuideachd air a'
Ghàidheal air son gur ann bhuaithe a tha e a'
faighinn móran de a theachd-an-tìr; ach tha
e coltach gum bheil na bàtaichean sgrìobaидh a'
feuchainn ri sin fhéin a thoirt air falbh an
dràsda. Co-dhiubh chan ann gun mhodh, gun
seagh, a rinn na Gàidheil o shean an cuid
iasgaich; bha eadhon ùrnuigh no beannachd
iasgaich air a ràdh mun rachadh iad air sàl.

A Righ nam Feart 's nan neart tha shuas,
Mo bheannachd iasgaich doirt a nuas.

Tilgidh mi mo dhubhan sìos,
'S an ceud iasg a bheir mi nìos,
An ainm Chriosda Righ nan sian
Gheibh an deòr' e mar a mhiann.

Seirbhis a' Chrùin.

Tha bàrdachd na beinne air uairibh ro-thorach mar gum b' eadh; chan 'eil ri fhaighinn innte simplidheachd bàrdachd na mara; agus rud eile, bha bàird na mara ag cur ri chéile roinn air cuspair a bha glé fhaisg air an cridhe. Cha do rinn iadsan bàrdachd dìreach air son na roinn a thathadh ri chéile a réir deilbh air choir-eigin; bha a leithid de bhuaidh aig a' mhuir air an inntinn agus gun robh aca ri tuil-dhorsan an cridheachan fhosgladh agus gràdh na mara a leigeil ma sgaoil. Ciod e a dh' fhaodadh a bhith cho simplidh ris a' cheathramh so

Is iomadh latha bha mi 'g iasgach
Eadar an sgeir is càrn na riabhaig,
Tràghadh mara is gaoth an iar-dheas
Ag cur siabain as na tuinn.

A rithist seall air staid Mhurchaidh Mhóir mac Mhic Mhurchaidh an uair a bha e air falbh o chaidreamh a' chuain

Tha mise fo ghruaim
'S gun mi 'n caidreamh a' chuain,
Cha chaidil mi uair air chòir.

Bithidh sinn ag guidhe o so a mach nach bi buaidh na mara air a' Ghàidheal a' dol an

Seirbhis a' Chrùin.

lughad ; ach gum bi i a slor-dhol am mothad gach là; nach cuir a' mhuir làn bacadh; ach gun téid an long air fuaradh na sgeire, gun leag i na siùil aig beul a' bhàigh agus gun ruig i laimrig an cridhe na tràghad.

CALUM IAIN N. MACLEOID.

AN T-OLLAMH NIALL MAC AN ROTHAICH.

Thàinig call trom air cùis na Gàidhlige le bàs an ùghdair ainmeil so. Bha e suairce 'n a ghnè; coibhneil, uasal am facal is an gnìomh. Tha sinn comasach air fianuis a thoirt air sin gu pearsanta, oir bha sinn eòlach air fad còrr is deich bliadhna fichead. Thugadh teisteas ciatach mu dhéidhinn an iomadh ceàrn o chionn ghoirid; agus mhòthaich sinn gun robh an t-iomradh ud aon-sgeulach ann a bhith a' luaidh gu sònraichte air a' chiùine is an irioslachd a bha ri fhaicinn ann. Ged fhuair e cliù mór an uair a bha e fathast 'n a dhuine òg, gidheadh cha do mhill sin a bheus; cha robh meud-mhór no uaill amaideach air a shiubhal. B' e fhéin darìreadh an duine uasal.

Is ann mar sgrìobhaiche Beurla a thug an Rothach a mach ionad urramach. Mar tha an deagh fhios aig a luchd dùthcha chaidh buadhan làidir a bhualeachadh air gu nàdurra. Dh' fhàs e ealanta an sgrìobhadh na Beurla a chionn gur e sin a b' obair dha o thùs òige. Mar fhearr-iomraidh an coimhcheangal ri paipearan naidheachd fhuair e cleachdadh a rinn deas ullamh e an alt sgrìobhaidh. Ach ged is ann

am Beurla a chuir e mach a chuid leabhraichean, gidheadh bha eòlas eagnaidh aige air sgriobhadh is labhairt na Gàidhlige. Bha e mion eòlach air aigne, air smuain agus air cànain nan Gàidheal. Is e so a rinn leabhraichean an Rothaich cho aithnichte seach obair nan Gall a ghabh os làimh aithris a dheanamh air modh is dòigh na Gàidhealtachd. An àite spiorad a' choigrich is e bha aige-san ach inntinn thuigseach a' Ghàidheil fhéin.

Is ann a chionn gun robh e deas anns an dà chainnt a bha e comasach air gnàths is blas na Gàidhlige a chur air a' Bheurla a chleachd e an uair a bheireadh e breacadh air cùisean Gàidhealach. Tha an comas so air leth tearc is annasach. Tha sinn an dùil nach d' fhuair an t-Ollamh Rothach fathast am moladh a dhleasas e air son an innleachd iongantaich leis am bheil e ag cur an céill gnàths cainnt nan Gàidheal an cruth a tha aig an aon ám so-thuigsinneach agus taitneach do 'n Ghall. Anns an t-seagh so tha e fada air thoiseach air Scott agus Stevenson. Bha iadsan aineolach air Gàidhlig; agus do bhrìgh gun robh cha b' urrainn daibh blas no snuadh na Gàidhlige a chur air an cuid Beurla ri ám dhaibh beantainn ri cùisean Gàidhealach. An uair a leughas mi a' "Bheurla Ghàidhealach" aca sud—sin ri ràdh, an cruth bhriathran a tha iad ag cur am

beul an cuid Ghàidheal, tha deagh fhios agam nach 'eil an sud ach cùis-bhùrda, agus nach do labhair Gàidheal riamh anns an dòigh neònach ud. Ach air an làimh eile, an uair a leughas sinn còmhradh *Iain Alainn*, is ann a shaoileas sinn gu bheil sinn ag éisdeachd ri cuideachd Ghàidhealaich aig nach robh Beurla mar chainnt mhàthaireil.

Cha b' ann an seòl bhriathran a mhàin a bha e foghainteach. Bha e aithnichte mar an ceudna air son alt is rian laimhseachaidh air cuspair. Bha e 'n a oighre air na seann seanachaidhean. Ghlac e an dòigh-san o dhualchas. Cha b' ann an dé a thòisich na Gàidheil air sgeulachd innseadh. Tha mìle bliadhna is còrr o thug iad cruth is loinn na sgeulachd gu lìre choimhlionta. An coimeas ri sud chan 'eil fathast trì cheud bliadhna o thòisich an sgeulachd Bheurla—an *novel*. Bha an seanachaidh Gàidhlig uidheamaichte linnteán roimhe sin, le rosg is rann, le aithris is le sgrìobhadh. Is e Arnold a thubhait nach 'eil foidhidinn aig a' Ghàidheal gu cuspair a leantainn troimh iomadh cor is tionndadh coltach ri alt nan ùghdar Bheurla. Tha sin a' nochdadhbh cho aineolach is a bha e, (cho aineolach dàna ris an Ollamh Mac Iain), air alt inbheach nan seanachaidh Gàidhlig. Cha b' ann mar sin a bha an t-Ollamh Rothach.

Dhearrbhsasan a chumhachd air dealbh bhriathran a tharruing nach 'eil dad air dheireadh air an obair as comasaiche an litreachas nan Gall.

Ach a thuilleadh air a bhuaidh mar fhearr pinn is còir a mhothachadh ciod e cho tuigseach is a bha an Rothach air gluasad inntinn a' Ghàidheil. Bha e tur eòlach air gnè a chinnich féin, an cridhe blàth, na h-aignidhean beothail; agus ciod e mar tha toil is reusan air uairibh air an stiùradh leis na faireachaidhean. An cogadh no an sìth, air muir no air tìr, aig baile no air choigrich bha smuain agus togradh nan Gàidheal soilleir do shùil an ùghdair mheasail so. Le bhi a' foillseachadh do mhuinntir eile mar tha inntinn a' Ghàidheil ag oibreachadh sheas an duine so suas mar fhianuis dhileas. Nochd e sealladh flor mu dheireadh air pearsa is spiorad nan Gàidheal. Ged is muladach an dealachadh, deireadh gach comuinn, is mór an sòlas gum bheil ar sluagh nas beartaiche le cuimhne is cliù an Rothaich.

An t-Urr. NIALL ROS,
C.B.E., D.D., D.Litt.

MAIRI NIGHEAN ALASDAIR RUAIDH.

Chan 'eil móran eachdraidh againn mu bheatha na mnatha ainmeil so, ach tha am beagan a tha againn a' leigeil fhaicinn gu soilleir ciod e a gnè agus a cumhachd inntinn.

Rugadh a' bhana-bhàrd so anns na Hearadh mun bhliadhna 1569 a réir sgeòil. B' e a h-athair Alasdair Mac Leòid, mac do dh' Alasdair Ruadh, de shìol a' chinn-chinnidh. O laithean a h-òige bha i 'n a banaltrum ann an tigh Mhic Leòid Dhunbheagain agus bha gràdh neo-chumanta aice do 'n teaghlaich uasal so. Tha e cosmhuil nach d' fhuair i mach gun robh comas bàrdachd aice gus an do ràinig i deagh aois—bha an òige seachad ach cha do chaill i spiorad na h-òige.

Cha robh sgoil no fòghlum aice a réir meas is barail dhaoine a nis, ach chan 'eil sin ag ciallachadh gun robh i gun oilean. Cha b' urrainn dhi leughadh no sgrìobhadh, ach bha i eòlach air daoine móra, tuigseach, cinn-fheadhna, luchd-comhairle agus gaisgich. Bha i ag éisdeachd ri am briathran, bha i eòlach air an gnìomharan, air an dol a mach is air an teachd a steach ann an Caisteal Dhunbheagain, agus air an aobhar sin, an urrainn duinn a

ràdh gun robh Màiri aineolach, gun oilean, gun mhodh? Cha robh idir. Fhuair i ionnsachadh is fòghlum air daoine agus air an gnìomharan, agus air am miannan ann an ionadaibh àrda, nach 'eil aig iomadh duine air an latha diugh.

Ann an dòigh eile, bha e 'n a bhuanachd do Mhàiri agus 'n a thairbhe do 'n bhàrdachd nach robh eòlas aice air leabhraichean, no air riaghailtean nan sgoiltean.

Gu linn Màiri bha obair na bàrdachd air a teagasg ann an tighean-oilein mar dhreuchd eile. Is iomadh bliadhna a dh' fheumadh duine a chur seachad mun ionnsaicheadh e gu h-iomlan riaghailtean nan sean bhàrd. Glé thric bha dreuchd a' bhàird a' teàrnadh a nuas o athair gu mac, agus mu dheireadh bha an dreuchd air a h-aonachadh, seadh air a ceangal suas le laghannan is le riaghailtean, nach gabhadh briseadh no atharrachadh.

B' e ni fortanach a bha ann nach robh eòlas aig Màiri air na riaghailtean sin no air leabhraichean, air neo bhithheadh i air a ceangal suas mar an ceudna agus chan fhaigheadh an spiorad a bha innte saorsa agus comas agus farsuingeachd chum agus gun dìreadh e suas air iteig a' chiùil do na h-àrdaibh.

Rinn Màiri ranndachd le foghar ann an àite comh-fhoghair nan sean bhàrd, agus mar sin fhuair i saorsa agus ealamhachd.

Seirbhis a' Chruin.

Roimhe so bha ar cànan mar laogh air theadhair, ach a nis bhris Màiri Nighean Alasdair Ruaidh na slabhruidhean agus fhuair i cead a coise a dhol ri monadh is ri leathad.

Tha daoine fòghluimte ag ràdh gun tug a' Ghàidhlig eisimpleir do chànamean eile anns an Roinn Eòrpa anns a' mhodh so, agus gum bheil an fhuaim ri chluinntinn fhathast ann an litreachas an t-saoghal

Mar shamhladh gabhamaid na rannan so:—

Mo bheud 's mo bhròn
Mar dh' éirich dhò,
Muir beucach mòr
A' leum mu d' bhòrd,
Thu fhéin 's do sheòid
Nuair reub ur seòil
Nach d' fhaod sibh treòir
A chaitheamh orr'.

Agus a rithist,

Sir Tormod mo rùn
Ollaghaireach thù,
Foirmeil o thùs t' àbhaist.
A thasgaidh 'sa chiall,
'S e bu chleachdadadh dhuit riamh
Teach farsuing 's e fial fàilteach.

Ann an rann Màiri chi sinn gum bheil i ag uisneachadh na fuamean so *a, e, u, o, i*, etc., le neart is le éifeachd.

B' e fuaim nan comh-fhoghairean neart na sean bhàrdachd, agus chan 'eil teagamh nach 'eil sruth-fhocal nam bàrd o shean comasach air filidheachd ghrinn, fhlathail agus allail a chur an òrdugh. Ach air a' cheann mu dheireadh bha obair nam bàrd cosmhuil ris na rannan a bhitheas sgoilearan a' deanamh ann an Laidionn is an Gréigis. Tha iad iomlan agus ceart gu leòr a réir riaghailtean nòsach, ach chan 'eil beatha no spiorad annta agus cha deanadh na Romanaich agus na Greugaich ach gàire fanaid orra.

Fhuair Màiri saorsa o na cleachdaidhean sin, agus bha spiorad ùr agus beatha agus nàdurrachd 'n a bàrdachd.

Gun teagamh cha robh cùisean a cuid bàrdachd farsuing no coitchionn ann an dòigh; ach am bheil iongantas an sin, a chionn cha robh i riamh air thurus ach eadar Leòdhas, an t-Eilean Sgitheanach agus Muile? B' e na Leòdaich cuspaireachd a saothrach agus aobhar a ceilearadh; agus sheinn i gu simplidh mun ghinealach rìoghail ud, cha b' ann le sodal no le fritheilteachd mar sheirbhiseach, ach a chionn gum b' e gràdh agus dilseachd a għluais pongan a cridhe.

"Leòdaich mo rùn, seòrsa fhuair cliù."
Thachair gun do fheòraich an sean cheannfeadhna de Mhàiri ciod e an seòrsa cumha a

Seirbhis a' Chrùin.

dheanadh i air an uair a dh' fhalbhadh e. Bha e nis air leabaidh a bhàis. Rinn Màiri "An Talla bu ghnàth le Mac Leòid," tha e air a ràdh gun ullachadh.

Ged a tha na rannan air an stéidheachadh cho simplidh, cha sgìthich iad duine a chionn tha iad cho grinn blasda gun ath-dheanamh.

Rinn i òran eile do Iain mac Shir Tormoid an uair a thug e dhi muileann snooisein. Anns gach ceathramh de 'n òran so tha ochd sreathan, agus ceithir dhiubh, a h-uile dara fear, a' deanamh roinn no comh-fhuaimeach. Is e an luinneag—

H-ithill uthill agus o,
H-ithill o h-oireannan.

Ged a bha Màiri a' moladh nan Leòdach cha robh an ceann-feadhna buidheach dhi gun robh i a' deanamh soilleir do 'n t-saoghal gach nì a bha a' dol air aghaidh ann an Caisteal Dhunbheagain. Ged a bhitheas moladh ag còrdadh ruinn is math leinn na nithean a bhuineas do ar tigheadas a chleith air an t-saoghal.

Air an aobhar sin dh' fhògair e Màiri do 'n Eilean Mhuileach far am biodh a teanga fo chuibhreach. Ach chan 'eil e cho furasda glomhar a chur air bàrd no air bean, no idir air bean a tha 'n a bàrd.

Mar iomadh fògarach eile bha Màiri a'

miannachadh a dachaidh is bha a cridhe an geall air Eilean a' Cheò.

Tha e cosmhuil gun robh a dachaidh air taobh deas Mhuile a chionn chitheadh i Diùra agus Sgarba agus Ile "glas an fheòir" o 'n tulaich air an robh i 'n a suidhe.

Bhrosnaich am fògradh spiorad na ceòlraidih 'n a cridhe, agus stéidhich i an t-òran ainmeil sin, "Luinneag Mhic Leòid." Chan 'eil teagamh nach e an t-òran so as cumhachdaiche ann am briathran, ann am mìneachd agus ann an cànan de na h-òrain a rinn Màiri. Chuir i mach neart a cridhe ann, chan e mhain a thaobh bàidh ris na Leòdaich, ach cuideachd gun robh dòchas aice gum maothaicheadh a chridhe agus gum faigheadh i cead tilleadh do eilean a cridhe is a gràidh.

Cha b' urrainn do Mhac Leòid gleac an aghaidh an òrain so, chuir e a chliù am fad is am farsuing feadh na Gàidhealtachd uile agus mar sin thug e dhi cead tilleadh dhachaidh a rithis air a' chumhnant so, gun sguireadh i de 'n bhàrdachd. Ach có chuireas stad air ceilear nan eun no air òran na h-uiseige. Sheinneadh iad gu binn anns an Fhraing am measg torrunn nan gunnachan móra, agus cha b' urrainn do Mhac Leòid le a chumhachd, grabadh a chur air Màiri, no glomhar a chur 'n a beul.

Seirbhis a' Chruin.

Thachair gun robh fear de mhic an Leòdaich ro thinn agus an uair a thàinig feabhas air, rinn i òran fada, éibhinn a dh' fhoillseachadh a h-àgh is a taingealachd. Ged nach robh ni anns an òran ach moladh agus mór-mheas, fhuair Mac Leoid coire dhi a chionn gun do bhris i a gealladh.

Ach dhion Mairi i fhéin mar so, "Chan e òran a tha ann ach crònan."

Anns a' cheud chuid de 'n chrònan tha ceithir sreathan goirid ag còrdadh ann am fuaim, agus an sin, sreath nas fhaide aig deireadh gach ceathramh ag comh-chòrdadh ri sreath dheireannaich an ath cheathraimh.

Ann an cuid eile tha sè sreathan ag comh-chòrdadh. Mar so tha ranndachd an òrain air a breacadh agus air a measgadh feadh a chéile, chum agus nach sgìthich am fuaim cluas an luchd-éisdeachd. Tha nì eile a' deanamh eadar-dhealachaidh eadar bàrdachd Mairi agus an t-sean bhàrdachd. An àite a bhith ag cur anns gach sreath a leithid so de earrannan focail, bha cudthrom a ghutha a' tuiteam an sud is an so a réir sìneadh na sreatha agus a fad, mar so—

Fasan bu dual
Fantalach buan.

Fad iomadh linn chan 'eil teagamh nach robh

cumhachd ciùil agus litreachais am measg nan islean neo-flòghluimte cho math is a bha e am measg nam bàrd agus nan seanachaidhean. Bha an cumhachd so a' ruith gu diomhair mar abhainn fo 'n talamh, ach bhrùchd e mach gu eas ann an spiorad Màiri Nighean Alasdair Ruaidh—a' toirt eisimpleir agus a' dùsgadh suas ceòlraidh nam bàrd anns na linntean a bha ri teachd.

Bha Màiri ann an tìr nam beò gus a' bhliadhna 1674. Bha i ceud bliadhna agus a cóig an uair a chaochail i ann an Dunbheagain, agus chaidh a tiodhlacadh anns na Hearadh far an do rugadh i.

An t-Urr. A. D. MAC GHILL-EATHIAN, B.D.

MAR A FHUAIR COINNEACH ODHAR FIOSAICHE A' CHLACH.

Tha an sgeulachd a leanas ann an tomhas mór eadar-dhealaichte ri na sgeulachdan eile a tha againn air an dòigh anns an d' fhuair am fiosache an leug iongantach sin a dh' fhàg cho ainmeil e. Is ann air an sgeulachd so, a bha air a h-aithris ann an sgìr Uige an Leòdhas, àite-breith an fhiosache, a bhonntaich Iain Gobha, bàrd Iarshadair, na rannan ealanta a chuir e r' a chéile mun chuspair cheudna. So, ma-tà, mar a tha an seanachas a' dol:—

“Cha do chuireadh umhail air Coinneach Odhar seach gille sam bith eile ann an Uig gus an robh e air fàs gu ire bhig 'n a làn duine. Bhiodh e mar chleachdad aige a bhith 'a falbh nan cladaichean air los fiadh-cladaich a chuireadh ròd na mara geomhraidh air tìr. Air cho dorcha, dùbhlaidh is ge 'm biodh an oidhche cha bhiodh geilt no fiamh air Coinneach. Cha robh solus no sìthiche, bòcan no bean-nighidh, samhladh no manadh, ag cur gruaimean air mo charaid. Bha fiadh prìseil san latha sin, agus is beag nach rachadh neach an cunnart a bheatha air sgàth déile a dheanadh ciste-laighe no a chuidicheadh gu ceann a chur air an tigh.

Coma co-dhiubh, an oidhche a bha an so agus Coinneach a' spaisdearachd sìos agus suas air Tràigh Mhór Uige, a bhoineid spàirte mu a mhoilean aig cruas na gaoithe, ciod e a chunnaic e an uair a thog e a cheann a mach rathad na mara, far an robh na stuaghan móra a' briseadh 'n an cobhar ghil ri aghaidh na gaineimh, ach a' bhuaileag mhór soluis sin! Bha e cruinn mar roth na gealaich, agus chòmhdaich e mu ròd de 'n tràigh. Am meadhon na buaileig bha mar gum biodh tùr soluis, agus bha na h-oirean aice dealrach mar bhogha-frois; bha a' bhuaileag fhéin a' plosgartaich mar na fir-chlis. Calma is mar a bha Coinneach 'n a inntinn, bhriosg a chridhe agus thàinig fuar-fhallus air a bhathais, ach co-dhiubh, cha do thréig a mhisneach e. Stad e, agus mhothaich e gun robh an rud a bha ann a chuid is a chuid a' tighinn a steach gu beul na mara agus a' deanamh dìreach air an àite anns an robh esan 'n a sheasamh. Cha do ghluais mo liagh. Mu dheireadh stad an solus air a bheulaibh, agus an ath shùil a thug Coinneach is ann a chunnaic e an tùr am meadhon na buaileig ag caochladh gu cruth maighdinn. Cha do leag e a dha shùil a riagh air maighdean cho eireachdail. Bha a pearsa cuimir mar eilid nam beann agus a

Seirbhís a' Chrùin.

falt cuachanach 'n a leadain òr-bhuidhe
sios mu a muineal. Rinn i mar gum biodh
i air son bruidhinn ris, ach cha tàinig smid
as a ceann. Is e Coinneach fhéin a bhruidhinn
an toiseach. 'Ciod i do sgeul á tìr nan
sgleò?' ars esan. 'Thig faisg orm,' ars ise,
'agus innseam dhuit sgeul ris nach d'
éisdeadh riamh le cluais!':—

"Mas do thilg mi an t-slige chré,
B' e Lochlainn nan treun mo thìr,
'S mise Gràdhag, nighean Shuarain,
Bha san airde tuath 'n a rìgh.
Nuair bha talla fial nan còrn
Air thaoid am Mòrbheinn nam flath,
Nuair bha Fionnghall, ceann nan seòd,
A' treòrachadh a shluaigh gu cath."

"Sud an linn san robh mi beò," ars ise,
"agus thogadh mi le mùirn an cùirt an righ.
Is beag a shaoil m' athair aig an ám gum b' e
grunnd a' chuain mo leabaidh-phòsda.
Thachair an déidh cath mór a chuireadh eadar
feachd m' athair agus feachd Strumoin aig
Baile na Beirghe gun do ghlacadh am measg
nam braighdean sagart do am b' ainm Arna,
a bha 'n a fhiosaiche geur, oir bha aige clach
bhuadhmhor a tholl cruth Odainn féin le a
mheòdir.

"Nuair a dh' iarradh neach sealladh ùr,
Chuireadh e a shùil ris an toll,
'S na bliadhna chan bhiodh fada uainn,
Thigeadh iad gu luath a nall."

"Thugadh Arna liath, ma-tà, fa chomhair an rìgh, agus a dhà làimh gu teann an glais. Chaidh binn a bhàis a thabhairt am mach, agus thug m' athair òrdugh do Mhùdan an t-saighead a leigeadh gu a chridhe. Leis an truas a chuir e orm leum mi eadar e is an t-saighead; chaisg Mùdan a làmh agus fhuair Arna a bheatha leis. 'Gheibh thu as an uair so,' arsa Suaran, 'shàbhail mo nighean, Gràdhag, do bheatha.' Thàinig Arna bochd a nall far an robh mi, na deòir a' sileadh bho a shùilean, agus air deanamh ùmhachd dha, thaig e dhomh nì sam bith a bha 'n a chomas. Dh' iarr mi a' chlach-fhiosachd agus fhuair mi i, ach mar a thubhairt am fiosaire rium, dh' iarr mi màthair-aobhar a' bhròin, a bheireadh thugam am bàs is mi òg. Nuair a chuir mi ri mo shùil i

Seirbhís a' Chrùin.

Chunnaic mi sealladh mór-ionghnaidh,
Chunnaic mi na Fianntan garbh,
A' tional gu tràigh 'n an ceudan,
Nuas o shléibhteán nan damh dearg.
B' fhaoin mo mhuinntir féin am shealladh,
Nuair chunnaic mi dreach nan sonn;
Chaidh saighead de 'n ghaol gu m' anam,
Gabhail beachd air Diarmad donn.

An déidh sin cha robh air m' aire ach aon ni—
faighinn thairis air a' chuan gu ruig Alba—
oir bha mo chridhe mar thà air sgiathan a
ghabhail a dh' ionnsaigh na dùthcha far an
robh àrmunn nam ban ag còmhnuidh. Greis an
déidh so rinn an rìgh Suaran, m' athair, suas
inntinn an Fhéinn a chur 'n a smùid, agus
dh' ullaich e cabhlach mhór shoithichean.

Bha a' choill 'g a gearradh shuas,
Chaidh a' chuail a chur air saor,
Ghreasadh luchd-liobhainn nan arm,
Chaidh gach teallach dearg 'n a chaoir.

Chaidh Suaran 'sa fheachd air bàrd, agus
thàmh iad sa' chaladh ré na h-oidhche le rùn
seòladh anns a' mhaduinn an uair a thigeadh
solus an latha. Dh' fheuch mi ri cadal ach
cha b' urrainn dhomh. Dh' éirich mi is chuir
mi orm deise laoich, agus ruith mi slos chun
a' chaoil far an d' fhuair mi air bàrd té de na
soithichean an riochd òganaich fo làn arm.

Seirbhis a' Chruin.

Sgaoileadh na siùil bhàna ri crannaibh agus sheòl a' chabhlach. A' cheud latha bha an soirbheas fàbharach, ach thug deàrrsadhbh grian na maidne rabhadh nach robh a' ghaoth fad as. Cha robh e fada gus an do shéid i. Thàinig gruaim air aghaidh nan speur mu fheasgair, agus troimh an oidhche dh' éirich an doinionn agus bheuc na tonnan uaibhreach air gach taobh de 'n luing. Lùb na crainn agus shrac na siùil, chaidh an long a llionadh, ghéill i beagan astair a mach o 'n tràigh an so, agus fhuair nighean Lochlainn leabaidh fhuar air grunnd a' chuain. Bha clach nam buadh am bhroilleach gus an do chuir am muir mo chorpaир tìr. Cladhaich a nis anns a' ghaineimh air do bheulaibh an so agus gheibh thu i. Chunnaic Coinneach an sin a coslas ag caochladh a rithist gu leus soillse. Stad an solus ré tamuill, phlosg e trì uairean, agus chaidh e as. Chladhaich Coinneach sìos anns an àite, agus fhuair e a' chlach mar a thubhairt i. An uair a chuir e ri a shùil i fhuair e sealladh air na linntean fad as, agus bhuilicheadh gliocas agus tùr air nach robh aig neach eile ach e fhéin. Le neart na cloiche tha iad ag radh gun do chaill e fradharc na dara sùla mun do thuig e cho cumhachdach is a bha i, agus gun robh e air leth-shùil fad a bheatha an déidh sin.

AONGHAS L. MAC DHOMHNAILL, M.A., H.M.I.S.

COMHAIRLEACH SGIATHANACH.

Faodar a ràdh nach robh ceàrnaidh eile de 'n Ghàidhealtachd anns an d' fhuiling lagh is riaghaitt a leithid de thàir is a ghiùlain iad san Eilean Sgiathanach anns na linntean a dh' fhalbh. Ged a bha luchd-riarachaидh ceartais air an suidheachadh san eilean sin an dràsda 's a rithist, tha e coltach gu leòr nach robh móran tairbhe 'n an lorg riamh gus an do chuir an rìgh Raibeart Brus mar fhiachaibh air Uisdean, Mormhaor Rois, riaghaitt a chumail air a bonn. Bho 'n ám sin, slos mu bhliadhna Theàrlaich, bha e air a chur mar chomain air a' mhoraир ceartas a dhìoladh do luchd-euccoir.

Chan 'eil teagamh nach biodh am morair, air uairean, ag earbsadh an dleasdanais so ri luchd-ionaid, muinntir, math a dh' fhaoidte, aig an robh barrachd ùghdarrais na bha aca de thoinisg, agus is ann bho sin a dh' éirich na sean-fhacail a tha againn sa' Ghàidhealtachd, a tha a' leigeil ris dhuinn gu soilleir, cho beag is a bha daoine ag cur de mhuinghinn anntasan a bha a' riarachadh ceartais o shean:—"Is cam, is dìreach an lagh." "Bheir buidire breith; ach có bheir ceartas." "Coltach ri ceartas a'

Seirbhis a' Chrùin.

mhadaidh-ruaidh, lugach, liùgach, làmalach.'''
"Cha tugadh an Sgìr Mhic Ceallaig breith bu
chlaoine," agus mar sin sìos.

Chan 'eil teagamh nach bu chulaidh-thruais
da-rìreadh neach sam bith nach buineadh do
a chinneadh féin a thigeadh air beulaibh a'
mhorair air son mi-riaghailt a bhiodh air a
chur as a leth. Gidheadh, nan éireadh còmhstrij
eadar buill de luchd-leanmhainn féin, dheanadh
e uile dhichioll air ceartas a chumail air léidh
cho cothromach is a leigeadh gliocas is eòlas
leis.

Anns na h-amannan sin, an uair a thigeadh
cuspair deacair mu choinneamh, cha bhiodh e
an imcheist comhairle a ghabhail bho neach
anns a' choimhearsnachd a bha sònraichte air
son crionndachd is tuigse agus, ri latha fhéin,
cha robh anns an Eilean Sgiathanach, bho
cheann Shléibhte gu Ard 'ic Fheòlain, aon
eile a bha cho iomraiteach air an dòigh sin ri
Taog Mór Mac Cuínn.

B'e tuathanach a bha an Taog, duine measail,
aig an robh gabhail mhatheadh mu thrì mile deas
air Port-righ. Tha làrach a thobhta ri faicinn
fhathast, agus is iomadh bradan meanmnach a
chuireadh am falach anns an luachair a tha an
diugh ag cuartachadh a h-ùrlair.

Theireadh daoine Taog Mór ris, chan ann,
gu h-uile, air son a mheudachd gu corporra,

Seirbhis a' Chruin.

ged tha e air aithris nach robh neach eile anns na seachd sgìreachdan bu deise is a bu tomadaiche na esan, ach gu h-àraidh air son buadhan inntinn, oir bha e suaicheanta, fad is farsuing, air son teòdmachd a bheachdan, maille ri ealantachd 'n an cur an céill.

Cha robh fear-fearainn eile anns an eilean aig an robh sùil cho math ris-san air beathach; is bha a chrodh cabrach, calgach, is a chaoraich chuimir, mholach, iomraiteach feadh na Gàidhealtachd uile. Bha e 'n a chùis eagail do luchd-ceannach spréidhe, oir cha robh ann a bha cho righinn ris ann am bleidigeadh: ach cha robh nì a thogadh inntinn coltach ri dhol an gréim an Luchd na Beurla; is chuireadh e an fheòirlinn dheireannach asdasan latha a' mhargaидh.

Mas flor beul-aithris, chaidh gliocas a bha air leth a bhualeachadh air an diùlnach so agus is iomadh sgeul a tha air a h-innseadh anns an Eilean Sgiathanach mu a dhéidhinn.

An uair a bha Domhnall a' Chogaidh 'n a mhoraир air fearann Cloinn Domhnaill chaidh cùis a thabhairt 'n a làthair a chuir cruaidh dheuchainn air a bhudadhan mar bhreitheamh. Dh' éirich connsachadh dealasach eadar dithis de a luchd-leanmhainn is cha robh e idir furasda réite a dheanamh eatorra.

Air do mhart le Dòmhnall Choinnich Sheumais

Seirbhis a' Chruin.

a bhi ag ionaltradh air bearradh a' chladaich, faisg air baile Uige, tha e coltach gun do chaill i a casan is gun deachaidh i le creig; agus mar bha an tubhaist an dàm dhi, c' àite am buaileadh i ach ann am broinn bàta le Iain Bàn Mac Alasdair, a bha air cruaidh aig bonn na creige.

Le cruadhas na buille chaidh am bàta 'n a spealgan is bha a' bhó 'n a conablach. An uair a fhuaireadh a mach mun chall a chaidh a dheanamh bha na bodaich ag éigheach nan creachan, is cha ghabhadh stad a chur air aon seach aon dhiubh, gus an deachaidh an gnothach, mu dhereadh, a chur fa chomhair a' mhoraир.

Bha am fear-agairt diongmhulta 'n a bharail gum b' ann air a thaobh-san a bhiodh ceartas, oir cha b' urrainn am fear eile a ràdh nach e a bhó-san a bhrist am bàta, is cha robh àicheadh air a' eòuis.

Ach air an làimh eile, bha am fear-tagraidh cho rag 'n a bheachd fhéin gur h-ann aigesan a bha còir air locadh fhaotainn, oir cha ghabhadh e cur as a bharail gun tachradh dochair sam bith do 'n bhóin ged rachadh i leis a' chreig ud, oir bha a' mhuir glan is domhainn aig a bonn mur b' e far an robh am bàta air a ceangal.

Bha an luchd-connspaid cho deas-bhriathrach is cho dian an agartachd is gun robh am morair air a tharruing bho thaobh gu taobh an uair a chuireadh gach fear fa leth a bheachdan fhéin

Seirbhis a' Chruin.

air a' chùis mu choinneamh. Bha e, mu dheireadh, 'n a leithid de iomarbhuidh is gun d' iarr e orrasan a bha mu thimchioll a sheòladh air duine glic sam bith air oighreachd a chuidicheadh e chum breith cheart a thoirt air a' cheist dhuilich a bha ri a fuasgladh. Air ball dh' ainmich neach a bha làthair Taog Mac Cuinn is chaidh marcaiche chur air falbh do Ghleann Bharragail gun dàil.

Tràth feasgar bha Taog anns an diollaид is bha siubhal réidh aig gillean fallain is eich sheanga air an rathad gu Dun Tuilm.

Feumar a chur an céill an so gun robh ni de eud aig a' mhorair ri Taog air son a' chliù a bha aige air son tuigse is breithneachaidh. B' e sin fàth àbhachdais an latha sin oir bha e an làn bharail gun robh cùis an so a chuireadh teòmhachd Thaoig gu dùblan a dh' aindeoin cho ealanta is gun robh e air a mheasrachadh am measg na tuatha.

Tha e coltach gu leòr gun deachaidh Taog a chur 'n a fhaireachadh mu rùintean a' mhorair, ach mar dhuine glic chum e a smuaintean aige fhéin is dh' imich e steach do sheòmair a' cheartais mar nach biodh amharus sam bith aige air ceann-fàth a' mhorair.

Ag gabhail beachd gu dùrachdach air luchd an tagraidh, dh' fheòraich e có bu leis am bàta is có do am buineadh a' bhó. Tharruing an

Seirbhis a' Chrùin.

t-iasgair ceum air adhart, stobanach beag de throich is bailc air gu a chùlaibh, is fhreagair e le frionas 'n a ghuth, gum b' e a bhàta-san a chaidh a mhilleadh; ach sheas an tuathanach far an robh e, lùiriste mór, sodalach, le a cheann crom, is e air chrith le faitcheas. "Nise," arsa Taog is e a' tabhairt coinneamh do 'n iasgair, "tha e soillear gur h-ann le mart do choimhearsnaich a chaidh am bàta a bhristeadh, agus air an aobhar sin, is riatanach dhuit-sa a bhith a' sireadh éiric; ach air an làimh eile tha e cheart cho cinnteach mur b' e gun robh am bàta air a ceangal far an robh i nach deachaidh cnàimh de 'n bhóin a bhristeadh is nach b' eagal di air son a' bhogaidh a gheibheadh i anns a' mhuir.

An uair a chual am morair am breithneachadh so rinn e glac-gàire, oir cho-dhùin e gun robh ceist an so a chaidh thar tuigse Thaoig, is gum fairsleachadh i air gu tur. Ach leig Taog mu chluais fealla-dhà a' mhorair is chaidh e air adhart a' reusanachadh na cùise leis fhéin, mar gum biodh e caoin-shuarach mun stad a chuireadh air a sheanachas. "Sin dìreach mar a thachair," ars esan, "mhill a' bhó am bàta, is mhill am bàta a' bhó. Tha e soillier is chan 'eil teagamh sam bith air a' chùis, mur b' e gun do thuit a bhó nach do bhristeadh clàr de 'n bhàta; is mar an ceudna, mur b' e gun

robh am bàta aig bonn na creige nach do dh' eirich beud do 'n bhóin. Ach tha aon ghnothach cudthromach nach tug sinn gus an so fainear—gnothach eadhon air am bheil a' chùis uile an crochadh agus is e sin—mur b' e a' chreag a bhith far an robh i bha a' bhó slàn 'n a cnàmhan is bha am bàta fathast ri chéile. Is e so a nis cridhe na ceiste—có do am buineadh a' chreag?" "Dòmhsta," ars am morair. "Ma-tà," arsa Taog, "is e mo bharail-sa gum feum sinn a' choire uile a chur as a leth-san a tha ag gabhail seilbh air a' chreig agus gun leasaich esan an call a chaidh a dheanamh air gach aon de 'n luchd-connspaid le bhi a' liubhairt an eathair as fhearr air a' chlàdach do 'n iasgair, agus am mart as luachmhoire 'n a bhuaile do 'n tuathanach, oir tha esan móran nas comasaiche na h-aon dhiubhsan air an luach calla a dheanamh suas.

Chuir am morair còir aonta gu togarrach ris a' bhinn a thug Taog a mach is thug e taing chridheil dha air son an fhuasglaidh ghlic a rinn e air a' chuspair chothachail a chaidh a chur mu choinneamh.

Goirid an déidh so thàinig cùis eile fa chomhair a' mhorair a chuir geur-dheuchainn air a ghliocas. Bha dithis bhodach ag iasgach air creig air cladach Sgoirebreac agus, mar is bitheanta thachras, anns a' cheàrnaidh sin de 'n

Eilean, dh' éirich onfhadh garbh gu h-obann bho 'n tuath is chaithd fear de na h-iasgairean a sguabadh le tonn de 'n spiris air an robh e 'n a shuidhe. Chuir a nàbuidh siutach air fhéin dh' fheuch an sàbhaladh e a bheatha; ach bha na creagan cho cas, is thàinig a leithid de laigse air is bhalla-chrith, is nach b' urrainn dha ni a dheananmh ach tòiseachadh air siobadh le a shlait-iasgaich air son gréim a dheananmh air an duine thruagh a bha 'g a riasladh bho thonn gu tonn aig bonn nan creag.

An deidh iomadh oidheirp, chaithd aige mu dheireadh air an dubhan a chur an gréim, ach gu mi-shealbhach c' àite an sparradh e an sàs e ach ann an suil a choimhearsnaich. Shlaod e an truaghan gu tir, ach chaithd an t-sùil a mhilleadh air a leithid a dhòigh is gum b' fheudar a toirt as.

Mun do ruith a' bhliadhna, chaithd na h-iasgairean a mach air a chéile is thàinig gnothaichean mu dheireadh gu leithid a dh' àirde is gun tug am fear cam suas esan a mhill a shùil.

Chuir an cruaidh-chothachadh am morair 'n a leithid de theinn is nach robh an còrr aige mu dhéidhinn ach fios a chur air Taog dh' fheuch an deanadh e réite eadar na bodaich. Cha bu ruith leis-san ach leum air son fàth a ghabhail air a' chothrom, oir b' aithne dha am fear cam is a nàdur tuaireapach ro mhath.

Seirbhis a' Chrùin.

An uair a chuala Taog gearain fear na leth-shùil leig e air, car tamuill, gun robh móran truais aige ris. Thug so airsan at suas le dòchas gun robh a thagradh a' toirt buaidhe. Dh' fhàs e mu dheireadh cho deas-bhriathrach is gum b' fheudar do Thaog grad-stad a chur air sruth a dheasbaireachd is theann e fhéin an sin ri binn a thoirt a mach. "Air an dòigh so a mhàin," ars esan, "théid agadsa air éirc fhaotainn. Feumaidh tu an làrach fhianuisich, thu féin a thilgeadh a mach air a' mhuir, anns a' cheart àite san tug an tonn a mach thu, an uair a bhios an aimsir cho fiadhaich is a bha i an latha sin a thachair do chiorram. Ma théid agadsa air thu fhéin a shàbhaladh, air a' mhodh sin, gun chuideachadh fhaotainn bho neach sam bith, chi mise e iomchuidh dhuit a bhith sìreadh làn-dhìoladh, ach chan locair dhuit feòirlinn air dòigh sam bith eile."

Chuir a' bhinn so am bodach cam bho abartachd; is tharruing e air ais a chùis, oir bha e tuilleadh is follaiseach dha nach robh e nis, aon chuid cho easgaidh, uallach, no idir cho sgiobalta is a bha e uair-eigin; agus nach biodh ann dha ach buaireadh Freasdail nan gabhadh e ris an dòigh sin a shònraich Taog dha air son éirc fhaotainn.

ALASDAIR MAC NEACAIL, M.A.

CAILEACHD IS MEANMNACHD A' CHEILTICH.

Thug sinn fainear, uair roimhe, mu na feartan a tha comharrachadh meanmna a' Cheiltich. Is anns a' bhàrdachd a tha air a h-ainmeachadh air Oisein a gheibh sinn an dual so de mheanmna agus a ghlac aire dhaoine fiosrach anns an Roinn Eòrpa. Bha am feart a thaisbeanadh ann am bàrdachd Oisein mar fhaodail luachmhor leotha agus cha robh e soirbh a mhìneachadh do 'n t-saoghal ann an aon fhacal, mas e agus gun rachadh aig an fhacal sin farsuingeachd agus seagh a' ghnothaich a shoillearachadh. Air an aobhar sin chuir iad a mach beachd gu robh comharradh àraidh ri fhaicinn air litreachas a' Cheiltich nach robh aithnichte ann an litreachas eile—feart a b'fhiach altrum. An luib na buaidhe so a ghlac an tìdh mhothaich iad cumadh agus snas fhacal. Ach ged tha sgrìobhadairean a' labhairt air a' mhodh so cha bhuin dhuinne mar Cheiltich spaglainn a dheanamh air a' chùis, no a bhith a' toirt a chreidsinn oirnn fhìn gun deach beartas a' ghrinneis so a bhuileachadh oirnn uile. Ma thoilicheas an comharradh na sgrìobhadairean biodh e aca. Gun teagamh bha an dòigh-smuain grinn, ann an seagh, agus dìomhair ann

an seagh eile; agus dh' fheumadh an cumadh a bhith a réir an lasain, oir cruthaichidh lasan inntinn a shamhladh fein, agus diúltaidh e a bhith 'ga dhrùideadh a stigh le cuing riochd eile. Far am bi smuain òirdhearc bidh feum air cumadh agus taghadh fhacal do réir, agus is e so a' bhuaidh a thàtar a' meas mar ghrinneas air aomadh inntinn a' Cheiltich. Na bitheamaid idir ag comh-dhùnadh gu bheil a bhuaidh so ri fhaicinn, a mhàin, ann an sgriobhaidhean Gàidhlig, co dhiubh Cuimreach no Eireannach. Gheibhear i an éideadh chànaoinean choimheach—gu h-araidh Fraingeis agus a' Bheurla Shasannach. Tha sinn uile mar gum b' eadh, 'n ar n-oighreachan air gach smuain as prìseile a chaidh a chlòdh-bhualadh an cànaoinean eile, agus ma théid againn air an smuain sin éideadh le dreach bheir i toileachadh do 'n dream a dh' fhairicheas a gleus.

Gheibh sinn cuid a' sgriobhadh mun Cheilteach mar gum biodh iad ag cur cùltaic ann an seadh, ris na h-altaibh grinn a tha iad a' faotainn 'n a litreachas, ach tha amharus againn gu bheil anns a' phonc rud-eigin de 'n fharmad, no de 'n bhrosgul. Thatar ag cur as a leth, an dràsda 'sa rithis, gu bheile luasganach, foilleil agus carach 'n a ghnè. B' e beachd Bhernhardi—an duine borb, an-iocdhdmhor ud —gum biodh na Frangaich na b' fheàrr mar

chinneadh mur a bitheadh a' ghrùid, ghrannda Cheilteach a bha 'n an càil. Ach nach b' e sin an aon fheart a chuir annta a' bheothalachd a tha 'g an comharrachadh bho'n Teutonach? Tha fios gu robh páirt de na Ceiltich (Gàidheil) athaiseach air uairibh. Am b' ionghnadh e? B' e teine, gort agus ana-ceartas cuibhrionn a' Ghàidheil gu tric, ach ged a bha e a' dol a dhìth air an òtrach, bha rud-eigin toinnte 'n a ghnè a ghlaic inntinn a' chuid bu toinisgeile de'n t-sluagh—feartan nach do chrìochnaich le a bheatha chorporra, ach a bha ag còrdadh ri aomadh a linne. Ge bith dé a chòmhstri a bhios a' tachairt 'n ar measg mar luchd-àiteachaидh anns an Rìoghachd faodar a ràdh gu bheil bun a' ghnothaich stéidhichte ann an eadar-dhealachadh càil inntinn. Faodaidh neach a tha barraichte ann an tuigse, air dhòigh eile, a bhith dh' easbhuidh na càil a dhùisgeadh mothachadh ann mu àilleachd a' chruthachaidh. Chan aom inntinn ris, ged thachradh dha a bhith glé chomasach 'n a bhuadhan air mhodh eile. A nis chan fhaodar a ràdh gu bheil na feartan air a bheil sinn a' leudachadh ri am faotainn anns na Ceiltich a mhàin, ged is dual dhaibhsan iad ann an seagh àraighe, ni mò a dh' fhaodas sinn a bhith cho féin-spéiseil agus feuchainn a dheanamh a mach gu bheil Sasannaich anns a'

Seirbhis a' Chrùin.

choitcheanntas baoghalta 'n an smuain. Cha dean sin an gnothach. Gheibh sinn cuid de na feartan tha dlùth-cheangailte ri gnè a' Ghàidheil am measg nan Sasannach agus air Galldachd, mar gheibh sinn baothaireachd agus cion toinisg am measg Ghàidheal air Gàidhealtachd. Gheibh sinn a' bheag no mhór de 'n rud ris an can na Frangaich *elan de l'ame* (ard thogradh anama) ann an cuid de na Sasannaich agus de na Goill, ged is dòcha gur h-ann bho' n Cheilteach a fhuair iad an t-iasad; oir chan 'eil fior fhuil chinneadail ri fhaotainn an diugh nuair a tha an Ceilteach sgapte air feadh na cruinne. Biodh sin mar a bhitheadh e, tha eadar-dhealachadh sònraichte eadar Gàidheal is Sasannach fhathast. Tha gnè a' Ghearmailtich an dlùth an t-Sasannaich. Dé an coimeas a tha eadar umpaidh de sgalaig Shasannaich agus croitear bochd Gàidhealach a thaobh mothachadh inntinn? Dìreach an coimeas a tha eadar moll agus siol. Tha teudan a' Ghàidheil gu tric teannaichte; deiseil gu cluich orra a chum math no olc. Tha e deas agus briosg agus làn de bheothalachd mar bhios gnothaichean a' dol mar bu chòir dhaibh. Is ann ro bhed a tha e air amannan, gu h-àraighe nuair a gheibh e dileag de mhac-na-braiche 'n a phluic. Leumaidh e mar fhiadh is cha chuireadh an droch-fhear fhein bacadh air.

An uair a bhios an Ceilteach taghte ag gabhail beachd air a' chruthachadh—air Nàdur—labhraidh e mar neach aig a bheil ùghdarris dìomhair, no mar gum b' esan fear-mìneachaidh a' ghnothaich. Tha e 'ga fhaireachadh fhéin ann an dàimh ro dhlùth ri Nàdur. Ged a ghabhas móran beachd air àilleachd nàduir, agus a cumhachdan faicsinneach 'n an dòigh féin, ruigidh esan an doimhne a bheir comas da soilleireachadh a chur air an t-seagh a chaidh a chleith air càch. Chi e anns na h-uillt, na cnuic, na coilltean, agus na lusan, barrachd is snuadh nàdurra. Cruthaichidh a mheanmna samhlaidhean is dealbhan, chì e seallaidhean air nach mothaidh ach an intinn a tha air a gleusadh air a shon. Is e so an comharradh a tha an gnè na fior bhàrdachd. Ged ruitheas ranntachd eile cho dòigheil is a thogradh tu, 'n a sreathan, chan 'eil innte ach faileas gun bhrigh. Faodaidh nàdur de chumadh a bhith oirre, ach an àite a' chiùil bu chòir a bhith 'n a cois a chluinntinn, chan 'eil ach gliong a thig bho dhòigh-labhairt nach deach a chur an eagaibh a chéile. As eugmhais tùsalachd, tha i dh' easbhuidh bun a' ghnothaich, an t-aon ni feumail, ma tha dùil gu mair i a mach o choimhearsnachd na cagailte. Cha b' ann mar sin do na bàird Ghàidhealach. Ghabh iadsan gréim air aire

Seirbhis a' Chrùin.

an t-sluaigh le an òrain, do bhrìgh gu robh stuth, cumadh agus àilleachd 'n an obair, co dhiubh a sheinneadh iad mun chruthachadh no mu ghaol nam ban.

Do neach nach meòraich ach air an taobh am muigh tha leabhar Nàduir dùinte le seula, oir thubhairt *Amiel*, "tha ceangal eadar dìomhaireachd aghaidh dùthcha agus cor anma." Ach is neach a tha llonta leis an fhìor spiorad a b' urrainn so a ràdh. Tha an seagh anns a bheil so flor folaichte bho 'n inntinn neo-mhothachail. Tuigidh an Ceilteach anns an do chinn an inntinn a fhreagras ris an fhuaim na tha fillte ann an ceòl caochlaideach a' chuain, fuaim na tuinne is mactalla nan creag, ged bhios nàdur de chianalas no tiamhaidheachd ag èaladh m' a spiorad—chan urrainn e chuideachadh. An uair a bhios aigne air a dùsgadh agus inntinn air ghleus seinnidh e mun chruthachadh mar gum biodh e min-eòlach air a gnè. Seallaidh e air drùchd na maidne a lùbadh nam flùran mar gum biodh iad a' deanamh ùmhìlachd do'n Tì a chruthaich an Cruinne agus a chuir Nàdur fo a riaghlaigh. Eisdidh e ri coireil nan eun anns na doireachan le cluais a chaidh a chleith air "fear gabhail an rathaid" aig nach 'eil càil do a leithid. Samhlaichidh e na speuran a tha sgaoilte os a chionn mar mhullach òirdhearc air an

teampull a sgèimhich Nàdur le beanntan is coilltean, uillt is fairge. Cuiridh e mìneachadh orra uile le grinneas a mheanmna air chor agus gun saoil sinn gu bheil na nithean a tha faicsinneach mar gum b' eadh aig stairsnich nan nithean a tha neò-fhaicsinneach. Ach mar thubhairt sinn cheana, chan 'eil an Cheilteach leis fhéin a thaobh an fheirt so. Tha am Freasdal fialaidh agus cha dean e leth-bhreith air cinnich, ged a thàrmaich anns a' Cheilteach rud-eigin nach do għluais ann an càch. Thugamaid anaire nach faigh spiorad na spagħluinn làmh an uachdair oirnn oir faodar fheòraich dhinn an diugh, ciod an tomhas a tha againne de spiorad an t-sean Cheiltich 'n ar litreachas, beag mar a tha i? An deach an t-alt air iomrall? An deach ar bàthadh ann an spiorad ar linne?—*zeitgeist*, mar a their na Gearmailtich. Tha litreachas na Beurla Shasannaich ro bhudhdmhor agus chan aithne dhuinne gun tug litreachas eile an t-saogħail barr orra ann am farsuingeachd smuain agus comas inntinn. Ma rinn an t-iasad a fhuair i bho spiorad a' Cheiltich a dreach na bu mhaisiche, fhuair sinne iasad bhuaith-se nach bu chòir a chleith. Cha dhean e an gnothach a chaochladh a ràdh, ni mò am bi e iomchuidh dhuinn ar n-aineolas fhoillseachadh ann a bhith bruidhinn mu'n

Seirbhis a' Chrùin.

"bheurla mhosach" mar a their cuid, ged tha iad a' faotainn am beò-shlainte trid-se, fad an t-siubhail. Chan àrdaich neach sam bith e fhéin ri bhi ag cur sìos air a nàbaidh. Ach air a shon sin is e ar cainnt fhìn as fhaisg air ar cridhe agus a tha 'g ar deanamh aithnichte do'n t-saoghal mar Ghàidheil. Air an aobhar sin, is suarach am fear nach tog a ghuth air a taobh.

Thuirt duine ainmeil àraidh (bu Ghearmail-teach e) gu bheil e soirbh tuar na h-inntinn a chomharrachadh leis a chumadh a chuireas sgrìobhadair air a smuain, agus gun comharrach e a mach-beus agus feartan an duine nas cinntiche na a ghnùis. Tha sinn dé'n bheachd gu bheil an ràdh so cothromach ann an seagh. Ach thig sinn air uairibh tarsuing air cumadh-sgriobhaidh (*style*) a dh' fholaicheas rùn agus faireachadh, direach mar a dh' fholaicheas eideadh cruth nàdurrach na coluinne. Gheibh sinn cuid cho sgileil, no cho seòlta, agus nach toil leotha an gluasad-inntinn a thig orra a chur sìos neo-chealgach. Cha dean iad soilleir ach dàrna leth na dh' fhairicheas iad, agus an ceathramh cuid a smaoinicheadas iad. Chan fhiosrach dhuinn gun do chleachd an Ceilteach a leithid so de cheilg a riamh. Bha e an còmhnuidh dileas do a ghnè agus cha bu chaomh leis e féin a chur ann an riochd eile. Cha b' e

Seirbhis a' Chrùin.

a rùn daoine a chur air iomrall le a mhodh-sgrìobhaidh agus an car a thoirt asda. Ge bith na fàillinnean a bha 'g a leantainn air dhòigh eile, cha deach e air fhiaradh anns an nì so.

Mar tha fios aig móran de ar luchd-leughaidh, bha e 'n a chleachdadhbh aig sgrìobhadairean Sasannach ri linn an Ollaimh Mhic Iain a bhith ag cruinneachadh ann an talla àraidh an Lunnainn agus ag òl tea no cofi, agus ag caitheamh an fheasgair le gabaireachd gun mhóran stàth, mur a tachradh dhaibh am broc mór féin (Mac Iain) a tharruing as a rìgh chathair a chum an cur air bhoil le a ghearradh-cainnte. Cha b' ann á leithid so de dh' ionad a gheibhteadh an cumadh agus an stuth a bha dual do 'n Cheilteach. B' fheàrr leis-san páirt a ghabhail anns a' chomhluadar bhrìgh-mhor a chluinnte am measg chàirdean aig taobh a' ghealbhain. Biodh e a réir a chàil, agus ge bith dé an smuain a chinnicheadh ann 'n a leithid a shuidheachadh, dheanadh uair no dhà an uaigneas an còrr. Tha cor eile minnàdurrach do a ghnè, is e sin ri ràdh, am fear nach deach a thruailleadh le fasán an ama.

DOMHNALL MAC A' PHI.

MAR FUAIR NA CAMSHRONAICH AN SUAICHEANTAS.

Air a' mhìos Mhàrt bho chionn cunntas ach gann gun àireamh thàinig samhanach de ghille òg ceann-ruisgte, cas-ruisgte le gibeig de fhéilidh beag air, feasgar àraidih a dh' ionnsaigh tigh leth sheann duine do 'n Torra Mhór anns an Fhasadh Fheàrna ann an Lochabar, a dh' iarraigd fasgaidh a chur seachad na h-oidhche.

"Tha mi an dòchas," ars an seann duine, "nach 'eil thu ann am brath foille dhomh a chionn bha caismeachd air a thoirt dhomh gun robh marcaichean a' tighinn a thagradh na còrach, agus is e do leithid-sa a tha bhuam mur 'eil thu ann am brath foille dhomh. Thig a steach. Ciod e a dh' fhairich do shròin, a laochain?"

"Chaochail m' athair ann an Camaliadhain an Cona Ghleann, agus phòs Nic Mhathain a rithist agus bha m' oide a' tughadh an tighe, ag cur friodhan rainich bun-duibh far an robh a' ghaoth an ear a' tighinn 'n a cuartagan de iomadh-ghaoith a stigh Coire Chnaip a' togail caitean de 'n fhionndairneach bhàrr mullach an tighe. Ghlaodh e rium, 'tilg cromag do m' ionnsaigh,' agus an uair a thilg mi a' chromag chaidh an ruinn aice ann an sùil m'

oide. Thilg e am farachan orm air ais agus bhual e anns an t-sròin mi agus is e sin a mhill mo shròin. Ach ma dh' fheuch, dh' fheuch mise air ais agus bhual mi an clàr an aodain e agus thuit e 'n a ghlag air taobh eile an tighe agus thug mise mo chasan asam a mach Eas an Iubhair agus thàinig mi mun cuairt ceann an Locha an déidh a bhi a mach an raoir."

Chaidh an seann duine, ris an abradh muinntir san ám sin, an Gille Maol, a mach a dh' iarraidh slànn-lus, nì a chàirich iad ri shròin agus bha a shròn slànn an ceann latha no dhà, ach gun robh i cam. Agus 'n a dhéidh sin theireadh muinntir an Camshronach ris.

Oidhche no dhà an déidh sin thàinig na naimhdean mar a bha dùil agus anns an spàирn a bha ann dhearbh an Camshronach e féin 'n a cheatharnach a chumail na còrach, agus an uair a chaithd an ruaig air na naimhdean gheall an Gille Maol dha an nighean aige ri phòsadh. Thubhaint an Camshronach, "théid mi a choimhead mo mhàthair ann an Camaliadhain an toiseach agus pòsaidh mi i an uair a thig mi air ais."

An uair a ràinig e agus a chuir e an céill a ghnothach thubhaint a mhàthair ris, "bheir mi dhuit an iall shainnseil a bha aig t' athair agus ceanglaidh thu e ri earball an t-sionnaich a tha agad air cipean cùl an tighe, agus bheir

Seirbhís a' Chruinn.

thu leat dà mhac a' Ghille Mhaoil agus leigidh sibh an sionnach air falbh mun éirich a' ghrian sa' mhaduinn, agus na chuartaicheas an sionnach de thalamh gun an iall a chall gus am beir sibh air, is ann leis an duine a bheireas air a bhios an talamh sin agus le a shliochd 'n a dhéidh."

Chaidh an sionnach a leigeil air falbh agus an iall ceangailte ri earball agus dà mhac a' Ghille Mhaoil agus an Camshronach as a dhéidh.

Ghabh an sionnach leis a' bhruthach gu taobh an locha; thug e a shròn ris aù àird an ear; slos Achadaleotha san Annaid, a' Chorpaich agus taobh tuath Lòchaidh, thairis aig Bun Arcaig, suas na Cluainean gu Allt na Meallach. Thug e an sin a shròn san àirde tuath gu mullach Beinn nan Cluainean agus thilg dà mhac a' Ghille Mhaoil dhiubh na gibeagan fhéilidh a bha orra air mullach na beinne agus iad na bu dlùithe do 'n t-sionnach na bha an Camshronach. "Sin sibh fhéin, a cheatharnaichibh," ars an Camshronach, "feuch am beir sibh air," agus iad a nis gle dhlùth ris a null Bràigh Chiathaig agus iad rùisgte.

Chum an sionnach air a null aig an Fheadan agus Bràigh Doire Shuain. Thug e sin a shròn san àird an iar, thairis aig Bun Cheingidh, suas taobh deas Loch Cuaich, an àird am

Bràighe Dubh, na ceatharnaich rùisgte ag cumail dlùth dha agus an Camshronach 'n an déidh.

Thionndaidh an sionnach ris an àirde deas, nall am Monadh Gorm, le bruthach aig Màm Chlach Ard. Thog e rithist a mach an t-Allt Fiaclach gu mullach Sgùr nan Coireachan agus na ceatharnaich rùisgte dlùth air a shàil, agus dlùth orra-san an Camshronach.

Thionndaidh an sionnach a nis a shròn anns an àird an ear-dheas, a nuas Gleann na Caornain thog e rithist gu mullach Streup a' Chòmhlaín, a stigh Beinn an Tuim gu Cèann Loch Seile. Thug e a nis a shròn dìreach anns an àird an ear agus an dà cheatharnach rùisgte agus an Camshronach dlùth air a shàil a nuas gu Cnocan na Ceatharna. An uair a ghabh iad ath-ghoirid gu bhith air thoiseach air, thionndaidh an sionnach air ais ri Tòrr Linne Dhùghaill agus chum e a nuas ri taobh Aird Ghobhar do abhainn Duibheilidh gu Bun Allt Lathaig. Bha an uair so an Camshronach air thoiseach agus an dà cheatharnach rùisgte as a dhéidh agus beir air bheir aig air an t-sionnach. Leum an sin an sionnach anns an linne, a' dol tarsuing san abhainn. Leum an Camshronach as a dhéidh agus chaidh a' Bhuarach Bhaoiadh an sàs anns a' chois aige. Fhuair an sionnach a mach air a' bhruaich air taobh Lochabair de 'n

Seirbhis a' Chruin.

abhairinn. Ruith an Camshronach e gu ceann an locha agus e ag call na fala agus a' Bhuarach Bhaoidh an sàs fathast 'n a chois. Bha muir tràgha ann an ceann an locha agus stoc daraich air an oitir aig bun na h-aibhne. Ruith an sionnach timchioll air an stoc agus chaidh an iall an sàs ann am freumh an stuic dharaich agus leum an Camshronach agus rug e air an t-sionnach agus air an iall agus e a' sgeidealaich am beul an locha. Chum e gréim air an t-sionnach gus an do ràinig na ceatharnaich rùisgte a rinn cobhar air agus a' ghrian a' dol fodha air cùl Beinn an Tuim.

Sin mar a thàinig an t-ainm Lochiall agus mar a fhuair e am fearann a chuartaithe an sionnach, agus mar an ceudna an suaicheantas agus an t-ainm, is e sin ri ràdh, an iall mun stoc dharaich aig ceann an locha ag ciallachadh Lochiall, agus air a' Chlàr Shuaicheantais an dà cheatharnach rùisgte, an darach agus an sionnach. Tha gus an latha diugh am fearann sin aig sliochd an fhir air an robh an t-sròin chaim agus aig an ám sa bheil sinn a' labhairt tha an t-sèanar fhichead ceann cinnidh againn de na Camshronaich.

DOMHNALL MACMHAOILEIN.

TRI SEOID A' CHUAIN.

An uair a tha an cuan cho mór agus cho iongantach de fhéin agus le na beò-chreutairean móra iongantach a tha ann, is neònach an nì e gur iad triùir cho so-fhaicsinneach agus air am bheil sinn cho eòlach ris a' ghiomach, ris an rionnach agus ris an ròn, seòid a' chuain. B'e sin barail nan seann daoine. "An giomach, an rionnach an ròn, tri seòid a' chuain." Agus, gun amharus, is triùir thapaidh an dearbh chuideachd, mar a bha deagh fhios aig Dòmhnaillaich nan Eilean.

Is iomadh iasg is dochá leam fhéin na an rionnach, ach tha cuid eile againn agus chuireadh iad air thoiseach air a' bhradan e air son lòn-maidne. Chan fhaca mi fhéin iasg riamh a chuirinn air thoiseach air a' bhradan air son lòn air bith, agus chan e sin a mhàin ach tha e cho sgèimheach 'n a iasg agus a tha e taitneach 'n a bhiadh. Tha an sgadan e fhéin, air ùr-chrathadh as an lin, 'n a iasg maiseach, ach loinneal agus mar a tha esan agus iomadh seòrsa eile, tha am bradan a' toirt bàrr air na h-uile. Tha am bradan leis an loch uisge, leis an linne, agus leis an abhainn, cho math ri

Seirbhis a' Chrùin.

bhi leis a' chuan, mur b' e sin bhithinn air mo cho-éigneachadh gu bhi ag ràdh—an giomach, am bradan, an ròn, seoid a' chuain. Ach is ann air an rionnach fhéin a tha coltas an t-seòid agus is iad an cuan, an doimhneachd sàile, agus an sruth mara, na h-ionadan ion-mhiannaichte aige fhéin. Iasg glas, stiallach, geur roimhe, cruinn timchioll, caol cuimir gu bun an earbaill, agus an t-earball farsuing, caol, làidir; tha an gille glas so air fhìor uidheamachadh air son na réis mara. An robh sibh riamh 'g a iasgach le na slatan? Ma bha, tha fios agaibh gu bheil neart agus sgoinn ann a tha dol fada thar a mheud. Leumaidh e air an t-sruthan anns an t-sruth agus an uair a leumas bheir e grad ionnsaigh fodha; agus mur 'eil an acfhuinn foghainnteach, agus gu h-àraidh ma tha caraid no dha aig an rionnach, tha dubhan is ite gu bhi dhìth 'n a h-àireamh. Bheir an rionnach fead air an driamlàich an uair a bheir e a cheann fodha. Agus ged nach blaisinn air an iasg, ged bheireadh eòlaich an leth-hùbhaig air, cha dì-chuimhnich mi idir treòir is tapachd an rionnaich. Agus tha iasgach nan rionnach a' toirt làithean geala m' òige 'n am chuimhne: mise agus na fir a bu teòma agus a b' fheàrr an eathair air feasgar brèagh, a' ghrian air dol fodha agus faiteal beag air tighinn air a' ghaoith, blàths

an latha agus fionnarachd an anmoich ag còmhlichadh a chéile, fàileadh na mara cho conbhallaich agus cùbhraidih agus, ar leat, fàileadh an éisg anns an fhaiteal gaoithe ; am muir a' dorchadh, ach fhathast trom uaine thar na gaineimh, agus dearg thar a' chladaich, an caolas beag, bòidheach an Innse Gall.

Is e iasg neònach 'n a chumadh agus 'n a dhreach a tha anns a' ghiomach. Tha sinn uile eòlach air, beò no marbh, dubh-ghorm breac beò, agus dearg is e air a bhruith. Chuala mi gun do chuir dath a' ghiomaich dithis roimhe fada fada a mach air a chéile. Cha chreid mi gum bu Ghàidheil iad, co dhiubh cha bu chòir gum buineadh iad do 'n oirthir, ach an déidh sin có aige tha fios nach do thachair a' cheart ni anns a' Ghàidhealtachd gu tric, ged nach bu ghiomach an cuspair. An là roimhe bha mi a' leughadh bàs a' choaire air son a' ghiomaich :—gu cur as da, dòirt uisge goileach air. Nis mur biodh an giomach cho righinn ris a' chat cha bhiodh beò ann air beulaibh bean-tighe air son bàs cho gàbhaidh. Oir is dòcha gun robh am bròn 'n a chùis-chianalaist agus 'n a chulaidh-thruais, latha an déidh là, anns a' chrò gun iochd anns an do chàirich na h-iasgairean esan agus a dhàimhean co luath agus a chaidh a ghlacadh. Is ann air cladach creagach agus timchioll air sgeirean-dubha

a thatar ag iasgach nan giomach. Bithear 'g an iasgach an diugh le cléibh-ghiomach: bhatar 'g an iasgach aon uair le na sgùilean. Is iad na seanairean aig am bheil eadhon cuimhne air bhi ri na sgùilean. Bha an sgùile 'n a lòn a bha air a sgaoileadh thar cearcal agus mar sin, le biadhadh air meadhan an lìn, air a leigeil slos còmhnaidh chun a' ghrunna. Có aige tha fios nach fhaicte an giomach, air fior latha fèathach soilleir, ag cur aghaidh air a bhiadhadh; ach theagamh gur ann air thuairmeas a bhithteadh a' togail mar bu trice, agus nach e brod na foidhidinn a thigeadh air an iasgach sin? Chan aithne dhomh gu bheilear an diugh a' bogadh sgùile air cladach an Albainn. Agus mun chliabh-ghiomach, tha mi de 'n bheachd gur iad na h-Arcaich, agus muinntir na h-Airde 'n Ear a thug eòlas nan cliabh-ghiomach do iasgairean nan Eileanan Siar. Tha an cliabh glé innleachdach.

Tha an toiseach ùrlar air a dheanamh de fhiodh, bùird bheaga, chaola, agus iad ire bheag o chéile; tha an sin trì clearcail, no leth clearcail, air an togail air a' chlàr so, fear air gach ceann agus aon anns a' mheadhon; an sin tha clach, cho cudthromach agus gun toir i fodha an cliabh agus gun cum i gun charachadh fo shàl e, ach cho aotrom agus nach sgaoil a cudthrom as a chéile e, air a càradh air

màs a' chléibh; tha an sin lòn moglach air a sgaoileadh thar nan ceartal, agus air a cheangal ris a' chlàr, agus tha dà dhorus air an toirt air a' chliabh, anns an lòn, agus tha na dorsan sin cruinn agus togte suas an taobh a stigh de 'n chliabh; tha am biadhadh air a cheangal a stigh, eadar an druim is an t-urlar. Theid an giomach a steach air an dorus, leumaidh e slos chun an ùrlair, agus tha e an gainntear. Mar as trice is i làimh an iasgair a bheir a mach e.

Tha àitean ann agus tha na ròin pailt annta; agus tha àitean eile ann far nach faicear ròn eadar dà cheann na bliadhna. Ach tric no tearc gum faicear e, is e beatach gun lochd, gun mхи-thlachd a tha ann. Cha chuir e dragh air duine, ach chan 'eil guth aig an duine air sin, oir chan 'eil teagamh nach robhas a' deanamh droch dhìol gun seagh air na ròin. Tha an ola aca feumail, agus tha prìs air na béin. A thaobh nan eilean tha eadar-dhealachadh dàimh eadar cuid is cuid agus na ròin. Tha cuid de na h-Eileanaich agus bu leasg leotha riamh fuil a chur air ròn; tha cuid eile aca agus chan iarradh iad de cheòlgàire ach a bhi a' slacadh nan ròn. Dé an t-aobhar? Chan 'eil mi ag ràdh nach 'eil a' cheist cho cruaidh ris a' cheist, carson a tha leithid de dheòin-bhaidh aig Gàidheil Eireann

ris na mucan agus cho beag aig Gàidheil Albann mu na creatairean ceudna? Ach bha so ann. Bha cuid de na sean Ghàidheil, co dhiubh is ann rathad nan Eileanach no rathad nan Lochlannach a thàinig an t-amharus, agus bha amharus aca gun robh ni eigin mi-nàdurra anns an ròn. Ar leotha gun robh daonnachd anns an ròn, agus nan robh a' chòir air a cumail gur ann 'n an seòid air tìr a bhiodh na ròin. Mar sin chanadh iad gur ann a bha an ana-cneasdachd anns an duine a chuireadh barrachd sgiomaidh orra air na bheireadh an dubh-eigin air, agus cha b' e an deagh mhanadh a chuireadh iad air luchd casgraidh nan ròn. Bhuineadh na fir ud do 'n t-seann saoghal a bha fo sgleò. Ach na fir eile bhuineadh iad do shaoghal sealladh nan sùl agus claisneachd nan cluas; agus tha iad an diugh air àireamh "bi a' toirt rud domh." Agus chan e sin uile e, ach tha breisleach an luib marbhadt nan ròn a thàinig air cuid de na h-Eileanaich, agus a tha gu tric air iomadh seòrsa sealgair, a bhi a' leagail air ghaol an spadaidh agus chan ann air los feuma. Cha do thog mi fhéin musg ri ròn riamh agus chan aithreach leam nach do thog. Agus tha iomadh cuimhne agam air na ròin, an t-side mhaith agus an droch shìde. Anns an t-samhradh tha iad glan; agus còrdaidh ceòl-beòil riutha. Ach nam faiceadh

Seirbhis a' Chrùin.

sibhse an ròn air latha gaillinn, ri droch chladach,
a' dol troimh chaol cumhanñ an sùil na gaoithe
is an aghaidh srutha, chitheadh sibh neart is
gaisge an ròin agus chuireadh añ sealladh sin
dhuibh-se an ròn, gun amharus, air àireamh
nan gaisgeach.

Gum bi fada buan an triùir air cladach garbh
Innse-Gall, "tri seòid a' chuain, an giomach,
an rionnach, an ròn!"

PETIT BLANC.

AG CUIMHNEACHADH 'S AG IONNDRAINN.

Is fior an sean fhacal a their gum bheil
Oran nan aingeal agus fuaim an sgiath
Timchioll air creathaill bhig an ionracain,
San uair a chi e sealladh air an gnùis
Gun dealraich fiamb a' ghàir air aodann féin.
Is mar a dh' éireas faoileagan a' chuain
'N am miltean còmhla suas o chreagan Hirt
An uair a chluinnear fuaim a' ghunna mhóir,
Sin mar a dh' éireas trioblaidean nan smuain
O chridh' an duine mar a laigheas trom
An cadal air a shùil. Is e mo phuing
Iarratas dùrachdach tha anns gach neach
Air nithibh nuadha nochdas dhuinn a ghnàth
Aillidheachd ùr anns am bi againn sealbh
Is tlachd is taitneas agus riarachadh.
Oir ged nach urrainn neach a mhìneachadh,
Gidheadh 's e fiosrachadh gach dùil maraon
Gum bheil gun diobhradh ann ar cridhe stigh
Iomhaighean sona riamh nach faca sùil—
Iomhaighean aoibhneach a tha leinn gun tàmh,
Nas oirdheirce na snuadh nan liosan cùbhr'
Gun treòraich triall na cuthaig, cian mu dheas.
Nach iomadh uair a mhothaich thu 'n ad uchd
Ionndrainn nach b' urrainn duit a chur an
céill,

Seirbhis a' Chrùin.

An uair a chìthte fiamh is dath an òir
San fheasgair chiùin air mullaichean nam beann.
Ri cuimhneachadh nan làithean grinn a bhà
Thig snuadh an t-Samhraidh gu ar cuimhne air
ais,

Oran na h-uiseig agus ceòl nan eun,
Faileadh nan ròs tha fàs air bruaich nan allt.
Le astar stàtail għluais rìgh mó̊r nan speur
Troimh gheatachan an fheasgair anns an Iar.
Bha sinn ag ionndrainn gun do thraoigh a
shnuadh

Mar shiùbhlas dathan grinn a' bhogha frois
A theichead anns an iarmailt o ar sùil.
Cha luaithe sud na dh' éireas ionndrainn ùr,
Oir shìn an oidhche slat a suaicheantais
Thairis air rioghachd mhór a' chruinne-cé.
Mar dhealt an ám na tiormachd air an fonn,
Mar ola shèimh 'g a dortadh ann an creuchd
Tha sochairean a' chadail milis, ciùin
Dhaibh-san tha air leòn le mulad trom.
Dùinidh an ròs a dhuilleagan mu seach,
Paisgidh an neòinean geal a phleatan dlùth;
Cruinnichidh an t-sóbhrach bhàn a curachd suas,
Is caidlidh an t-eun beag 'sa cheann fo sgéith;
Caidlidh an iolair ann an còs nan creag
Le h-àlach òg a dh' itheas feòil na creich;
Caidlidh am fiadh sa' bheinn am blàths an
fhraoich
Air grunnd a' choire ghuirm san snàmh an ceò.

Seirbhis a' Chrùin.

Ach ged a laigheas tàmh is fois mar so
Air sùil-gach creutair ann am marbh na h-oidhch'
Gidheadh tha 'n duine làn de dh' ionndrainnean
Is iarratasan nach gabh an cur an cainnt.
Is anns an oidhche théid a smuaintean àrd
Ri faicinn seallaiddh air na h-iomghnaidhean
A bha am folach o ar sùil gu tur
Le solus glan na gréin'. Tha 'n ionndrainn so,
Nas sònraicht' anns an oidhch' na ré an là;
Oir feadh an là chan fhaic sinn aig gach laimh
Ach beanntan agus cuan an t-saoghal so,
Ach bheir an oidhche taisbeanadh ro-phailt
Air mòrachd agus glòir a' chruinne-cé.
Chan 'eil 's t-saoghal fhéin ach cùileag chròn
An coimeas ris na griantan lainnireach,
Saoghal gun àireamh, agus feachd nan reul,
A' triall troimh 'n fharsuingeachd fo ùghdarras
Nan reachd 's nan òrdugh a tha os an cionn.
An uair a chi mi gath na gealaich ùir
Thig cuimhneachadh is ionndrainn gu mo
smuain.
Mar loinn an airgid thig na gathan sèimh
Air oidhche reòta gheamhraidh, geal le sneachd.
Oir ged is caomh leam blàth na coill sa' Mhàgh
Is àillidh leam an nì so mar an ceudn'—
Solus na gealaich air an t-sneachda gheal
Gu florghlan fuar air meanglanan nan craobh.
Có chunnaic riamh a' ghealach air a' chuan
'Sa gathan air na tonnaibh luaineach àrd,

Seirbhis a' Chruin.

No air na h-uisgeachan 's iad fèathach ciùin,
Nach d' fhairich ionndrainn thiamhaidh ann a
chom.

Chunnacas solus sèimh air bhàrr nan tonn,
Is long nan trì chrann àrd fo iomadh seòl,
Mar eala ghlan nan lòn a' ruith roimh 'n
ghaoith.

Tha suspainn anns gach dealbh a ghlacas gréim
Air buaidh mac-meanmna dhaoine cumanta.

Tha sud a' dùsgadh suas na diomhaireachd
Anns am bheil smuain ná maise gabhail tàmh.
Gach nì tha maiseach bheir e aoibhneas buan
Ach mar an ceudna bheir e ionndrainn gheur.
Sud mar a shaoil ar sinnsir féin o shean
Gum fac iad sluagh na sìth' air iomadh uair,
Cinneach gun bhròn, gun mhulad is gun aois,
Fo speuran gorm an còmhnuidh ann an tìr
Far nach 'eil geamhradh geur no idir dragh,
No bàs no tinneas no aon an-shocair,
Ach samhradh sona saibhir, bliadhna mhór,
Làn brigh is toraidh air na cluaintean àigh
Sna h-aibhnichean a' triall troimh iomadh
gleann.

An t-Urr. NIALL ROS,
C.B.E., D.D., D.Litt.

AN CLACHAN A BHA ANN.

Bha Clachan ann, is tha e ann fhathast, ged nach ionann tuar dha an diugh, is chan 'eil bruadar a thig chugam anns an oidhche nach e is ceann-uidhe dhomh. Thug manaich na h-I deisearachd gréine is cùlachas gaoithe dha, chuir na Lochlannaich ainm, co-dhiubh ath ainm, air, agus riù-san leis am b' àill a lorgachadh theirinn gu bheil e ri bonn na beinne is ri taobh na mara, is gum bu chomraich riamh a chaladh do luingis a' Chuain Shiar. Is sgeul-rùin an còrr mur innis na ròin no na lachain e.

Tha craobh-dharaich air grianan os cionn a' chlachain (mas flor na theirear, bha i seach a fàis fada mus deachaidh buarach air Buachailleachd nan Eilean) is bu nòs do chloinn a' bhaile, an ám a duilleachaidh, latha thoirt air a duanadh, is air sgeul roimh-mhithich a sgrùdadadh uaipe.

A chraobh-dharaich eunach aosach,
Dean-sa t' fhaosaid mar bu mhithich,
An diugh, an dé, an uraidh, chuile latha,
Chuile oidhche, Soills' is doillse,
'S a chraobh-dharaich eunach aosach,
Cagar beag is sgeul am chluais:
Fith, fàth, fatham, fios an fhithich!

Seirbhis a' Chrùin.

Mas ann no nach ann o 'n chraoibh-dharaich an sgeul, no o sheanairean a' bhaile, no o bhruadar na h-ionndrainn, tha an clachan mar a bha e o chian ag itheadh is ag òl, ag gleachd is ag obair, ag canntaireachd is a' tuireadh, an iomadh cridhe an diugh—theagamh gu bheil is an clachan mar a bhitheas e fhathast. Chan 'eil uair a dhùnas mi féin mo dhà shùil, is mi am aonar anns an oidhche, nach 'eil, mar gum b' eadh, loch fior-ghlan, air nach ruig gaoth, a' sgaoileadh a mach fa mo chomhair, is anns an uisge chi mi faileas a' chlachain o thùs eachdraidh gus an là an diugh, is e sior-chaochladh o linn gu linn. Chi mi ceall air tolman os cionn a' chladaich, canntail nam manach is gàir na mara ag iarraidh suas le chéile gus na neòil, fir is mnathan ag greasad a mach á bothanan sgratha a dh' éisdeachd ris a' cho-sheirm bhinn. Chi mi na longa Lochlannach anns a' chaladh, an clachan 'n a smùid; na tha beò de luchd na Gàidhlige 'g am falach féin air feadh chreag is chnoc, is dà mhanach ag èaladh a mach á uaimh, a mhallaichadh nan coimheach an diugh, a sheinn an tuiridh am màireach.

Fàth mo leòin, fàth do bhròin,
Thu bhi gun cheòl 's do chaidreamh an glòir,
'S do riaghait air chall 's do steòrnadh,
Is luaineach cadal do réilig an nochd,

Seirbhis a' Chrùin.

Is fuaraidh luchd do cheallan an nochd,
ch 's buidhe do 'n mharbh seach do 'n
bheò an nochd,
O 's buidhe do 'n mharbh seach do 'n bheò an
nochd.

Chi mi teine nan Lochlannach a' dol as, ceò
na beinne a' tearnadadh car tamuill air an loch
is air an fhaileas; 'n a dhéidh sin an ceò a'
togail, an clachan tighinn am fradharc a
rithist, trusgan nuadh air; fir a' bhaile air cnoc
na comhairle ag éisdeachd ris a bhritheamh is e
réiteachadh cùisean na dùthcha, na mnathan
shios air a' chòmharnard ag cuigealadh is a'
bràthadh, òran gach té do Bhuachaille nan
Eilean.

C' àite bheil a h-aon riut cosmhail,
O nach maireann Fionn is Oisean,
Diarmad Donn no Mac Righ Lochlainn!

Chi mi an sin caochladh tuair air a' chlachan;
an sluagh air chrith, an dara uair le h-eagal,
an uair eile le mire-chatha; na fineachan
Gàidhealach an sgòrnanan a chéile, gach oiteag
ghaoithe ag giùlan fathainn ùir 'n a gob;
ceatharn smearail de lasgairean a' fàgail na
laimrighe am beul an là—prasgan fann de
chreuchdaich a' tilleadh am beul na h-oidhche,
siùil acrach an crochadh o mheadhon a' chroinn,

Seirbhis a' Chrùin.

an stiuradair ag iarraidh phort, mnathan 'n an seasamh air a' chladach ag caoidh nan gaolach nach till. Tha linn is linn a' dol seachad, is chi mi an clachan aon uair eile air mhire is air bhoile, mar gum biodh sgeul aoibhinn ùr air tighinn do 'n bhaile; mac-alla shuas is mac-fola shìos a' freagairt a chéile le

Hì rì liuthaill o-ho,
Co a sheinneas air fhìdeag airgid,
Mac mo righ air tighinn a dh' Alba!
Hì rì liuthaill ò.

Is iomadh tuar eile a chi mi air a' chlachan le mo shùilean dùinte, ach is e as fheàrr leam buileach a bhith meomhrachadh air beatha làitheil an t-sluaigh, mar dh' aithriseadh i o bheul gu beul is o linn gu linn gus an do ràinig an sgeul mise. Bha nithean ann, is tha iad air neadachadh am chridhe air leithid de dhòigh is gu faod mi a ràdh le firinn gu bheil mi 'g am faicinn leis an t-sùil a chunnaic, is 'g an cluinntinn leis a' chluais a dh' éisd.

Oidhche is mi tighinn dachaидh as a' chéilidh, faicear solus an tigh am b' ainneamh solus anmoch fhaicinn, is an earalas dad a bhi ceàrr, deanar dìreach air an dorus. Anns a' cheart uair thàinig té a b' aithne dhomh a mach—sean bhean-ghluin a bha cho làn ghiseag is ubag is ortha is a ta faochag an deagh chladaich

Seirbhis a' Chrùin.

de bhiadh—is bha fios gun fhaighneachd agam
ciod an gnothach a bheireadh a mach á tigh
féin i mu mheadhon oidhche. "Tha thu aige,"
ars ise, ged nach d' fhosgail mi mo bheul,
"fhuaradh leanabh-gille an so an nochd,
fo ghealaich an fhàis, is bha mi ag èaladh a
mach a chur beachd air an t-seòl-mhara, ach
is ann a ta gille air tighinn gu nic-leisg! an
cuan, a laochain, ciod a manadh?" "Tha
an lìonadh oirre anns a' cheart ám," arsa
mi féin, "is cha naidheachd duit, is do
bhothan am bràigh a' chladaich, gum bi
reabhairt nan eun 'n a h-àirde an earar."
"Buaidh is beannachd an deagh sgeòil ort,
fhir a thainig—

Rugadh Calum-cille mo ghràidh
Ri cuan an lìonaidh, ri gealach an fhàis,
'S b' e an t-ailleagan e féin.

Théid thu nis, is tu easgaidh òg, gu Tobar
Chalum-chille, an tobar a bhlaiseas an t-eun
mus éirich a' ghrian, is an ainm na Trianaid
togaidh tu làn na cuaiche so de 'n bhùrn, is
théid thu an sin gus a' gheodha as fhaisge
dhuit, is cuiridh tu, an ainm na Trianaid mar
an ceudna, trì boinnean sàil anns a' bhùrn,
is tillidh tu chugam-sa gu grad." Ma bha no
nach robh màirnealachd am thurus, bha a'
bhean-ghlùin 'g am fheitheamh anns an

stairsich, is cha bu luaithe thug mi dhi a' chuach na bheannaich i am bàrn an ainm na Trianaid, an ainm Mhìcheil is Chliamain, is cuirear trè boisleagan deth air ceann an leinibh.

Uisg an easain air do dhos,
Cha laigh rosad ort à chaoidh,
Cha bhàth uisg no sàile thu,
'S cha mhò phràmhas tu air luim.

"Is far-ainm," ars ise, "ainm an leinibh gus am baistear e—gus a sin is e is ainm da Maol-Dòmhnaich—is theagamh gun caimich an t-ainm naomh, mar-ris an t-snàthad a chuir mi 'n léinidh mo ghaolan beag o gheasa dhaoi is o chleasa shìthich." Leis a so, dh' fhaítich i air falbh mi, ach mus do chrom mi gus an ùtraid, rug a crongan (mo chrònán féin, Boisligeadh Brìde!) air mo chluais, is tha e gus an tràth-sa a' seinn am chridhe.

Brìde 'g ad liuthail, 'g ad ionnlaid,
Mar liuthail, mar dh' ionnlaid i Criosda,
Le silteach á fuaran Righ Daibhidh,
Is fionnarachd ainglean 'n a fhìor-uisg.

Moire bhith caithris an uanain,
'G a sheunadh o bhruailleann 's o bhàinidh,
Gu sìor-bhinn gu suanach 'g a shiobadh
Mar shiob i, mar dhuain i an t-Ard-Righ.

A Righ na gile 's na glòire,
A ghineil na h-Oighe féile,
O dòn is caidir is bràthraich
A nis 's gu la-bhràth an eudail.

Chan urrainn domh a ràdh le cinnt, ach an uair a sguir an crònan, ar leam gun cuala mi osnadh as mo dhéidh: “Tha coite bheag a’ dol gu muir an nochd—atach mo chridhe gun toir i mach an caladh sin bu mhiann leatha—ach, O, a Righ nan Dùl, tha choite beag is an doimhne mór!”

Anns a' chlachan cha robh ach smuain chlis eadar breith agus bàs. Breith is bàs—léineag is léine. Thigeadh bàta steach gu caladh is coigreach oirre; gus an nochdadhbh e a ghnè air an ioladh is anns a' chéilidh, cha b' fhios duinn co dhiubh bhiomaid subhach fio dubhach e dh' fhalbh. Thigeadh leanabh a steach do an t-saoghal, is chan innseadh gealach no seol-mara le cinnt co-dhiubh is e fealla-bhròn no fior-bhròn a dheanadh an cumha sheinn os cionn 'eislinne. Is cha tàinig “Boisligeadh Bride” riamh gu mo chuimhne gun dà chrònan-bàis a thoirt 'n a luib.

Bha an clachan, mar-ris a' Ghàidhealtachd gu léir, fo bhoile is fo bhuaireas. Bha am Prionnsa 'n a dhiol-déirce anns an Fhraing, is

a' chuid sin de a dhaoine nach robh anns an uaigh no air chéin bha iad fo choill air feadh nam beann. Ach chan fhóghnadh sin le Sasann. Thuirt na daoine glice shìos an Lunnaidh: "Cuiridh sinn briogaisean air na Gàidheil, is bheir sinn uapa gach claidheamh is gach musgaid is fàsaidh na fir alltha an sin cho soitheamh ciùin ris na h-uain!" Thàinig prasgan shaighdear do 'n chlachan a chur an lagha ùir an sàs, is air ghaol an t-sluaigh is air ghràin an allabain, ma b' fhior an cainnt, cha robh cabhag falbh orra—is theagamh nach robh fhios aca gun robh e 'n a ghnath-fhacal againne riamh o 'n thàinig iad: "Thoir a steach an cù, is cuir a mach an Sasannach!" Ach is e brìgh mo sgeòil gun tainig bàs sgiorragach air iar-cheannard na reisimeide; chaidh e le creig anns a' cheò, is e an tòir air ulaidh a shaoil leis a bhith folaichte am fròig beinne. Chuala an ceannard gum b' e nòs na dùthcha a bhith seinn tuiridh os cionn a' mhairbh, is a thatadh an t-sluaigh chuir e fios air mnatha-tuiridh a' bhaile an triùir àbhaisteach—a thighinn a sheinn an tuiridh os cionn na h-eislinne. Thàinig na mnatha-tuiridh gu mìn modhail, sheinn iad gu caoin cràbhach, is ma bha an crònán còrr uair tùchanach, a choire sin do bhròn nam ban is iad a' fras-shileadh nan deur!

Seirbhis a' Chrùin.

Hóbhan, hóbhan, dh' fhalbh an Sasannach,

Hóbhan, hóbhan, dh' fhalbh e nunn,

Gum bu tig an t-aon la thilleas e,

Hithillean ó, o 'n dh' fhalbh e nunn.

Hóbhan ó, is dearg a chòta,

'S e air a chòmhach le teine nach mùch,

Hóbhan ó, o 'n dh' fhalbh e nunn.

Hithillean, ithillean, sinne bhiodh aighearrach,

Sinne bhiodh cuireideach, sinne bhiodh
caithreamach

Hithillean ó, na falbhadh càch!"

Tha e coltach gun do thaitinn an dà chuid ris
a' cheannard—na deòir a thuig, ma thuig! is
na dubh-fhacail nach do thuig—co-dhiubh,
thug e bonn airgid an té do na mnathan.

"Dia thoirt maitheanais dhuinn," arsa
h-aon de 'n triùir, is iad a' deanamh air ceann
thall a' bhajle, "cha b' e so oidhche na fochaide,
is fear ar gaoil anns an teugmhaill!" "Ceum
ann," ars an dara té, "is leòr faidead an
rathaid gun mhoillead a chur 'n a ceann—
—bhiodh gonadh orm gu là mo bhàis na
falbhadh fear ar gaoil gun an tàladh 'n a chluais
is 'n a chridhe." "B' ann oirnne an call, is
cha b' ann air-san," ars an treas té, "tha
beannachd nam bochd 'n a tàladh is 'n a
cluasaig dhà-san." An ùine nas giorra na mo
sheanachas, bha an triùir bhan aig bonn a'

bhruthaich a bha dìreadh gu Tigh-mór a' chlachain. "Sealladh an àigh!" ars an té bu ghéire sùil, "tha an dorus dùinte—tha an anail fhathast anns a' cholainn." Ruigear shuas, rachar a steach gu bog balbh, seasar ri taobh na leapa, togar a' channtail:

Thu dol dhachaidh an nochd do 'n t-sior thigh-geamhraidh,

Do 'n t-sior thigh-foghair is earraich is samhraidh,

Thu dol dhachaidh an nochd air seirm nan canntair,

Geal-ainglean 'g ad fheitheamh air bruaich na h-aibhne—

Dia an t-Athair 'n a do shuain,

Iosa Criosda 'n a do shuain,

Dia an Spiorad 'n a do shuain,

Is caidil gu ciùin, caidil gu ciùin, caidil gu ciùin.

Dhùinadh an dà shùil, dh' fhosgladh an dorus, ghabh an anail lorg nan aithriche gu cuan is gu taobh thall na fàire. "Falbham," arsa bean-tuiridh, "is an ainm na Trianaid fuineam bonnach is beannachd a chumas clì ann air an uidhe." "Falbham mar-riut," ars an dara té, "is deasaicheam lòchran a shoillsicheas a cheum." "Beiream-sa," ars an treas té,

Seirbhís a' Chrúin.

"na trì buinn airgid chum a' ghobhainn, is deanadh e iuchair leo a dh' fhosglas dorus Fhlaitheanais do fhear ar gaoil—ach och nan och éire! mo léireadh e bhi uainn." Làithean an àigh! cràbhadh is saobh-chràbhadh air an aon ghleus, ag caoineadh is ag aslaich leis an aon teangaidh. An àirde na gréine chíttear faileas nan neul air leitir na beinne—ach có mhiannaicheadh speur anns nach faicteadh idir neòil!

Chan 'eil àite an trice am bi mi, no an trice an robh mi, na anns a' ghoirtean-fhogharaidh is anns an àirigh. Bha tighinn-beò a' chlachain riamh anns a' ghoirtean is anns an àirigh. B' annas an t-sitheann is b' annlann an t-iasg ; bu mhaith a' chobhair ach bu bhochd an sabhal iad ; b' e ar teachd-an-tìr, mar dh' innseas an t-ainm, eòrna gu bonnach is feur gu bainne. Is b' fheàrr corran no cuman na clàrsach gu sean is òg a chur gu seinn is gu cridhealas. Is iomadh hóro-gheallaidh a chunnaic mi féin anns a' ghoirtean—ged nach do thachair dhomh bhith ann an latha thàinig a' Ghruagach

'S a rug i 'n a làimh air a' chorran,
'S a lion i le sonas an sguab.

Ach bha fear eile ann an latha sin, is a chionn gum bu bhàrd e, sheinn e an ni a chunnaic is a chuala e.

Chaidh i do 'n òr-lios troimh 'n chruithneachd,
Far an robh na cruinneagan cruinn,
Cuid bha dhiubh ri gabhail òrain,
Iad mar chòmhlan togail án fhuinn;
A' mhuinntir bha ceangal nam bannan
Ag eigheach E ho rò bho hò—
“Nach inntinneach deanamh an arain,
“An cluinn thu 'n caithream ud, Iain Oig!”

Ach b' e mo roghainn féin seach gach àite an àirigh, taobh thall na beinne os cionn a' chlachain. Chan 'eil innte an diugh ach taibhsean, ach chunnaic mo dhà shùil na ceart taibhsean sin air an còmhdach le fuil is le feòil. Nan robh coigreach air fhaighneachd diom anns na làithean sin ciod an seòrsa sluaigh a bha fuireach anns a' chlachan, theirinn ris: “Tiugainn mar-rium do 'n airigh, is nochdaidh mi sgàthan duit am faic thu cridhe is aigneadh an t-sluaigh.” Innsidh feedhainn eile c' uin is c' arson a bha an àirigh ann, an seòrsa cruidh, an seòrsa bhòthan, a bhiodh oirre, an seòrsa culaidh a bhiodh air na maighdeanan; ach innseam-sa, air ghiorràd an sgeoil, gnè na muinntir a thriall o bhaile gu beinn La Buidhe Bealltainn, is innseam e le an teangaidh féin.

Oidhche is gealach an fhàis ann, chunnaic mi cridheag bhòidheach òg a' dol gu seann tobhta, is ag cur cuaillein bhuidhe de a falt an toll anns

Seirbhis a' Chrùin.

a' bhalla, cho àrd is a ruigeadh a làmh—
is ars ise:

Mar dh' fhàsas a' ghealach gu fàs,
Gus a ruig mo cheann cho àrd
Is a ràinig mo làmh an nochd.

Anns an fhacal, chaidh a' ghealach fodha—
no, co-dhiubh, chaidh i am folach

Is chualas osnadh san àirigh :
Cuiridh làmh bheag ghòrach na h-òige
An cuilean buidhe nas àirde
Nan dàn e gu ruigeadh an t-òr-chiabh—
Is och nan och, mo chràdh !
Bidh gealach a' fàs 's ag cnàmh.

Oidhche eile chunnaic mi té de mhaighdeanan
na h-àirigh a' dol gu Tobar Chalum-chille a
dh' fhaotainn sgeòil air fear a gaoil o bhricean
a bha cho còir ri manach is cho teòma ri draoi.

A bhricein, a bhalaich bhig bhòidhich,
C' àite bheil òigear mo ghaoil?
Bheil e an Albainn no 'n Eirinn ?
No an cùl na gréine 'n a shua in ?

A bhricein, a bhalaich bhig bhòidhich,
Bheil Mac na h-Oighe le m' ghaol?
'S a faod mi mo ghearan nis fhàgail
San tobar nach traigh a chaoi dh?

Seirbhís a' Chrùin.

Chuala mi, is cha b' e aon uair, bantrach ag gabhail tàlaidh d 'a h-aon bhóin, is anns an tàladh sin bha cràbhachd is aoighealachd is teòdhalachd mo shluaigh a' seinn. "A' cheud sileadh do Chalum-cille mo ghaoil; an dara sileadh do 'n choigreach is do 'n dìlleachdan mhaoth; an treas sileadh do mo chagaran gràidh."

Sil a bhóan, sil a bhóan,
Bainne nan neòinean 's nan sóbhrach,
O sil gu h-uasal cóbhrach do 'n choigreach,
'S do 'n dìlleachdan mhaoth.

Chunnaic is chuala mi iomadh ni eile anns an àirigh a bha taitneach no mi-thaitneach a réir a' chuir a bhiodh anns an adhairc. Is cuimhne leam maduinn an do chlisgeadh as ar cadal sinn le geumnaich nan laogh, is bha fios is cinnt againn, gun dol na b' fhaide, gu robh Mac Iain Ghiorr á Minge air cheatharnas, is gu robh chuile bó a b' fheàrr na chéile anns a' bhuaile air a togail, Ciarag is Duinneag is Blàrag, agus mus ruigeamaid-ne an cladach, nan ruigeamaid e, gum biodh esan ag cur an Rudha Mhóir. Is cuimhne leam cuideachd an adharc a bhith cromadh an taobh-sa. An ciaradh an fheasgair chaidh an sanas air feadh na ceathairne "gum bi an oïdhche an oïdhche, nam b' iad na fir na fir"—agus an ath mheduinn

Seirbhis a' Chruin.

bha crodh a' bhaile is crodh "a' bhaile ud thall" ag gleachd ri chéile anns an àirigh! Ach air a shon sin, cha bu chreachadairean idir sinn. Cha tàinig bó riamh troimh Alltna-crìche nach b' urrainn duinn a ràdh le firinn, "Sin nighean no ogha no iar-ogha té a rugadh is a thogadh anns a' cheart àirigh so." Is ma thàinig an iasad còrr uair dhachaidh le faite-gàire, bu leis an Eaglais, no co-dhiubh leis a' Chleireach trian de 'n ghàire!

Chan fhaod mi bhi leth-bhreitheach am sgeul. Ma bha sonas is subhailc anns an àirigh, bha donas is dubhailc innte cuideachd; ach gu cinnteach b' ann de chaise is de dhéine an t-sluaigh na droch bheusan. Bha eun ann roimhe so is b' e an sgeul air gu robh "Braise na h-iolaire an taise na h-eala"—b' e an t-eun sin dearbh-shamhailt a' Ghaidheil. Oidhche bha mi muigh anmoch, grathunn beag mus do thòisich an ath-thriall o bheinn gu baile, faicear té air an tàinig seachran-gaoil 'n a suidhe air tom, is i seinn òrain-bhoile a chuir-eadh tiomadh air cridhe cloiche.

Thug thu sear diom is thug thu siar diom,
Thug thu ghealach is thug thu ghrian diom,
Thug thu 'n cridhe a bha 'n am chliabh diom,
Cha mhór, a ghaoil ghil, nach tug 's mo Dhia diom.

An ceann treise chaidh i slos gu sloc dubh,

air nach ruigeadh reult, is tòisichear air a' chorpan-chreadha a dheilbh, ag cur nam bior ann oir ri oir. An uair a bha an deilbh a réir a miann, thug i nìos dubh-mhallachdan á fròig shnàgaich an iochdar a cridhe: "Is e an corpan-creadha so fuil is feòil is féith, smuais is cnàimh is craiceann na té a chuir a sùil am ghaol-sa; mar chrònias, mar sgreagas, an creadh, gun cròn, gun sgreag ise; is bitheadh gach aon bhior 'n a sheachd nimhidh, 'g a biorgadh, 'g a siachadh, 'g a h-iongradh, gus an gràin a gnùis do choimhleabach is do dhaimhich." Shìolaидh an guth as, leig cailleach-oidhche a bha siubhal seachad glaodh aognuidh aisde, ghiùlain osag ghaoithe ospag o ghàir na mara, chrom mi féin gus an àirigh—ach ar leam gun cuala mi osnadh mnatha as mo dhéidh: "A Thi mhóir nan Gràs! fòir air mnaoi leis am b' fheàrr gaol na fuath, nam b' fheàrr le gaol i."

A' chuid sin nach do thuig mi de ghnè is de bheus an t-sluaigh is mi leis a' chlachan air àirigh, thuig mi is mi leis a' chlachan air chéilidh. Chi mi fhathast fa chomhair mo shùl an tigh am biomaid ag cruinneachadh—an teine an teis-meadhon an ùrlair—gainmheach gheal air a sadail air gach spàrr is air gach cabar a chumail na snighe o thuiteam—na mnathan ag cuigealadh, na fir a' toinneadh sùgain is a' sñiomh siomain—giollan a' frithealadh an teine,

giollan eile a' frithealadh a' chrùisgean. Is iomadh céilidh mhór a shuidh is a dh' éisd, a sheinn is a dh' aithris, anns a' cheart tigh sin ; is ma bha céilidh àbhaisteach a' chlachain maith, is bha i sin, chan ailis oirre ràdh gum b' fheabhas céilidh na h-an-uaire, tràth bheireadh an oidhche is gaoth nan coimheach luingis nan eilean a steach do ar caladh. Is ciod an seòrsa mòid a bhiodh againn ? Innseadh seachd riaghailtean na céilidh sin. (1) Is rìgh fear-an-tighe. (2) Chan 'eil claoen anns a' mhodh. (3) Is mothaid rud aithris. (4) Seanfhacal o chùil na mòna, toimhseagan o 'n t-slige chrùsgain. (5) Mìn-innseadh nan uirsgeul gu meadhon-oidhche—garbh-innseadh nan uirsgeul gu gairm-choilich. (6) Sgeul air sgeul, is òran air an òran, is deiseal air gach ni. (7) A' cheud sgeul air fear-an-tighe, is sgeul gu là air an aoigh.

Theagamh gur ann an sgàthan-sgeoil, no am bruadar na h-ionndrainn, no troimh ghuirme na beinne a ta fad air falbh, a ta sinn a' faicinn a' chlachain a bha ann, is nach robh e idir cho sona no cho sealbhach no cho subhailceach is a thathas ag ràdh. Theagamh nach robh, ach co-dhiubh, faodar a ràdh le firinn, gum bu bhochd an clachan a bha ann, mur robh e an iomadh dòigh na bu taitniche na an clachan a ta ann. Bha beum-sgéithe gu tric 'g a bhualadh

Seirbhis a' Chruin.

anns a' chlachan a bha ann ; cha cluinnear an diugh ach mèlich uan, mar gum b' eadh—is théid luchd na Gàidhlige gu Dùn-éideann, no eadhon gu Lunnainn, le am boineid 'n an dòrn, a dh' iarraidh cead an cànan féin a theagascg 'n an dùthaich féin! Cha robh ach seòrsa, de cheistear Gàidhlig ag cumail sgoile ris a' chlachan am Bliadhna Theàrlaich ; tha sgoil mhór bhreagh ann an diugh—is tha an sluagh a' bruidhinn cànan nach leugh iad, is a leughadh cànan nach d' fhuair greim fhathast air an cridhe! Chan fhaicteadh ach tighean dubha anns a' chlachan a bha ann ; chan fhaicear ann an diugh ach tighean geala—is tha an sluagh a' sior-theicheadh asda gu baile-mór is gu dùthchannan-céin! Cha robh ach aon eaglais anns a' chlachan a bha ann ; tha ceithir eaglaisean ann an diugh—is tha an t-eagal air an t-sluagh laoidhean na h-I, no an samhailt a sheinn!

Ach chan fhaod e bhith, gur e so deireadh an sgeòil. Is léir do chuid againn fàir latha an cluinnear an duan-sa feadh eilean is gharbh-chrioch : “A' Ghàidhealtachd do 'n Ghàidhlig—a' Ghàidhealtachd, eadar mhuir is thìr, do luchd na Gàidhlige!” Mas bruadar so, gum bu fada uainn an dùsgadh.

COINNEACH MACLEOID, D.D.
(Ann an Leabhar a' Chlachain, 1911.)

CLACHAN EILE.

Anns "A' Chlachan a bha ann" tha an Gàidheal ionmhuinn, an t-Urramach Coinneach Mac Leòid, a' toirt far comhair ann an seallaidhean maiseach na suidheachaidhean anns an robh bailtean beaga na Gàidhealtachd a' tighinn beò anns na làithean a dh' fhalbh. Chan ionann an Clachan air am bheil esan a luaidh agus an Clachan air am bheil cunntas air a thoirt seachad anns na duilleagan a leanas—an Clachan a chaidh chur suas ann an *Exhibition* Ghlaschu anns a' bhliadhna 1938. Cha chòir gum biodh an dà sgeul air an coimeas a thaobh cumadh no dreach oir "ciod a dh' fheudas an duine a dheanamh a thig an déidh an Rìgh?"

Is e tha 'n am rùn a bhith a' deanamh iomraidi air a' Chlachan a thog ceann ann an aon de phàircean Ghlaschu agus a tha nis air àireamh am measg nan nithean a dh' fhalbh—an Clachan a thug le a chumadh is le a shnuadh riarachadh sùla agus togail cridhe do gach Gàidheal reusanta a thadhail ann, agus a tharruing thuige fhéin ann an sia mlosan a dh' aindeoin uisge agus fuachd faisg air dà muillion pearsa.

Ciod e bha anns an amharc aig na Gàidheil a ghabh os làimh a bhith ag cur a' Chlachain air bonn, agus an deach na criochan a chuir iad romhpa a choimhlionadh? Is e freagairt na ceud cheist gun robh iad air son a cuid fhéin a bhith aig Gàidhealtachd na h-Alba anns an fhoillseachadh mhór mhaiseach a bha gu bhith a' nochdadadh do 'n t-saoghal mòrachd, agus beartas, agus pailteas na h-Impireachd, a malairt agus a marsantachd, sgil agus innleachd a cinn-iùil agus a luchd-oibre, agus gu sònraichte mar tha iad sin ri am faicinn anns an Dùthaich bheag againn fhéin—Alba.

Fhuair sinne mar Ghàidheil àite dhuinn fhéin anns an fhoillseachadh oirdhearc a bha an so, agus cha leig sinn a leas nàire a bhith oirnn air son an fheum a rinn sinn dheth. Bha na criochan a bha againn anns an amharc air an coimhlionadh ann an tòmhas a chaidh fada thairis air ar dùil agus ar dòchas. B' e ar rùn gum biodh a' Ghàidhealtachd air a riochdachadh gu cubhaidh am measg seallaidhean móra an *Exhibition* cho fad 's a cheadaicheadh am mir fearainn a chaidh a chur air leth dhuinn, agus taing do 'n fhear-dheilbhe agus do 'n chuideachadh a fhuair sinn ann an dòigh cho saor bho ar cairdean anns a' bhaile shoirbhich leinn gu pait, air chor 's gun robh sinn 'n ar cùis-fharmaid aig cuid de ar coimhearsnaich.

Tha sinn mar Ghàidheil fo fhiachaibh mór do 'n Ollamh Cailean Mac na Ceàrdaidh, fear togail a' Chlachain, air son an dòigh anns an do choimhlion e an obair a chaidh a chur fo a chùram. Is ann dhàsan is còir a' cheud taing agus an taing as mothà a bhith air a tabhairt. Chruthaich e dhuinne an teis-meadhoin na Galldachd am baile beag Gàidhealach air an robh sinn gaolach a bhith a' tadhail cho tric is a bha an cothrom againn, agus ris an robh sinn duilich a bhith a' dealachadh an uair a thainig an t-ám. Na tighean, an t-allt, an loch agus na cnuic, bha iad uile cho nàdurrach, cho fior choltach ris an rud 'a bha iad a samhlachadh is gun robh e furasda dhuinn a bhith a' toirt a chreidsinn oirnn fhéin gun robh sinn air ais a rithist ann an tìr nam beann.

Cha robh Gàidheal a thàinig an rathad nach d' fhairich togail cridhe an uair a thàinig e a steach air dorus mór a' Chlachain agus a choinnich ris fàile ceò na mòna, agus a thuit a shùil air toglaichean a' bhaile, air an eas, an abhainn agus an loch. Air son choigrich dheth bha iad cho buidheach dhe na chunnaic iad agus gum faod cinnt a bhi againn gun dubhaint móran riutha fhéin "mas ann ris a so a tha a' Ghàidhealtachd coltach feumaidh sinn an tuilleadh dhi fhaicinn." Is iomadh fear is té tha mi ag creidsinn a bhios an Clachan 'n a

mheadhon air an cur a dh' ionnsaigh na Gàidhealtachd gu tuilleadh eòlais a chur air maise agus air muinntir ar dùthcha. Chaidh innseadh dhomhsa agus chan 'eil teagamh agam nach 'eil an naidheachd flor, gur e an Clachan bu mhotha a ghlac aire a' chuid mhór de na Sasannaich a thadhail an *Exhibition*, agus gum b' e bu mhotha air an robh iad a' bruidhinn air dhaibh tilleadh dhachaidh, agus gum b' e an comhairle do an càirdean iad a bhith cinnteach nan ruigeadh iad Glaschu eòlas a chur air a' Chlachan.

An uair a bha fir no mnathan ainmeil sam bith air chuairt anns an *Exhibition* b' e an Clachan aon de na seallaidean a dh' ionnsaigh an robh iad air an treòrachadh. Bha an Rìgh agus a' Bhanrìgh ann an latha a chaidh fhosgladh agus thaitinn na chunnaic iad cho math riu is gun tàinig a' Bhanrìgh air a h-ais a rithist agus na Bana-Phrionnsan òga còmhla rithe, agus is iad a bha riaraichte le an turus. Chuir a' Bhanrìgh Màiri cuairt air a' Chlachan agus mhol i ann am briathran coibhneil na chunnaic i. Thàinig àireamh eile de 'n teaghlaich Rìoghail g' a fhaicinn, agus móran de dhaoine iomraiteach agus fòghlumaichte anns an dùthaich againn fhéin agus a muinntir dhùthchannan céine agus cho fad 's a chuala na chunnaic sinne cha d' fhulaing a h-aon diubh mealladh-dùil.

Bha an Clachan fad sia mìosan'n a àite anns an robh Gàidheil bho iomadh ceàrnaidh ag cruinneachadh agus ag ùrachadh eòlais air càch a chéile. Thachair rium fhéin luchd eòlais nach fhaca mi bho chionn dà fhichead bliadhna. Is tric a thigeadh fear no té g' am ionnsaigh, a' breith air làimh orm agus 'g am ainmeachadh, agus gun fhios fo 'n ghréin agam có iad. Cha leigeadh an näire leam a chantainn riutha mar thuirt am fear eile, "a charaid cha mhór nach 'eil mi 'g ad aithneachadh." Bha fhios agam gum bu chòir dhomh an aithneachadh, bha an aghaidh agus an guth ag innseadh dhomh gum faca mi roimhe iad; chumainn cómhradh riu greis an dòchas gun canadh iad rud-eigin a bheireadh iad air ais gu mo chuimhne, agus mar bu trice thuiteadh falal bhuatha anns a' chòmhradh a bha a' sgaoileadh na sgàile a bha eadarainn agus gheibhinn faochadh.

Bha na céilidhean a bha air an cumail a h-uile feasgar ann an Caisteal a' Chlachain 'n an cur-seachad agus 'n an cùis-thoileachais do mhiltean.

Cha b' e Gàidheil a mhàin a bha a' faighinn toil-inntinn agus sàsachaидh aig céilidhean a' Chaisteil. Uair is uair chaidh a chantainn rium fhéin le coigrich aig sgaoileadh cuirme, "Ged nach 'eil falal Gàidhlig againn is math

leinn a bhith an so cho tric 's is urrainn dhuinn gu bhith ag éisdeachd ris na h-òrain Ghàidhlig—tha iad cho ceòlmhor milis.' Cha b' e rud soirbh a bha ann idir a bhith ag cumail nan cruinnicheadhan sin a' dol fad sia miosan, ach taing do choibhneas ar càirdean an taobh a stigh is an taobh a muigh de 'n bhaile chaidh againn air sin a dheanamh, agus cha b' ann na bu mhiosa a bha na céilidhean a' dol mar bha na seachdainnean is na miosan a' dol seachad.

Cha chòir dhuinn dì-chuimhne a dheanamh air na fiachan fo am bheil sinn do mhnathan-tighe a' Chlachain. Bha iad air an deagh thaghadh — glic, tuigseach, modhail, còmhraideach. Is tric, tha mise ag creidsinn, a bha iad air an cur thuige le ceistean faoine is beachdan amaideach, ach chum iad daonnan aghaidhean thoilichte aoibheil ri an luchdtadhail, agus chumadh iad còmhradh toinisgeil fiosrachail riusan a bha dà-rireadh ag iarraidh eòlais air nithean Gàidhealach. Bha iad comasach air an àite fhéin a ghleidheadh agus mo thruaighe an neach a shaoileadh gum faodadh e cus spòrs a dheanamh dhiubh a chionn gun robh iad '*hielan*'.

Bu llionmhor iad, tha mi ag creidsinn, a fhuair a mach air son na ceud uaire ciod bu chiall do 'n fhacal Clachan. Chuala mi fhéin

Seirbhis a' Chrùin.

boirionnach ag ràdh ri fear agus iad 'n an seasamh mu choinneamh an tighe dhuibh, "An e sin an Clachan?" "Chan e," ars an duine, "'s e an t-àite air fad an Clachan." Chualas té eile ag ràdh ri bana-charaid agus iad a' fàgail a' chlachain, "Bha mi am broinn a h-uile clachan anns a' bhaile," ag ciallachadh gun robh i am broinn a h-uile tigh anns a' Chlachan.

Tha mi a' tuigsinn gun robh cuid de ar luchd-dùthcha a bha car diombach dhinn a chionn gun deach tigh dubh a chur am measg tighean a' Chlachain. Cha robh iad air son gum faiceadh an saoghal gun robh a leithid sin de thighean a riamh anns a' Ghàidhealtachd, agus bha eagal orra gun saoileadh daoine gur e sin an seorsa tighe anns an robh an comhnuidh aig sluagh na Gàidhealtachd fhathast. Cha robh agus chan 'eil an co-fhaireachdainn as lugha agam ris an spiorad a bha air a nochdadhl leis an fheadhainn a bha a' faighinn coire do dh' àite a bhi air a thoirt do thigh dubh anns a' Chlachan. Tha fhios gun robh tighean dubha anns a' Ghàidhealtachd agus anns na h-eileanan agus cha deidhinn an urras nach 'eil iad ann an sud 's an so fhathast, agus cha leig sinn a leas nàire sam bith a bhith oirnn air an son. Dh' àraicheadh annta daoine a chuidich ann a bhith ag cosnadh dhuinn mar Ghàidheil an cliù a tha sinn a' mealtainn an diugh agus anns

am bheil sinn a' deanamh uaill nach beag. Bha fir agus mnathan air an togail anns na tighean sin a bha cho fallain, cho deagh-bheusach, féin-mheasail is a bha ri am faighinn an ceàrn eile de 'n dùthaich tuath no deas. Chan ann ri tighean an latha an diugh is còir na tighean dubha a bhith air an coimeas. Tha fhios gum bheil leasachadh agus feabhas air tighinn air tighean anns a' Ghàidhealtachd agus nach 'eil na tighean dubha an diugh ach tearc. Agus is math sin. Ach thugamaid breith air na tighean dubha a réir nam meadhonan a bha ri làimh na muinntir a thog iad, agus eòlas agus cleachdaidhean an latha a bha ann, agus feumaidh sinn aideachadh nach robh iad idir cho suarach is a tha muinntir an latha an diugh a' saoilsinn. Bha iad blàth seasgair a stigh, agus am muigh bha iad air an cur ri chéile ann an dòigh a bha a' leigeil ris gun robh tùr agus ealantachd aig an luchd togail. Bha na teaghlaichean a bha anna sona dheth an taice riusan a bha aig a' cheart ám ag gabbail còmhnuidh ann an cùiltean dorcha salach ann an clobhsaichean nam bailtean móra.

Chaidh leabhar a chur a mach le Comhairle a' Chlachain anns am bheil Gàidheil ainmeil a' toirt cunntais air a' Ghàidhealtachd anns na làithean a dh' fhalbh agus air a' Ghàidhealtachd mar tha iad an dòchas a bhitheas i uair-eigin

Seirbhis a' Chrùin.

fhathast. Chaidh àireamh mhór de 'n leabhar so a reic agus bha e air a cheannach chan ann le Gàidheil a mhàin ach le daoine bha air son, an eòlais air nithean Gàidhealach a mheudachadh agus bithidh e, tha mi ag creidsinn, 'n a mheadhon air a bhith a' dùsgadh ann an inntinnean mhuinntir nach tug móran aire riamh do 'n chùis-smuaintean a ghluaiseas iad gu bhith ag gabhail barrachd suim de chor na Gàidhealtachd, agus de na meadhonan is còir a bhith air an cleachdad a chum a leasachadh.

Ciod a b' aobhar gun robh an Clachan a' tarruing thuige féin a h-uile latha a bha e fosgailte miltean de shean is òg, Gàidheil is Gòill, Sasannaich agus coigrich á dùthchannan eile? B' e an t-aobhar sònraichte gun robh e fhéin cho taitneach, cho eadar-dhealaichte bho shealladh sam bith eile bha ri fhaicinn anns an *Exhibition*. Chaidh a mholadh gu h-aona-ghuthach le paipearan naidheachd a' bhaile, agus bha sin 'n a chuideachadh. Thuirt prìomh phaipear Ghlaschu gum b' e an Clachan '*Seud*' an *Exhibition*. Ann an òraid a thug e seachad latha no dhà an déidh sin thuirt an Ridire Cecil Weir, a bha air ceann luchd riaghlaidh an *Exhibition*, gum b' e sin a bheachdsan cuideachd. B' e sin ar barail fhéin ach bha sinn toilichte ar beachd a bhith

air a dhaingneachadh le teisteanas dhe 'n t-seòrsa sin a' tighinn bho dhaoine a bha comasach air breith chothromach a thoirt seachad. Ach a thuilleadh air eireachdas a' Chlachain tha mi a' smaoineachadh gun robh aobhar no dhà eile air son an tlachd a bha aig daoine ann a bhith 'g a thadhal. Bha e 'n a chothrom air a bhith a' nochdadhdh an taobh blàth—an comh-fhaireachdайн ris a' Ghàidhealtachd a bha ri a fhaighinn am measg gach seòrsa dhaoine, agus 'n a chomharra air cho farsuing is a tha cliù ar dùthcha agus deagh-chliù ar muinntir air sgaoileadh. Clachan, Gàidhlig, Gàidhealtachd, tha buaidh tharruing aig na facail iad fhéin air inntinnean agus aignidhean choigreach, agus tha sin a' dearbhadh dhuinn—ann an tomhas co-dhiùbh—gun lùigeadh muinntir ar rìoghachd maoin sam bith a bha iomchuidh a chur air leth gu bhith ag cur gnothaichean anns a' Ghàidhealtachd air bunaitean seasmhach agus soirbheachail.

Bha bùth anns a' Chlachan anns an robh clò a bha air fhighheadh anns na h-Eileanan agus obair-laimhe eile de gach seòrsa air an reic, agus tha mi a' tuigsinn gun deach fiach miltean punnd Sasannach a reic, agus cha bu bheag an cuideachadh sin fhéin do chroitearan na Gàidhealtachd is nan Eilean. Chan e mhàin na chaidh a cheannach aig an ám ach na thatar

Seirbhis a' Chrùin.

an dùil a bhith air a reic fhathast riusan a chuir eòlas air son na ceud uaire air obair-laimh na Gàidhealtachd. Is gann gun gabh e a chreidsinn gun robh £37,000 air a thoirt a steach leis a' Chlachan—a mhór-chuid ann an sia sgillinnean agus ann an tri sgillinnean—anns an ùine ghoirid a mhair e. Tha fhios gun robh cosgas mór co-cheangailte ris. Cha b' ann a nasgaidh a chaidh an Clachan a thogail is a chur air dòigh. Ach an uair a chaidh gach cosgais a phàidheadh bha suim mhath air a fagail gu bhith air a roinn eadar An Comunn Gàidhealach agus an Comunn a tha ag gabhail os làimh a bhith a' faighinn margaidh do 'n obair-laimh a tha air a deanamh ann an tighean na Gàidhealtachd. Is ann fo sgéith an dà Chomuinn so a chaidh an Clachan a chur air bonn agus thàinig am buill fo chùmhnant call sam bith a thachradh a dheanamh suas gu ire £5,000. Cha robh cinnt sam bith anns a' cheud dol a mach gum biodh an Clachan soirbheachail, ach bha de mhisneach aig buill an dà Chomunn sin gun tug iad an gealladh so do luchd-riaghlaidh an *Exhibition* mun deach làmh a chur anns an obair.

Tha an Clachan a nis mar a thachair do iomadh Clachan eile anns a' Ghàidhealtachd falamh fuar, gun mhire gun mhànan agus Mactalla fo ghruaim anns an talla am biodh fuaim a' chiùil. Ach bidh cuimhne air fad iomadh latha. Cha

Seirbhis a' Chruin.

dì-chuimhnichear a dh' aithghearr an toil-inntinn, an conaltradh càirdeil a bha againn an taobh a stigh dheth. Tha mi a' tuigsinn gun deach Comunn a chur air bonn gu bhith ag cumail suas an cleachdadadh is an comhluadair a thòisich anns a' Chlachan. Tha an spiorad so furasda a thuigsinn agus tha ar beannachd aca ach air mo shon fhéin dheth, agus tha mi cinnteach gum bheil móran a dh' aontaicheas leam, feumaidh mi a ràdh nach 'eil mi am feum cuideachd sam bith de 'n t-seòrsa gu bhith ag cumail cuimhne air a' Chlachan, air tighean a' Chlachain, air fir agus mnathan a' Chlachain, air Céilidhean a' Chlachain, agus air an spiorad cairdeil, coibhneil a bha a' riaghlaadh a' Chlachain bho thoiseach gu deireadh.

C. M.

FIR - FHEOIRNE.

Chan aithne dhomh àite eile as fradharcaiche agus as bòidhche sealladh as na Crabhlastadh, agus gu sònraichte Sìthean Lionabhair, far an robh mi fuireach air mo shean eòlas air mo chuairt shamhraidih an so. Tha an Cuan a Siar air an dara làimh a mach gu bun-sgòth gus na h-Eileana Flannach is gu Hiort, agus a sin gu Ameriga ; agus air an làimh eile tha beanntan gorma is creagach Uige air fàire, cha mhór trì thimchioll. Agus nas fhaisge làimh na sin tha an Tràigh Mhór—mile an déidh mile dhi, buidhe bhàn ri muir-tràighe, agus i 'n a bàgh maiseach ciùin ri muir-làn. Tha machraichean bòidheach cùbhraidih an taic na tràghad 's a' bhàigh.

Mu mo choinneamh air taobh thall na Tràghada Móire, an Eadar-dha-fhadhail, tha cnoc de ghainmhich ghil agus currac de mhuran is de dh' fheur gorm air mullach a chinn ; agus far na rùisgeadh na cliathaichean aige de 'n ghainmhich tha creagan lainnireach ruadha tighinn ris. Tha an cnoc sònraichte so air oir na tràghad aig Gob Dhéideil. So Cnoc Aornol far an d' fhuaireadh na fir-fheòirne ainmeil sa' bhliadhna 1831. Is fhiach ainm a' chnuic a chumail air chuimhne.

Is ann air cùl a' chnuic so an taic na tràghad a bha na bailtean an Eadar-dha-fhadhail a dhùisg a' bhàrdachd dhrùidh teach is ghrinn sin an Ataireachd Ard. Chan 'eil na bailtean ud fàs nas fhaide. Tha maise dhaoine is thighean, maise spréidhe is arbhair, ag cur blàth is bòidhchead air an àite a nis. O chionn àireamh bhliadhna chan tha sluagh unnta gu léir a rithist, mar a th' ann an iomadh àite eile air a' Ghaidhealtachd a bha bàn fad ghinealaichean. Nam biodh Domhnall Iain Ruaidh am bàrd agus Domhnall Bàn còir á Canada—agus a chaidh a thogail an Carnis—nam biodh iad a nis air an caomhnadh, agus iad a' toirt sgrìob air an sean eòlas, is ionghantach mura dùisgeadh suidheachadh ùr is taitneach an àite am bàrd gu seinn air an Ataireachd Ur. Nach maith gu bheil a leithid so—bailtean a bha fàs air an àiteachadh a rithist—gu maith cumanta feadh na Gaidhealtachd is nan Eileanan a nis. Agus gu bheil Gàidhlig bhlàth bhlasda ri a cluinniann anns an h-àitean a bha fàs falamh.

A thaobh nam fear-feòirne, ma tha, chuala mi gur h-e bó agus i 'ga tachais fhéin ri baca gainmhich an cùl Cnoc Aornol a leig ris far an robh na fir-fheòirne air an tiodhlacadh. Is ann de dh' iobharaidh tuisg an Ualruis a tha iad air an deanamh, agus tha iad air an cumadh cho grinn agus air an snaidheadh cho teòma

ri fir-fheòirne, no tàileasg, air a bheil iomradh. Tha a' chuid as mothà dhiubh an gleidhteanas sa' Mhuseum Bhreatannach an Lunnainn, ach tha beagan dhiubh sa' Mhuseum Albannach an Dun-éideann. Chithear dealbh trì dhiubh san leabhar sin a chuir Uilleam C. MacCinnich a mach fo 'n ainm Leadhar Leòdhais. Bheir an dealbh fhéin rudeigin de dhearbhadh do dhuine air cho fior ghrinn agus ealanta 's a tha iad air an deanamh.

Tha e 'n a cheist gum biodh fir-fheòirne—no fir-fhichill mar a theireadh na seann Ghàidheil riutha cuideachd—tha e 'na cheist gum biodh a leithid a mheadhon cluiche, agus tàileasg cho grinn eireachdail, aig luchd-àiteachaidh Leòdhais o shean. Ach tha sgeul no dhà air cionnas a thainig iad an sud. Tha cuid ag cumail a mach gur h-e obair Lochlannach a tha san deanamh a tha orra. Ach cia b' e air bith cia as a thàinig iad an toiseach, no càit an do rinneadh iad, no cionnas a thàinig iad gu Cnoc Aornol, tha cinnt gun robh na seann Ghàidheil gu maith eòlach agus glé dhéidheil air iomairt fhear-feòirne no fhear-fichill. Tha cuimhne agam gun do mharbh Cuchulainn le fear-feòirne an teachdaire a chuir Ailill agus Medhbh far an robh e le cuireadh e thighinn a bhruidhinn riutha 'nan lùchaint agus iad a' dol a chur urram air. Bha dùil aig Cuchulainn

gur h-e teachdaire fuadain a bh' ann. Tha e air innse dhuinn san t-seann sgeulachd sin Fleadh Bhricreinn a tha air a h-aithris an Leabhar na h-Uidhri, agus an seann lamh-sgrìobhainnean eile, tha e air innse dhuinn gun robh Cughulainn agus Laogh, am fear-carbaid aige, ag iomairt fhicheall no ag cluiche fheareòirne, nuair a thàinig an teachdaire far an robh e agus a reic e a theachdaireachd. ‘Feuch do bħreugan air amadan eile,’ arsa Cughulainn agus e tilgeil fear de na fir-fheareòirne an clàr an aodainn air gus an deach e troimh an eanchainn aige, agus gun robh e 'na bħuille bàis dha.

Tha clàir-fichill air an ainmeachadh gu tric anns na sean eachdraidhean am measg nithean a tha fior luachmhor—bha feadhainn aca deanta de dh' òr agus de dh' airgiod agus de chlachan luachmhor.

Chan ionghnadh idir mar sin ged bhiodh fir-fheareòirne għrinn agus luachmhor air am faotainn am measg nan Gàidheal, agus nam faichte idir iad cait am bu choltaiche am faotainn na am measg ‘‘dhaoine uaisle Uige.’’

Is e iomairt fheareòirne cluiche as mothà anns am faod duine ealantas agus a theòmachd a nochdadħ a bharrachd air cluiche sam bith eile. Tha a' chleasachd air a h-iomairt le dithis, air clàr anns a bheil ceithir is tri-fichead

Seirbhis a' Chrùin.

ceithir-cheàrnán. So an clar-feòirne no an clar-fichill. Tha 16 fir-fheòirne an duine aca, 'se sin Rìgh agus Ban-righinn, agus 2 Easbuig, 2 Ridir, 2 Chaisteal, agus 8 gill. Agus is e aobhar is fàth na cluiche an dara fear Rìgh an fhir eile a chur an gainntir no an cùil as nach urrainn e gluasad.

An t-Urr. CALUM MACLEOID, M.A.

A' PHRAIS NEONACH.

Bha bodach ann an sud a roimhe a' fuireach ann am bothan beag air cùl beinne. Cha robh móran de mhaoin an t-saoghal aige, agus bha gach nì a bha anns an tigh glé aosda.

Latha de na laithean bha a bhean bho 'n tigh agus b' fheudar do 'n bhodach a bhiadh fhéin a dheasachadh. Bha e glé mhi-sgiobalta agus leis a' chlibisteachd thuit aon de na praisean as a làimh agus bhris i.

Anns a' mhaduinn dh' fhalbh e chun a' bhaile mhóir a cheannach té eile; fhuair e sin agus thog e air dhachaidh leatha is i ceangailte air a dhruim le sreing. Air an t-slighe thachair caraid—Dòmhnull Mór—ris air an robh e glé eòlach. Bha Dòmhnull cho làn àbhachdais is a tha an t-ugh de bhiadh, agus rinn e air son feala-dha a bhith aige air a' bhodach.

"Ach," ars esan, is e a' sealltainn air druim a' bhodaich, "ciod e tha ceàrr air a' phrais ùir agad ?

"Ciod e tha ceàrr oirre?" fhreagair am fear eile le feirg.

"Chan 'eil oirre ach trì casan an àite ceithir," arsa Dòmhnull.

"Nach b' e an trusdar am fear a reic ri um-sa i?" ars am bodach, "ciod a ni mi?"

Seirbhis a' Chrùin.

"Till leatha, a dhuine bhochd!" fhreagair Dòmhnaill.

"Sin dìreach," ars esan, "ach ma gheibh mise greim air mac ——"

"Stad! Stad! Dean air do shocair," arsa Dòmhnaill, "ciod e tha thu a' dol a dh' iarraidh?"

"Tha dìreach," ars esan, "prais le ceithir chasan agus chan e té le trì nach seas còmhnard."

"Ceart," ars am fear eile, "gabh romhad."

"Ràinig am bodach a' bhùth air ais agus loisg e air an fhear-reice.

"Ciod e so a rinn thu ormsa an diugh a' chealgair!" ars esan, "prais le trì chasan an àite ceithir; rud nach seas còmhnard air làr."

"Leig sios chun an làr i," ars am fear-reice. Rinn e mar a dh' iarradh air agus sheas a dhà shùil 'n a cheann le ionghnadh; bha a' phrais cho còmhnard ris fhéin. Rinn am fear-reice gloc mór gàire, thog am bodach a' phrais air a mhuin agus dh' fhalbh e.

An uair a bha e a' dol a mach an dorus chuala am fear-reice e ag ràdh air a shocair leis fhéin.

"Mac na Truaighe, Dòmhnaill Mór! Cha bhi aon chas fhéin ortsa ma gheibh mise greim ort. A mhic nan car! tri chasan, ceithir chasan! Ha! ha! nach bu mhise an t-amadan gòrach! Ach, a Dhòmhnaill Mhóir, gheibh mise greim ort!

AM BUACHAILL.

AN CLAR-FUINE.

Thainig mi thairis an la-roimhe air seanachas beag laghach mu dheidhinn clàr-fuine, agus thug an seanachas sin 'na mo chuimhne cho cumanta 's a bha an clàr-fuine air a' Ghaidhealtachd nuair a bha mi 'nam bhalach. Cha mhór gun robh tigh—ma bha tigh idir—anns nach robh clàr-fuine. Chitheadh tu e 'na sheasamh air oisean an dreasair, no bheireadh bean-an-tighe a mach as a' chiste-mhine e nuair a thòisicheadh i ri fuine. Shaoilinn gun tugadh an cogadh so beatha as ùr do 'n chlàr-fhuine. Ach co-dhiùbh chuimhnich mi gun robh an clàr-fuine air ainmeachadh sna Scriobturi. Tha e air ainmeachadh sna beannachdan a bhuiteas do shluagh an Tighearna ma dh' eisdeas iad ri guth an Tighearna agus ma ghleidheas iad àitheantan. Tha an Scriobtur ag radh: "Ma dh' éisdeas tu ri guth an Tighearna do Dhia beannaichte bithidh do bhascaid agus do chlàr-fuine." Ged a tha e air eadar-theangachadh mar "chuibhrionn" uaireanan 'se so flor bhrìgh an fhacail san Eabhra.

Ach is ann a thòisich mi los seanachas laghach a' chlàr-fhuine a leugh mi innse dhuibh. So e

Seirbhís a' Chrùin.

ma tha. Suas ri deireadh na h-ochdamh linne deug bha fear a bha ainmeal air deanamh fhidheall a' fuireach an Dun Eideann, fear ris an cante Mata Hardie. Chaidh e fhéin agus caraid dha air feasgar samhraidh cuairt sios taobh a' chladaich faisg air Granton. Bha am feasgar blàth bruithinneach, agus an uair a bha na fir a' tilleadh air ais smaoinich iad gun rachadh iad a steach do thigh tuathanaich an cois na slighe agus gun iarradh iad deoch bhainne a choisgeadh an iota. Rinn iad sin. Nuair a bha bean an tuathanaich air falbh ag iarraidh a' bhainne agus iadsan 'nan suidhe sa' chitsean chunnaic Mata Hardie clàr-fuine an taobh an dreasair agus mhothaich e gur h-e an dearbh fhiodh a b' fheàrr air son fhidheall a dheanamh a bha sa' chlàr. Nuair a thug a' bhean dhaibh am bainne, agus a dh' ol iad e, agus a thug iad taing dhi, thubhairt Mata Hardie rithe: "Tha mi faicinn gu bheil an deagh fhidheall agad." "Fidheall" ars ise, "chan 'eil no fidheall fo chlàr an tighe." "Tha i gu maith falaichte agad, is i a tha," ars esan. "Ud" ars a' bhean, "a dhuine thruaigh, tha rudeigin ceàrr ort." "An toir thu dhom hsa an fhidheall ma lorgas mi i," ars esan. Gu dearbha fhéin gheibh thu sin, ' ars ise. Le ȳm Mata air a chasan, rug e air a' chlàr-fhùine agus chuir e fo achlais e, agus thubhairt e ris

a' bhean: Cuiridh mi clàr-fuine ùr thugad toiseach na seachdanach, agus ann an seachdain no dhà thig mi leis an fhidhill agus cluichidh mi port oirre dhuit." Dh' fhalbh na fir, agus Mata coir glé aoibhneach. Rinn e reir fhacail. Chuir e clàr-fuine ùr dh' ionnsaigh bean an tuathanaich; agus an ceann tri seachdainean thainig e fhéin agus a charaid gu tigh an tuathanaich agus dh' iarr iad deoch bhainne a rithist. Nuair a bha bean-an-tighe air tòir a' bhainne thug Mata an fhidheall as a' chéis agus thoisich e air cluich oirre; agus b' e sin a' chluiche. Nuair a thainig a' bhean leis a' bhainne sheas i le tiom-tàisean air an ùrlar, agus cha b' fhada gus an tainig an tuathanach fhéin agus an t-searbhant agus an t-àireach a steach, agus an sin an treabhaiche 's an ciobair 's a bhean 's a dhithis nighean, agus thoisich iad air dannsa air an urlar gus an robh iad seachd sgìth. "Dè de bheachd a nis air an fhidhill a dh' fholaich thu sa' chlàir-fhuine," arsa Mata. Sin agad seanachas a' chlàir-fhuine. Agus an uair a leugh mi e smaoinich mi gur h-ann mar so a tha Criod a' deanamh ruinne—gu bheil e toirt am follais nithean grinn agus ceolmhor a tha folaichte annainn, agus a' deanamh cruit chiuil dhinn as a bheil e fhein a' toirt ceol a tha binn agus grinn agus blasda.

An t-Urr. CALUM MACLEOID, M.A.

